

Rahanpesun rangaistusvastuun alan rajoitussäännökset

**Raisa Badiali
Maisteritutkielma
Oikeustieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
Rikosoikeus
Syksy 2018**

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Rahanpesun rangaistusvastuun alan rajoitussäännökset

Tekijä: Raisa Badiali

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustieteen maisteri/rikosoikeus

Työn laji: Tutkielma_X_Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__ Kirjallinen työ__

Sivumäärä: x+78

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Tämän tutkielman aiheena ovat rikoslain 32 luvun 11 §:ssä säädetty rahanpesurikoksen soveltamisalan rajoitussäännökset, jotka koskevat esirikoksen tekijää sekä rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvia henkilöitä. Oikeuskysymyksenä ensimmäinen rajoitussäännös on jälkimmäistä periaatteelliselta merkitykseltään suurempi, joten tutkielma painottuu vahvasti niin kutsutun itsepesun problematiikan käsittelyyn.

Suomessa rahanpesua on perinteisesti pidetty esirikoksen rankaisemattomana jälkitekona silloin, kun esirikoksen tekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa rikoshyötyä. 1.5.2012 voimaan tulleen lainmuutoksen (187/2012) myötä esirikoksen tekijä on kuitenkin voitu tuomita törkeästä rahanpesusta, mikäli rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Käytännössä itsepesu on kuitenkin kriminalisoitu niin suppeasti, ettei siitä ole tietävästi tuomittu vielä kertaakaan. Tämä näyttääkin olleen itsepesun kriminalisointiin torjuvasti suhtautuneen lainsäätäjän tarkoitus.

Suomessa itsepesun säätämistä rangaistavaksi on pidetty ongelmallisena oikeusjärjestyksen yleisten oppien ja periaatteiden, kuten laillisuusperiaatteen, kansallisten kriminalisointiperiaatteiden, lainkonkurrenssin ja *ne bis in idem*in kannalta, mutta sitä ei kuitenkaan ole pidettävä niiden vastaisena. Tällä hetkellä voimassa olevaa itsepesukriminalisointia voidaan pitää riittämättömänä, sillä se ei täytä kansainvälisiä velvoitteita. Myös käytännön tarve puoltaa itsepesun laajaa kriminalisointia jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. Kun Suomi nyt Euroopan komission joulukuussa 2016 antaman rahanpesun torjumista rikosoikeudellisin keinoin koskevan direktiiviehdotuksen vuoksi joutuu laajentamaan nykyistä itsepesukriminalisointia, tulisi itsepesun kriminalisointi toteuttaa direktiiviehdotuksen vaatimuksia laajemmin kumoamalla rikoslain 32 luvun 11 § kokonaisuudessaan. Tällainen lainsäädäntöratkaisu ilmentäisi nollatoleranssia kaikenlaista rahanpesua kohtaan tekemällä rikoshyödyistä käyttökeltvotonta aivan kaikissa käsissä.

Avainsanat: rahanpesu, talousrikokset, rikosoikeus, itsepesu

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön_X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_X_

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1. JOHDANTO.....	1
2. RAHANPESURIKOSTEN SÄÄNTELY	3
2.1 Miksi rahanpesun torjunta on tarpeen?.....	3
2.2 Kansainvälinen sääntely	8
2.3 Rahanpesu Suomen rikoslaissa	14
3. ESIRIKOKSET SUOMESSA	19
4. RANGAISTUSVASTUUN ULOTTAMINEN ESIRIKOKSEEN OSALLISIIN ..	24
4.1 Itsepesun kriminalisointitarve	24
4.2 Itsepesun kriminalisoinnin suhde eräisiin oikeusjärjestyksen yleisiin oppeihin ja oikeusperiaatteisiin.....	29
4.2.1 Oikeusjärjestyksen yleiset opit ja perusperiaatteet.....	29
4.2.2 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate	30
4.2.3 Kansalliset kriminalisointiperiaatteet	33
4.2.4 Lainkonkurrenssi	38
4.2.5 Ne bis in idem.....	43
4.2.6 Itsekriminointisuoja	46
5. ITSEPESU SUOMEN RIKOSLAISSA.....	49
5.1 Itsepesun kriminalisoiminen Suomessa.....	49
5.2 Rajoitussäännöksen soveltamisala	50
5.3 Rajoitussäännöksen vaikutukset Suomessa	53
6. YHTEISTALOUEDESSA ASUVIA KOSKEVA RAJAUS	66
7. RAJOITUSSÄÄNNÖSTEN MUUTOSTARPEET	70

Lähdeluettelo

Kirjallisuuslähteet

Boucht, Johan – Frände, Dan: Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Tampere 2008.

Dini, Lamberto: The Problem and its Diverse Dimensions. Teoksessa (toim.) Ernesto U. Savona: Responding to Money Laundering – International Perspectives. The Netherlands 1997. s. 3-8.

Durrieu, Roberto: Rethinking money laundering & Financing of Terrorism in International Law: Towards a New Global Legal Order. 2013.

Evans, John L: Investigating and Prosecuting the Proceeds of Crime: A Common Law Experience. Teoksessa (toim.) Ernesto U. Savona: Responding to Money Laundering – International Perspectives. The Netherlands 1997. s. 189-213.

Grasso, Pietro – Bellavia, Enrico: Mafian rahat ja miten ne pestään. Jyväskylä 2012.

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Porvoo 2012.

Heikinheimo, Sanna: Rahanpesu – Erityisesti kriminalisoinnin ja konfiskaation näkökulmasta. Helsinki 1999.

Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2012.

Hyttinen, Tatu: Kansallinen rikoslaki kansainvälisessä paineessa – itsepesun rangaistavuus Suomessa. Lakimies 3-4/2017, s. 334-361.

Kimpimäki, Minna: Kansainvälinen rikosoikeus. Helsinki 2015.

Koponen, Pekka: Itsekriminointisuoja. Teoksessa (toim.) Jääskeläinen, Petri – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti: Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII - Raimo Lahdelle omistettu. Vammalla 2006. s. 127-148.

Koponen, Pekka: Yksi vai useita rikoksia - rikosten yhtymisestä. Defensor Legis 4/2015, s. 609-625.

Koskinen, Pekka: Rikosoikeuden yleiset opit ja rikosvastuun perusteet. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio. Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. s. 159-194. Helsinki 2013. 4. painos.

Kurenmaa, Tero: Markkinoiden väärinkäyttö ja ne bis in idem -periaate. Teoksessa (toim. Jääskeläinen, Petri – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti: Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII - Raimo Lahdelle omistettu. Vammalla 2006. s. 159-170.

Majanen, Martti: RL 32 Luku Kätkemis- ja rahanpesurikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio. Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. s. 871-884. Helsinki 2013. 4. painos.

Melander, Sakari 2015: EU-Rikosoikeus. Helsinki 2015. 2. uudistettu painos.

Melander, Sakari: Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Lakimies 6/2002, s. 938-961.

Melander, Sakari: Kriminalisointiteoria – Rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Vammala 2008.

Melander, Sakari 2015a: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja rikosoikeudellinen tulkinta. Defensor Legis 4/2015, s. 644-661.

Melander, Sakari: Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsinki 2010.

Neira, Taina: Rahanpesurikokset. Teoksessa (toim.) Lahti, Raimo – Koponen, Pekka: Uudistuva talousrikosoikeus. s. 113-139. Saarijärvi 2004.

Nuotio, Kimmo: Taloudellisen rikollisuuden arviointi rikosoikeuden yleisten oppien kannalta. Teoksessa (toim.) Lahti, Raimo: Nykyajan rikosoikeus II. s. 59-94. Helsinki 1997. Julkaistu myös Lakimies 6/1995, s. 950-985.

Nuutila, Ari-Matti: Rikoslain yleinen osa. Jyväskylä 1997.

Passi, Minna – Reinboth, Susanna: Keisari Aarnio. Porvoo 2017. 4. painos.

Sahavirta, Ritva: Rahanpesu rangaistavana tekona. Jyväskylä 2008.

Sahavirta, Ritva: Rahanpesurikokset. Teoksessa (toim.) Lahti, Raimo – Koponen, Pekka: Talousrikokset. s. 149-180. Vaajakoski 2007.

Tapani, Jussi: Rahanpesu. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg Markus: Keskeiset rikokset. s. 722-732. Porvoo 2014. 3. uudistettu ja laajennettu laitos.

Tapani, Jussi: Rikosoikeuden yleiset opit tutkimuskohteena. Teoksessa (toim.) Jääskeläinen, Pekka – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti: Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII - Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. s. 437-451. Vammala 2006.

Unger, Brigitte: Summary and Conclusions. Teoksessa Unger, Brigitte – Ferwerda, Joras – Van den Broek, Melissa – Deleany, Ioana: The Economic and Legal Effectiveness of the European Union's Anti-Money Laundering Policy. s. 221-240. Great Britain 2014.

van Bockel, Bas: The Ne Bis In Idem Principle in EU Law. The Netherlands 2010.

Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Johdatus prosessioikeuteen. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeus. s. 117-236. Helsinki 2017.

Virallislähteet

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD).

HE 6/1997 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 53/2002 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi.

HE 66/1988 vp Hallituksen esitys eduskunnalle Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 138/2011 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta.

HE 285/2010 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta.

LaVL 4/2017 vp - U 1/2017 vp. Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rahanpesurikokset).

LaVL 11/2017 vp - U 1/2017 vp. Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rahanpesurikokset).

LaVM 2/2012. Lakivaliokunnan mietintö 2/2012 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta.

Ns. Itsepesun kriminalisointia pohtineen työryhmän muistio. 31.5.2011.

Oikeusministeriön asettamispäätös 21.8.2018, VN/3411/2018.

OMML 27/2010. Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet. Oikeusministeriö 22.3.2010.

OMML 47/2011. Rahanpesuun liittyvän itsepesun kriminalisointi. Lausuntokooste. Oikeusministeriö 12.10.2011.

OMML 68/2010. Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriö 21.9.2010.

Valtakunnansyyttäjänviraston valtiosyyttäjä Ritva Sahavirran lausunto 24.05.2017 asiasta U 1/2017 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rahanpesurikokset). DNro 11/61/17.

Internet-lähteet

Financial Action Task Force (FATF). <http://www.fatf-gafi.org/about/whatwedo/>.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Poliisin tietoon tullut rikollisuus [verkkajulkaisu].
ISSN=1797-3651. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.2.2018]. Saantitapa:
<http://www.stat.fi/til/polrik/yht.html>.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset [verkkajulkaisu].
ISSN=1798-6680. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.2.2018]. Saantitapa:
<http://www.stat.fi/til/syyttr/yht.html>.

Oikeustapaukset

KKO 2009:59

Turun hovioikeus 1.12.2015 numero 15/151732

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus 30.4.2018 numero 118574

Vaasan hovioikeus 6.2.2015 numero 15/105395

Satakunnan kärjäoikeus 30.5.2016 numero 123067

Satakunnan kärjäoikeus 2.12.2016 numero 152017

Helsingin kärjäoikeus 7.7.2016 numero 129379

Helsingin hovioikeus 12.7.2016 numero 16/129513

Muut lähteet

Aittola, Jussi – Majamaa, Heikki: Virtuaalivaluutat esitutkinnoissa. Rahanpesun selvittelykeskuksen selvitys 2017.

FATF Finland 2007. Mutual Evaluation of Finland. Third Mutual Evaluation Report. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Finland. 12.10.2007.

FATF Finland 2013. Mutual Evaluation of Finland - 9th Follow-up report. 25.6.2013.

FATF Sweden 2006. Third Mutual Evaluation/Detailed Assessment Report Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. 17.02.2006.

Lag om straff för penningtvättsbrott (2014:307).

Penningtvätt RättsPM 2015:2.

Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IX - Törkeät rahanpesutuomiot kärjäoikeuksissa 2015 ja 2016. Rahanpesun selvittelykeskuksen selvitys 2018. Laatinut Gabrielsson, Trude.

Poliisiasiaain tietojärjestelmään kirjatut törkeitä rahanpesuja koskevat rikosilmoitukset. Tiedot haettu järjestelmästä 05/2017.

1. JOHDANTO

Tämän tutkielman aiheena ovat rangaistavan rahanpesurikoksen soveltamisalan rajoitussäännökset. Ensimmäinen rikoslain (39/1889) 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksistä koskee rahanpesun esirikoksen tekijää. Suomessa rahanpesua on perinteisesti pidetty esirikoksen rankaisemattomana jälkitekona silloin, kun esirikoksen tekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa rikoshyötyä. Aiemmin katsottiin, että esirikoksesta tuomittava rangaistus kattoi jo itsessään niin kutsuttuun itsepesuun kohdistuvan moitteen, eikä erillistä rangaistusta rahanpesusta tarvittu.¹ Ennen vuotta 2012 rahanpesusta ei voitu tuomita esirikoksen suorittamiseen osallistunutta tekijää lainkaan. Tämä kuitenkin muuttui lainmuutoksen (187/2012) myötä 1.5.2012, jolloin osallisuus esirikokseen ei enää tietyissä tapauksissa estänyt tuomitsemista myös törkeästä rahanpesusta.

Itsepesun kriminalisointi on oikeustieteessä ollut varsin kiistanalainen aihe. Kyse on monimutkaisesta asiakokonaisuudesta, jossa oikeusjärjestyksen yleiset opit ja periaatteet, kansainväliset velvoitteet sekä käytännön tarve kriminalisoida itsepesu jatkuvasti muuttuvassa maailmassa kytkeytyvät yhteen monimutkaiseksi vyyhdeksi. Suomessa itsepesun kriminalisointia pohdittiin useamman kerran ennen kuin se säädettiin rangaistavaksi pääasiassa kansainvälisen paineen vuoksi. Tuolloin itsepesun rangaistavuuden ala jäi kuitenkin niin suppeaksi, että siitä ei tiettävästi ole annettu langettavaa tuomiota vielä kertaakaan. Tulevaisuudessa tähän tulee muutos, sillä joulukuussa 2016 Euroopan komissio antoi direktiiviehdotuksen rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin, jonka yhtenä keskeisenä tavoitteena on kriminalisoida itsepesu jäsenmaissa laajemmin.² Koska ehdotettu direktiivi hyväksyttiin juuri tutkielman valmistumisen kynnyksellä lokakuussa 2018 ja täten itsepesua koskevaa rajoitussäännöstä tullaan lähitulevaisuudessa muuttamaan olennaisesti, tämän opinnäytetyön laatimisajankohta on varsin epäkiitollinen. Tutkimusaiheena itsepesukysymys ei kuitenkaan ole ehkä koskaan ollut yhtä ajankohtainen.

Toinen tutkielmassa käsiteltävä rikoslain 32 luvun 11 §:n rahanpesurikosten rangaistavuuden alan rajoitussäännös koskee rikosentekijän kanssa yhteistaloudessa

---

¹ HE 138/2011 vp, s. 7.

² Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s.4.

asuvia henkilöitä. Säännöksen mukaan yhteistaloudessa asuvia henkilöitä ei tuomita rahanpesusta, jos nämä vain käyttävät tai kuluttavat rikoksentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

Oikeuskysymyksenä ensimmäinen rajoitussäännös on jälkimmäistä laaja-alaisempi ja periaatteelliselta merkitykseltään suurempi, joten tutkielma painottuu vahvasti itsepesun problematiikan käsittelyyn. Tutkielman tutkimusmetodi on oikeusdogmaattinen, perustuen lähes yksinomaan lainsäädäntöön ja sen esitöihin, oikeuskirjallisuuteen sekä oikeuskäytäntöön. Koska itsepesun kriminalisointia on käsitelty erityisesti kansallisen oikeusperinteen näkökulmasta, tutkielmassa on käytetty lähteenä paljon itsepesun kriminalisointiin liittyvien säädöshankkeiden lausuntoja ja muuta lainvalmistelumateriaalia. Tämän lisäksi tutkielmaa varten selvitettiin Suomessa poliisiasiaain tietojärjestelmään (Patja) vuosina 2013–2016 kirjattujen törkeiden rahanpesurikosten esirikokset. Selvitystyötä varten Poliisihallitukselta haettiin tutkimuslupa niihin rikosilmoituksiin, joissa oli vähintään yhtenä rikosnimikkeenä törkeä rahanpesu.³

---

³ Tutkimuslupapäätös 24.7.2018, ID-18216371.

2. RAHANPESURIKOSTEN SÄÄNTELY

2.1 Miksi rahanpesun torjunta on tarpeen?

Rahanpesulla tarkoitetaan toimintaa, jolla pyritään peittämään rikoksella hankitun omaisuuden tai rikoksen tuottaman hyödyn rikollinen alkuperä.⁴ Siten rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina esirikosta, jolla rahanpesun kohteena oleva omaisuus on saatu.⁵

Rahanpesu on monivaiheinen toimi, joka oikeuskirjallisuudessa jaetaan tavallisesti rahojen sijoitus-, harhautus- ja palautusvaiheeseen. Wienin sopimuksessa eri rahanpesun vaiheista käytetään ilmaisuja omaisuuden muuntaminen (*placement*), sen alkuperän salaaminen (*layering*) ja varojen lähteen laillistaminen (*integration*).⁶

Rahanpesun ensimmäinen vaihe, sijoitusvaihe, on rahanpesijälle kaikkein riskialttein, sillä tuolloin omaisuuden olemassaololle ei ole vielä legitimiä vaikuttavaa selitystä ja kiinnijäämisen riski on suurin.⁷ Sijoitusvaiheessa rikoksella hankittu omaisuus pyritään saattamaan laillisen talousjärjestelmän piiriin, esimerkiksi tallettamalla rikoksella saadut käteisvarat pankkitilille. Varojen alkuperän salaamiseksi tallettamisen saattaa tehdä joku muu kuin esirikoksen tekijä, ja tallettaminen voidaan tehdä useissa pienemmissä erissä useisiin eri pankkeihin, jolloin varojen vastaanottaja ei voi yhdistää niitä rikolliseen lähteeseen. Rahanpesu voi koostua myös pelkästä sijoitusvaiheesta, jos rikolliset varat käytetään kokonaisuudessaan kulutustavaroiden ostamiseen, eivätkä erilliset harhautus- ja palautusvaiheet ole tällöin tarpeen. Tällöin rahanpesun kohteena oleva omaisuus siirtyy lailliseen vaihdantaan ja sen tilalle tullut omaisuus puolestaan käytetään esirikoksen tekijän tai rahanpesijän yksityistaloudessa.⁸ Pikkurikollisten toiminnassa varsinaiset monimutkaiset rahanpesutoimet eivät välttämättä ole tarpeen, vaan käteisvaroja voidaan käyttää sekä laittoman toiminnan jatkamiseen että normaalin elämän rahoittamiseen. Tavallista onkin, että rahoituslaitosten käyttöä vältellään, ja pankkitilille tehdään käteistalletuksia vasta kun se on tarpeen esimerkiksi laskujen

---

⁴ Dini 1997, s. 3.

⁵ HE 285/2010 vp, s. 3.

⁶ Sahavirta 2008, s. 25-26.

⁷ Heikinheimo 1999, s. 22.

⁸ Sahavirta 2008, s. 26-27.

maksamista varten.⁹ Runsas käteisvarojen käyttö erityisesti suurempien hankintojen kohdalla kuitenkin herättää helposti huomiota, ja myös epäilyttävistä liiketoimista ilmoitusvelvolliset pankit voivat panna merkille selittämättömistä lähteistä peräisin olevat pienehköt mutta usein toistuvat käteistalletukset tilille. Siten edes rikoshyödyn kuluttamista suoraan erilaisiin hyödykkeisiin ei voida pitää täysin riskittömänä rahanpesumuotona, ja isommasta rikoshyödyistä nauttiminen täysivaltaisesti ilman kiinnijäämisen riskiä edellyttää pääsääntöisesti jonkinlaisia rahanpesutoimia.

Rahanpesun toisessa vaiheessa, harhautusvaiheessa, varojen yhteys niiden laittomaan alkuperään pyritään häivyttämään erilaisilla toimenpiteillä. Tarkoituksena on sekä peittää omaisuuden laiton alkuperä että katkaista kirjausketju omaisuuden jäljittämisen vaikeuttamiseksi. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi siirtämällä varoja maasta toiseen useiden yritysten ja valtioiden kautta, ja tyypillisesti harhautusvaiheeseen kuuluu lukuisat perättäiset varojensiirrot rahoitusjärjestelmän välityksellä.¹⁰ Käytännössä erilaisia varojen alkuperän häivyttämistapoja on lukemattomia, ja lähes kaikkia laillisia liike- tai rahoitusjärjestelyjä voidaan käyttää rahanpesutarkoituksiin.¹¹ Varojen alkuperän peittämisessä voidaan hyödyntää myös peiteyrityksiä, jotka on perustettu tätä nimenomaista tarkoitusta varten, ja joiden nimissä tehtyjen peräkkäisten liiketapahtumien sekä valeoikeustointen toivotaan olevan herättämättä epäilyjä. Harhautusvaiheessa omaisuuden muotoa voidaan myös muuntaa, esimerkiksi hankkimalla varoilla obligaatioita, osakkeita tai muuta omaisuutta, jotka ovat helposti vaihdettavissa ja palautettavissa rahavaroiksi.¹² Harhautusvaiheessa voidaan käyttää esimerkiksi takaisinlainaus-metodia, jossa omaisuus sijoitetaan pääomaksi ulkomaisen lainan muodossa sellaiseen yritykseen, jonka yhteyttä rahanpesijään ei ole havaittavissa. Takaisinlainauksessa varat salakuljetetaan sijoitusvaiheessa maan rajojen ulkopuolelle, jossa ne peiteyritysten kautta talletetaan lainan vakuudeksi ulkomaiseen luottolaitokseen. Tämän jälkeen lainana saatavat varat siirretään takaisin lähtömaahan, jolloin palautusvaiheessa varat vaikuttavat saaneen legitiimin alkuperän. Ylimääräisenä houkuttimena näennäiseen lainajärjestelyyn liittyy useissa maissa veroetuja.¹³

Rahanpesun viimeisessä vaiheessa, palautusvaiheessa, rikolliset varat sijoitetaan pestyinä takaisin laillisen talouden piiriin. Rahanpesun ansiosta omaisuus vaikuttaa

---

⁹ Evans 1997, s.190.

¹⁰ Heikinheimo 1999, s. 25–26.

¹¹ Evans 1997, s. 195.

¹² Heikinheimo 1999, s. 27.

¹³ Heikinheimo 1999, s. 28–29.

laillisesti hankitulta, jolloin rahat voidaan sijoittaa julkisesti lailliseen talouteen.¹⁴ Kiinnijäämisriskin pienentämiseksi voi kuitenkin olla tarpeen, ettei kaikkia varoja palauteta esirikoksen tekijälle kerralla, vaan järkevämpää voi olla huolehtia siitä, että tekijä saa pestyistä, näennäisesti laillisista varoista itselleen vakituisen, lailliselta vaikuttavan toimeentulon esimerkiksi tietyin yritysjärjestelyin.¹⁵

Edellä kuvatut rahanpesun vaiheet voidaan hahmottaa vaiheesta toiseen etenevänä jatkumona, mutta ne voivat olla myös samanaikaisia tai osin päällekkäisiäkin. Yksinkertaisimmillaan rahanpesu voidaan suorittaa vain yhtä vaihetta käyttäen, ja käytännössä voi olla vaikeaa ratkaista, mihin rahanpesun vaiheisiin yksittäiset toimet kuuluvat.¹⁶ Rahanpesuprosessin pilkkominen osiin ei kuitenkaan yleensä liene tarpeen, vaan kyse on pääsääntöisesti teoreettisesta näkökulmasta rahanpesun anatomiaan. Rikollisuuden kehittyminen ja rahanpesun kohteena olevan rikoshyödyn ja sen vastaanottotavan muuttuminen myös haastavat ajatuksen rahanpesutoimien selvärajaisesta jakamisesta kolmeen eri vaiheeseen.

Rahanpesu on ilmiönä tunnettu aina rikollisuuden syntyajoista asti, mutta terminä sitä käytettiin vasta kieltoain aikaan 1920–1930 -luvulla Yhdysvalloissa. Tuolloin mafian jäsenet ostivat pesuloita ja muita liikeyrityksiä, joissa ”puhdistettiin” rikoksella, kuten alkoholin trokauksesta, hankitut varat lisäämällä ne kokonaisuudessaan yrityksen kirjanpitoon, jolloin ne sekoittuivat yrityksen laillisiin tuottoihin.¹⁷ Aiemmin rahanpesun kohteena oli leimallisesti huomattava määrä käteistä rahaa, joka tuli sijoittaa jollain keinolla talousjärjestelmään. Tämä päti erityisesti silloin, kun rikolliset varat olivat peräisin huumausainerikoksista; tyypillisesti rahanpesijällä oli tällöin prosessin alkuvaiheessa runsaasti pestäviä käteisvaroja hallussaan.¹⁸ Nykyisin huumausainerikollisuudelle on kuitenkin tyypillistä, että huumausaineita myydään internetissä salatussa TOR-verkossa (Suomessa esimerkiksi Silkkitie) anonyymisti ja huumausaineiden maksu tapahtuu virtuaalivaluuttana, esimerkiksi Bitcoineina, eikä fyysinen raha liiku lainkaan. Rahanpesun selvittelykeskuksen tuottaman selvityksen mukaan vuosina 2011–2016 poliisiasiain tietojärjestelmään kirjattuihin rikosilmoituksiin sisältyi ainakin 1816 virtuaalivaluuttoihin liittyvää rikosilmoitusta, ja

---

¹⁴ Kimpimäki 2015, s. 337.

¹⁵ Sahavirta 2008, s. 33-34.

¹⁶ Heikinheimo 1999, s. 20.

¹⁷ Heikinheimo 1999, s. 9-10.

¹⁸ Neira 2004, s. 129.

kirjattujen ilmoitusten lukumäärä kasvoi vuosittain kymmenillä prosenteilla. Ylivoimaisesti suurin osa rikosilmoituksista koski huumausainerikoksia.¹⁹

Koska rahanpesurikokset tapahtuvat salassa, vuosittain esiintyvän rahanpesurikollisuuden euromäärää on mahdotonta arvioida. Kansainvälinen valuuttarahasto on arvioinut rahanpesun kohteena olevan vuosittain 2-5 prosenttia maailman bruttokansantuotteesta. YK:n huumausaine- ja rikosasioiden toimisto UNODC:n vuoden 2009 arvion mukaan rahanpesun vuosittainen arvo olisi noin 1,6 biljoonaa dollaria tai 2,7 prosenttia koko maailman bruttokansantuotteesta.²⁰ Italiassa, jossa toimii mafia Cosa nostra useine rikollisveljesjärjestöineen, joiden koko toiminnan edellytyksenä on tehokas rahanpesu, Italian pankki on arvioinut rahanpesun kohteena olevan vuosittain jopa 150 miljardia euroa, joka vastaa peräti 10 prosenttia maan bruttokansantuotteesta.²¹

Kun puhutaan niin valtavista summista kuin edellä on esitetty, on selvää, että likaisen rahan ujuttautumisella lailliseen talouteen on useita haitallisia vaikutuksia. Rahanpesu uhkaa valtioiden taloudellista vakautta ja turvallisuutta erityisesti maissa, joissa järjestäytyneellä rikollisuudella on suuri rooli rahanpesemisessä. Järjestäytyneet rikollisuus pystyy synnyttämään suuria pääomia tyhjästä ja saavuttamaan valta-aseman markkinoilta estämällä vapaata kilpailua laittomin keinoin.²² Rahanpesu on vakavaa rikollisuutta, sillä se mahdollistaa järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan, helpottaa rikoshyödyn kätkemistä ja käyttöä sekä auttaa välttämään rikoksista johtuvat oikeudelliset seuraamukset.²³

Rahanpesun torjunnalla pyritään estämään yllä kuvattujen haittavaikutusten lisäksi myös terrorismin rahoittamista. Terrorismin uhka on kasvanut Euroopan unionissa, ja unionin alueella viime vuosina suoritettujen terroristien iskut ovat korostaneet entisestään tarvetta ehkäistä ja torjua terrorismia kaikin tavoin. Terroristijärjestöt tarvitsevat rahoitusta ylläpitääkseen rikollisverkostoja, värvätäkseen uusia jäseniä ja suorittaakseen terrori-iskuja. Uusi direktiiviehdotus rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin on syntynyt ennen kaikkea tarpeesta vahvistaa terrorismin ja sen rahoituksen torjuntaa

---

¹⁹ Aittola – Majamaa 2017, s. 8, 10–11 ja 13.

²⁰ HE 228/2016 vp, s. 6.

²¹ Grasso – Bellavia 2012, s. 7 ja 9-10.

²² Grasso – Bellavia 2012, s. 8.

²³ Sahavirta 2007, s. 150.

poistamalla terrorismin rahoituslähteitä, kasvattamalla paljastumisriskiä varoja käytettäessä ja tehostamalla ja yhdenmukaistamalla lainsäädäntöä.²⁴

Vaikka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunta liittyvät vahvasti toisiinsa, terrorismin rahoittamisessa on usein kyse päinvastaisesta liikkeestä kuin rahanpesussa. Rahanpesussa rikollista alkuperää olevat varat pyritään saattamaan laillisen talouden piiriin kierrättämällä ne laillisten maksujärjestelmien läpi varojen alkuperän peittämiseksi, jolloin onnistuessaan likaiset varat vaikuttavat puhtailta ja niitä voidaan turvallisesti käyttää julkisesti. *Durrieun* mukaan rahanpesu on kuitenkin vain yksi neljästä terrorismin rahoittamisen muodosta, ja sen vastakohtana on rahan likaaminen. Rahan likaamisessa on kyse laillista alkuperää olevien varojen kanavoimisesta laittomaan talouteen, tässä tapauksessa terrorismin rahoitukseen. Myös rahan likaaminen voidaan nähdä eräänlaisena peittämisprosessina, jossa erilaisin siirto- tai muuntotoimenpitein laillisia varoja erotetaan niiden laillisista lähteistä tarkoituksena käyttää tai sijoittaa ne laittomaan talouteen. Rahanpesun tavoin rahan likaamisessa varojen ja niiden alkuperän välinen yhteys pyritään katkaisemaan, jolloin laittomiin tarkoituksiin siirrettyjä varoja ei voitaisi yhdistää niiden laillisiin lähteisiin. Esimerkiksi *Osama bin Ladenilla* oli useita laillisia liiketoimia, kuten yhtiöitä Sudanissa ja hunajakauppaa Jemenissä, joten al-Qaida -terroristiverkoston rahoittamisessa käytetyt varat olivat merkittävässä määrin peräisin laillisesta taloudesta. Kolmantena terrorismin rahoituksen muotona ovat lailliset varat, jotka pysyvät laillisessa taloudessa ja neljäntenä rikolliset varat, jotka puolestaan pysyvät koko ajan laittomassa taloudessa.²⁵ Edellä kuvatuin tavoin rahanpesulla ja terrorismin rahoittamisella on sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia, mutta yhtenä terrorismin rahoittamisen muotona rahanpesun torjunta on olennainen osa myös terrorismin ja sen rahoittamisen torjuntaa.

Koska rahanpesu muodostaa uhan lailliselle taloudelle ja yleiselle turvallisuudelle, tässä luvussa esitetyjä riskejä pyritään torjumaan lainsäädännön keinoin säätämällä siitä kansainvälisellä ja kansallisella tasolla sekä kriminalisoimalla rahanpesu rikoslaisa, jolloin voidaan myös estää rikoksentehtäjän rikoksella saaduista tuloista ja varoista hyötyminen.

---

²⁴ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s.2.

²⁵ *Durrieu* 2013, s.68–71 ja 430-431.

2.2 Kansainvälinen sääntely

Rahanpesu on maailmanlaajuinen ongelma, joka ei noudata valtioiden rajoja eikä siltä ole yksikään maa tai oikeusjärjestelmä turvassa. Rahanpesun rajat ylittävän luonteen vuoksi torjuntastrategioiden tulee olla kansainvälisesti yhdenmukaisia. Rahanpesua koskevan lainsäädännön yhdenmukaisuus on paitsi koko rahanpesun torjunnan tehokkuuden edellytys, myös välttämätöntä sen estämiseksi, etteivät rikolliset ja järjestäytyneet rikollisryhmittymät voi keskittää rahanpesua niihin maihin, joiden oikeudellinen ympäristö soveltuu siihen parhaiten.²⁶ Rahanpesun torjumiseksi onkin tehty paljon kansainvälistä yhteistyötä esimerkiksi valtiosopimusten ja Euroopan unionin tasolla. Useissa maissa, kuten Suomessa, rahanpesun kriminalisoiminen on johtunut juuri kansainvälisten velvoitteiden täyttämistä, ei niinkään kansallisesti havaitusta tarpeesta saada rahanpesu kriminalisoitua.²⁷

Tärkeimmät yleissopimukset, jotka erityisesti ovat vaikuttaneet kansallisen sääntelyn syntyyn Suomessa, ovat Wienin huumausaineyleissopimus (1988)²⁸, Strasbourgin konfiskaatiosopimus (1990)²⁹ sekä Palermon sopimus (2000)^{30,31}. Tämän tutkielman aihepiirin kannalta sopimusten tarkastelussa merkityksellistä on erityisesti niiden rikosoikeudellisen rangaistusvastuun ala sekä se, mitkä kohdat sopimuksissa ovat sopimusosapuolia ehdottomasti velvoittavia, ja missä seikoissa valtioiden on mahdollista käyttää omaa harkintavaltaansa sopimuksen kansallisessa täytäntöönpanossa.

Wienin huumausaineyleissopimus on kansainvälisistä sopimuksista ensimmäinen, johon sisältyy rahanpesun määritelmä. Sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleessa sopimuspuolet veloitetaan ryhtymään tarvittaviin toimiin määrätäkseen kansallisissa lainsäädännöissään artiklassa kuvatut teot silloin, kun niihin syyllistyminen on ollut tahallista. Sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen b kohdassa rahanpesu on määritelty seuraavasti:

---

²⁶ Durrieu 2013, s. 433.

²⁷ Sahavirta 2008, s. 5.

²⁸ Yhdistyneiden Kansakuntien huumausaineiden yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan. SopS 44/1994.

²⁹ Rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus, SopS 53/1994.

³⁰ Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus. SopS 20/2004.

³¹ Melander 2015, s. 410–411.

i) omaisuuden muuntaminen tai siirtäminen tietoisena siitä, että se on saatu tämän kappaleen a) -kohdan³² mukaan määritellystä rikoksesta tai rikoksista, tai osallistumisesta sellaiseen rikokseen tai rikoksiin, tarkoituksena omaisuuden laittoman alkuperän salaaminen tai peittäminen tai sellaiseen rikokseen tai rikoksiin sekaantuneen henkilön auttaminen välttämään tekojensa oikeudelliset seuraamukset;

ii) omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, hallinnan, liikkeiden, siihen olevien oikeuksien tai omistusoikeuden salaaminen tai peittäminen tietoisena siitä, että omaisuus on saatu tämän kappaleen a)-kohdan mukaan määritellystä rikoksesta tai rikoksista tai osallistumisesta sellaiseen rikokseen tai rikoksiin;

Toisin kuin myöhemmissä rahanpesua koskevissa sopimuksissa, Wienin huumausaineyleissopimuksessa esirikosten ala on rajattu koskemaan vain huumausainerikoksia. Sopimuksen mukaan rahanpesussa on siis kyse erilaisista omaisuuden salaamis- tai peittämistoimenpiteistä, jotka tehdään tietoisena siitä, että varat on saatu sopimuksen tarkoittamalla huumausainerikoksella.³³

Strasbourg'n konfiskaatiosopimuksessa tai Palermon sopimuksessa esirikosten alaa ei ole rajattu, vaan rahanpesun kohteena oleva omaisuus voi olla minkä tahansa rikoksen tuottamaa hyötyä. Palermon sopimuksen 6 artiklan 2 kappaleen a kohdassa sopimusvaltiot veloitetaan vielä nimenomaisesti soveltamaan rahanpesusäännöksiä mahdollisimman monen tyyppisiin esirikoksiin. Muutoin Strasbourg'n konfiskaatiosopimuksen 6 artiklaan ja Palermon sopimuksen 6 artiklaan sisältyvät rahanpesun määritelmät eivät poikkea Wienin huumausaineyleissopimuksen määritelmästä, vaan sopimukset velvoittavat sopimusvaltiot säätämään rangaistaviksi samanlaiset rahanpesutoimet, jotka on suoritettu tietoisena omaisuuden laittomasta alkuperästä.

Niin Wienin huumausaineyleissopimuksessa, Strasbourg'n konfiskaatiosopimuksessa kuin Palermon sopimuksessakin sopimusvaltioille on jätetty ehdollinen mahdollisuus jättää säätämättä tietyt teot rangaistaviksi, mikäli teon kriminalisointi loukkaisi valtion

---

³² Säännöksessä viitataan sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen a kohtaan, jossa on lueteltu rahanpesun esirikoksena kyseeseen tulevat huumausainerikokset.

³³ Kimpimäki 2015, s. 338.

perustuslain periaatteita tai oikeusjärjestelmän peruskäsitteitä.³⁴ Itsepesun kriminalisoinnin osalta tämä on ollut varsin tulkinnanvarainen lauseke.

Wienin huumausaineyleissopimuksessa sopimusvaltion tekijäpiirin rajoitusmahdollisuus sisältyy sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen c kohtaan, jonka mukaan sopimuspuolet veloitetaan ryhtymään tarvittaviin toimiin määrätäkseen kansallisissa lainsäädännöissään tietyt tahalliset teot rikoksiksi, kuitenkin sopimusvaltion perustuslain periaatteet ja oikeusjärjestelmän peruskäsitteet huomioiden:

c) Huomioon ottaen kunkin sopimusvaltion perustuslain periaatteet ja oikeusjärjestelmän peruskäsitteet:

i) omaisuuden hankkiminen, hallussapito tai käyttäminen, kun henkilö omaisuuden saadessaan on ollut tietoinen siitä, että se oli saatu tämän kappaleen a-kohdan mukaan määritellystä rikoksesta tai rikoksista tai osallistumisesta sellaiseen rikokseen tai rikoksiin;

iv) mihin tahansa tämän artiklan mukaan määriteltyyn rikokseen osallistuminen tai sellaista rikosta koskeva yhteenliittyminen tai salahanke, yritys ja avunanto, yllytys, edistäminen ja neuvominen.

Wienin yleissopimus ei siis velvoita sopimuspuolia kriminalisoimaan rahanpesuun osallistumista, salahanketta rahanpesun tekemiseksi, rahanpesun yritystä tai avunantoa, yllytystä rahanpesurikoksen tekemiseen tai rahanpesurikoksen edistämistä tai neuvomista, mikäli niiden kriminalisoiminen on sopimusvaltion oikeusjärjestelmän perustavaa laatua olevien periaatteiden vastaista. Sopimuksen tarjoamasta rajoitusmahdollisuudesta huolimatta sopimusta on tulkittu siten, että sen tarkoituksena olisi kuitenkin velvoittaa sopimuspuolet kriminalisoimaan myös esirikoksen tekijän suorittama rahanpesu. Näkemys perustuu sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen b kohdan i-alakohtaan, jonka mukaan sopimusvaltion on kriminalisoitava omaisuuden muuntaminen tai siirtäminen tietoisena siitä, että se on saatu sopimuksessa määritellyllä rikoksella. Sopimuksessa mainitun omaisuuden ”*siirtämisen*” on katsottu voivan viitata ainoastaan esirikoksen tekijään, sillä rikoshyödyn vastaanottajan toimintaa ei voida kutsua siirtämiseksi. Tätä tulkintaa on perusteltu myös sillä, että vaikka samassa

---

³⁴ Wienin huumausaineyleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen c kohta; Strasbourgin konfiskaatiosopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen kohdat c-d ja Palermon sopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen b kohta.

sopimuskohdassa käytetty termi ”muuntaminen” voi tavanomaisesti tarkoittaa molempien osapuolten toimintaa, sopimuskohdan sisällöstä voidaan päätellä, ettei muuntaminen kuitenkaan kattaisi vastaanottajan menettelyä. Tällaista näkökantaa voidaan kuitenkin kritisoida, sillä 3 artiklan 1 kappaleen c kohdan i-alkohta on sopimusvaltiota vain ehdollisesti velvoittava ja sopimusvaltio voikin jättää sen toimeenpanematta vetoamalla oikeusjärjestyksensä peruseriaatteisiin.³⁵

Wienin yleissopimukseen liittyvien tulkintaongelmien vuoksi Strasbourgin konfiskaatiosopimukseen otettiin rahanpesun tekijäpiirin rajausta selventävä lauseke.³⁶ Sopimuksen 6 artiklan 2 kappaleen b kohdan mukaan sopimuspuoli voi rahanpesua koskevia sopimusvelvoitteitaan toteuttaessaan tai soveltaessaan määrätä, ettei rahanpesurikosten rangaistusvastuun ala ulotu esirikoksen tekijöihin. Vastaava rajoitusmahdollisuus otettiin myös Palermon sopimukseen. Tällöinkin edellytetään, että esirikoksen tekijän rajaus rahanpesurikoksen rangaistusvastuun alan ulkopuolelle perustuu sopimusvaltion kansallisen lainsäädännön peruseriaatteisiin.³⁷

OECD:n alainen *Financial Action Task Force* (myöhemmin FATF) -toimintaryhmä on tulkinnut Wienin ja Palermon sopimusten tekijäpiirin rajaussäännöstä sopimusvaltioita tiukemmin. FATF on katsonut, ettei kansallisesti noudatettu oikeudellinen traditio, jonka mukaan kätkemisrikokset ovat aina esirikoksen rankaisemattomia jälkitekkoja, ole sellainen kansalliseen oikeusjärjestykseen kuuluva peruseriaate, jonka perusteella itsepesu voitaisiin jättää kriminalisoimatta. FATF onkin maatarkastuksissaan kehottanut useita sopimusvaltioita säätämään itsepesu rangaistavaksi.³⁸

Kansainväliseen ja kansalliseen rahanpesulainsäädäntöön vahvasti vaikuttavana FATF on erityisen huomionarvoinen toimintaryhmä. Alun perin FATF perustettiin vuonna 1989 tutkimaan ja torjumaan rahanpesua, mutta lokakuussa 2001 sen toimiala laajentui koskemaan terrorismin rahoituksen torjuntaa rahanpesun ohella. FATF:n tavoitteena on asettaa ylikansallisia standardeja ja edistää oikeudellisten, säädännöllisten ja operatiivisten toimenpiteiden tehokasta täytäntöönpanoa rahanpesun, terrorismin rahoittamisen ja muiden kansainvälisen rahoitusjärjestelmän koskemattomuuden uhkien torjumiseksi. FATF hyväksyi 40 uutta suositusta vuonna 2012, jotka määrittelevät sen

---

³⁵ Sahavirta 2008, s. 271–272.

³⁶ Sahavirta 2008, s. 272.

³⁷ Sopimuksen 6 artiklan 2 kappaleen e-kohta.

³⁸ Sahavirta 2008, s. 272–273 sekä esimerkiksi FATF Finland 2007, s. 43 ja FATF Sweden 2006, s. 33.

vähimmäistason, jolla jäsenmaiden rahanpesua ja terrorismin rahoitusta koskevan lainsäädännön tulisi olla.³⁹ FATF onkin tärkein kansainvälinen normien asettaja rahanpesun ja terrorismin rahoituksen alalla. FATF:n suositukset eivät ole virallisesti sitovia, mutta käytännössä ne huomioidaan Euroopan unionin direktiiveissä. Tällä hetkellä Euroopan komissio ja 15 unionin jäsenvaltiota ovat FATF:n jäseniä, ja loput jäsenvaltioista kuuluvat Moneyval -asiantuntijakomiteaan, joka arvioi rahanpesun vastaisia toimenpiteitä.⁴⁰

Luonnollisesti Euroopan unionin jäsenyys on asettanut velvoitteita jäsenvaltioille rahanpesun torjunnan osalta. Koska rahanpesun on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 83 artiklan 1 kohdassa todettu kuuluvan niihin erityisen vakavan rikollisuuden aloihin, jotka ovat luonteeltaan rajat ylittäviä, Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä. Tähän mennessä Euroopan unionissa rahanpesudirektiivejä on annettu neljä.⁴¹ Neljännen rahanpesudirektiivin täytäntöönpano johti Suomessa rahanpesun torjuntaa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistukseen, mutta rikoslain säännöksiin se ei tuonut muutoksia.⁴² Uudistettu rahanpesulaki, *laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä* (444/2017), ja *laki rahanpesun selvittelykeskuksesta* (445/2017) tulivat voimaan 3.heinäkuuta 2017.

Kansainvälisen rahanpesulainsäädännön kehitystä tarkastelemalla voidaan havaita lainsäädännöllä suojattavien intressien jonkinasteinen muuttuminen. Wienin huumausaineyleissopimuksella pyrittiin puuttumaan huumausainerikollisuudesta saatavaan rikoshyötyyn, ja myöhemmissä sopimuksissa soveltamisala laajeni koskemaan kaikkia esirikoksia. Nyt painopiste vaikuttaisi siirtyneen yleisestä rikollisuuden torjumisesta ja talousjärjestelmän puhtaudesta ennen kaikkea

---

³⁹ FATF. <http://www.fatf-gafi.org/about/whatwedo/> (07.06.2016).

⁴⁰ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s.4.

⁴¹ Ensimmäinen direktiivi rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annettiin vuonna 1991 (Neuvoston direktiivi 91/308/ETY). Vuonna 2001 annettiin järjestyksessä toinen direktiivi rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin muuttamisesta (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY). Kolmas direktiivi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen annettiin vuonna 2005 (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY). Vuonna 2015 neljäs rahanpesudirektiivi 2015/849/EU rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen 2012/648/EU muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta.

⁴² HE 228/2016 vp, s. 50.

turvallisuuteen, sillä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunta ovat linkittyneet vahvasti toisiinsa. Uutta direktiiviehdotusta rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin perustellaan erityisesti terrorismin ja sen rahoituksen torjuntaan liittyvillä näkökohdilla. Direktiiviehdotuksen tarkoituksena on myös panna täytäntöön FATF:n suositus numero 3, jossa valtioita suositellaan kriminalisoimaan rahanpesutoimet Wienin huumausaineyleissopimuksen ja Palermon yleissopimuksen mukaisesti, sekä Varsovan yleissopimuksesta johtuvat kansainväliset vaatimukset.⁴³

Varsovan yleissopimus⁴⁴ on kattavin rahanpesun torjuntaa koskeva kansainvälinen sopimus. Sopimus sisältää määräyksiä muun muassa rahanpesun kriminalisoinnista, varojen jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta sekä kansainvälisestä yhteistyöstä. Yleissopimuksessa osapuolia kehoitetaan antamaan rahanpesun torjuntaa, tutkintaa ja syytteesen asettamista sekä rikoshyödyn jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista helpottavia säädöksiä. Yleissopimus menee FATF:n suositusta pidemmälle, sillä merkitystä ei ole sillä, kuuluvatko esirikos ja rahanpesurikos saman valtion rikosoikeudelliseen toimivaltaan. Täten valtio voi soveltaa alempaa rikollisen toiminnan kynnystä, eikä rahanpesusta annettava tuomio edellytä aiemmin tai samanaikaisesti annettua tuomiota esirikoksesta tai esirikoksen täsmällistä toteamista. Sopimuksen on allekirjoittanut Euroopan unioni sekä 26 sen jäsenvaltiota, Suomi mukaan lukien 16.12.2005, mutta toistaiseksi unioni sekä 9 allekirjoittanutta valtiota eivät ole sitä vielä ratifioineet.⁴⁵

Vaikka direktiiviehdotuksen tavoitteena on panna täytäntöön Varsovan sopimuksen ja FATF:n suosituksen mukaiset kansainväliset velvoitteet, ehdotuksessa mennään myös rangaistusmaksimin vähimmäistason ja itsepesun kriminalisoinnin osalta kansainvälisiä velvoitteita pidemmälle.⁴⁶ Itsepesun kriminalisointiehdotukseen palataan tarkemmin luvussa 7.

---

⁴³ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s.2-4.

⁴⁴ Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. Council of Europe Treaty Series - No.198.

⁴⁵ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s. 4.

⁴⁶ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s. 4.

2.3 Rahanpesu Suomen rikoslaissa

Alun perin Suomessa ei nähty suurtakaan tarvetta rahanpesun kriminalisoinnille. Rikoshyödyn arvokonfiskaatio oli mahdollista jo rikoslain menettämisseuraamuksia koskevien säännösten perusteella ja esirikoksen jälkeen tapahtunutta rikoksen salaamista tai todisteiden hävittämistä voitiin rikoslain mukaan arvioida rikoksen suosimisena. Rahanpesun kriminalisointi perustui ennen kaikkea kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseen. Rikoksen suosimisen tunnusmerkistö ei täyttänyt Wienin sopimuksen asettamia velvoitteita, joten lainsäädäntöä oli täydennettävä siltä osin kuin sopimusvelvoitteet sitä vaativat.⁴⁷

Kun rahanpesua koskeva säännös tuli ensimmäistä kertaa voimaan 1.1.1994, rahanpesu kriminalisoitiin kätkemisrikoksena rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa (317/1994). Rinnastus kätkemisrikoksiin oli luonnollinen, sillä kummatkin ovat esirikostensa liitännäisrikoksia ja molempien tavoitteena on esirikosten estämisen lisäksi rikoshyödyn ottaminen pois rikoksenteikijältä. Vaikka esirikosten alaa ei tuolloinkaan rajattu⁴⁸, rahanpesun kriminalisointi liittyi lähinnä huumausainerikosten ja sitä harjoittavan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan.⁴⁹

Omaksi rikosnimikkeeksi rahanpesu säädettiin vuonna 2003 (61/2003), jolloin sitä koskeva säännös otettiin rikoslain 32 luvun 6 §:ään. Tuolloin katsottiin, että kätkemisrikosten ja rahanpesun tunnusmerkistöjen osittainen päällekkäisyys tuki vain jossain määrin niiden yhdentämistä. Sen sijaan tunnusmerkistöjen erillisyyttä puolsi voimakkaasti se, että tekojen tyyppitapaukset erosivat paljon toisistaan. Oikeuskäytännössä oli myös aiheutunut soveltamisvaikeuksia, kun kätkemisrikoksen ja rahanpesun eroa ei ollut kyetty hahmottamaan.⁵⁰

Nyt voimassa olevan rikoslain 32 luvussa kriminalisoituja rahanpesurikoksia ovat rahanpesu, törkeä rahanpesu, salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi, tuottamuksellinen rahanpesu sekä rahanpesurikkomus. Perusmuotoisesta rahanpesusta säädetään 32 luvun 6 §:ssä:

---

⁴⁷ Sahavirta 2008, s. 152.

⁴⁸ Strasbourgin konfiskaatiosopimus suositteli kriminalisoimaan rahanpesun kaikenlaisen rikollisen toiminnan yhteydessä, joten rangaistavuuden alaa ei Suomessa haluttu rajata liian ahtaaksi. Sahavirta 2008, s. 147.

⁴⁹ Sahavirta 2008, s. 147 ja 151.

⁵⁰ Sahavirta 2008, s. 152–153.

Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,

on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

6 §:n 1 momentin 1 kohdassa kuvattua tekemuotoa kutsutaan tarkoitusta korostavaksi rahanpesuksi. Omaisuuteen ryhtyneen tekijän on tullut toimia erityisessä tarkoituksessa, jotta 1 kohdassa kuvatun tunnusmerkistön voidaan katsoa täyttyvän. Tekijällä on tullut olla tarkoitus hankkia hyötyä itselleen tai toiselle, peittää tai häivyttää omaisuuden laitton alkuperä tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Säännöksessä on lueteltu omaisuuteen ryhtymisen tavat; rahanpesun tekemuoto täytyy siis jo pelkällä omaisuuden vastaanottamisella lainkohdassa mainitussa tarkoituksessa.⁵¹ Siten rahanpesun rangaistavuus ei edellytä, että rahanpesutoimet olisi saatettu loppuun tai että pestävä omaisuus olisi käynyt läpi aiemmin kuvatut harhautus-, sijoitus- ja palautusvaiheet.

6 §:n 1 momentin 2 kohdan tekemuotoa kutsutaan seurausta edellyttäväksi rahanpesuksi. Toisin kuin 1 kohta, seurausta edellyttävä tekemuoto ei edellytä erityistä tarkoitusta, vaan soveltamisen edellytyksenä on se, että rikosentekijän toiminnan seurauksena on omaisuuden luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvien määräystoimien tai oikeuksien peittäminen tai häivyttäminen. Seurausta edellyttävä

---

⁵¹ Kimpimäki 2015, s. 345–346.

tekemuoto voi tapahtua millaisilla toimilla tahansa, sillä 1 kohdasta poiketen sen tekemuotoja ei ole säännöksessä määritelty. Koska 2 kohdan tekemuodolta edellytetään, että peittäminen tai häivyttäminen on edes jossain määrin toteutunut, tekemuodon täyttymiskynnys on korkeammalla kuin 1 kohdan mukaisessa rahanpesussa.⁵²

Rikoslain 32 luvun 7 §:n mukaan kyse on törkeästä rahanpesusta silloin, kun rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tällöin rikosentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Lain esitöiden mukaan euromääräinen raja rahanpesun ja törkeän rahanpesän välillä näyttäisi olevan noin 13 000 euroa. Merkitystä ei ole sillä, onko tällainen erittäin arvokas omaisuus yhden vai usean rahanpesijän pesemää – näin ollen teko voi olla törkeä siitäkin huolimatta, ettei omaisuus useille rahanpesijöille jakamisen jälkeen enää ylitäkään erityisen arvokkaan omaisuuden alarajaa. Euromääräinen alaraja ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan kunkin tapauksen arvostelussa tulee käyttää kokonaisharkintaa.⁵³

Esimerkiksi *Kemi-Tornion käräjäoikeuden ratkaisussa R 17/32* vastaaja oli vastaanottanut käyttötililleen kaksi ulkomaan maksua arvoltaan 45 926 euroa ja 45 194 euroa. Varat olivat petoksella vietyjä, ja vastaajan pankkitiliä oli käytetty niiden edelleen välittämiseen. Antaessaan suostumuksensa tilinsä hyväksikäyttöön, vastaaja oli menettelyllään täyttänyt rahanpesurikoksen tunnusmerkistön. Huomattavasta summasta huolimatta vastaaja tuomittiin syyttäjän vaatimuksen mukaisesti perusmuotoisesta rahanpesusta viiden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Rahanpesurikoksissa törkeän tekemuodon soveltamiskynnys saattaa vaihdella myös sen mukaan, millä rikoksella omaisuus on saatu. Jos esirikoksena on esimerkiksi perusmuotoinen veropetos⁵⁴, olisi tuskin perusteltua tuomita tekijää törkeästä rahanpesusta. Teon suunnitelmallisuutta puolestaan voidaan arvioida esimerkiksi omaisuuden pesemiseksi tehtyjen järjestelyjen kautta. Monimutkaiset järjestelyt, kuten varojen kierrätys useiden yhtiöiden ja maiden kautta tai omaisuuden muuttaminen

---

⁵² Kimpimäki 2015, s. 346.

⁵³ HE 53/2002 vp, s. 36.

⁵⁴ Verorikoksissa törkeän tekemuodon alarajana on ollut noin 17 000 euroa, eli alaraja on korkeampi kuin törkeässä rahanpesussa. Näin ollen perusmuotoisella veropetoksella hankittuun rikoshyötyyn kohdistuvat rahanpesutoimet voisivat rahasumman puolesta tulla rangaistavaksi törkeänä rahanpesuna. HE 53/2002 vp, s. 36.

useaan kertaan toisen tyyppiseksi, osoittavat jo erityistä suunnitelmallisuutta. Lisäksi tekojen suunnitelmallisuutta voi osoittaa tekijöiden toimiminen rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tai muuten läheisessä yhteistyössä keskenään.⁵⁵

Lain 32 luvun 8 §:n mukaan salahankeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi tuomitaan sakkoon tai enintään yhdeksi vuodeksi vankeuteen se, joka sopii toisen kanssa sellaisen törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on lahjuksen antamisen tai ottamisen, törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspätkoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus. Salahanke edellyttää tietyn asteista suunnitelmallisuutta, jotta sitä voidaan pitää rangaistavana tekona, ja rikoksen tekemisestä on voitava osoittaa todella sovitun. Koska rahanpesu on rikostyyppinä epäitsenäinen, joka edellyttää esirikosta ja jolla on varhainen täyttymispiste, salahankeelle ei juurikaan jää soveltamisalaa.⁵⁶ Tilastojen mukaan salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi ei ole ollut ikinä poliisin tutkittavana eikä tuomioistuimen käsiteltävänä.⁵⁷

Lain 32 luvun 9 §:n mukaan tuottamuksellisesta rahanpesusta tuomitaan silloin, jos tekijä on törkeästi huolimattomuudestaan ryhtynyt 6 §:n rahanpesusäännöksessä tarkoitettuihin toimiin. 10 §:n mukainen rahanpesurikkomus puolestaan on kyseessä silloin, jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, kun otetaan huomioon omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat.

Lain 32 luvun 12 §:n mukaan rahanpesurikoksen kohteena ollut omaisuus on tuomittava valtiolle menetetyksi. Säännös perustuu rikosoikeuden yleiseen periaatteeseen, jonka mukaan rikosentekijä ei saa hyötyä teostaan taloudellisesti. Toisaalta rikosentekijän haltuun ei tulisi jäädä myöskään esineitä tai varallisuutta, mikä mahdollistaisi rikosten tekemisten jatkamisen, ja kaikki laitton omaisuus tulisi saada otettua rikosentekijältä pois. Tämän vuoksi menettämisseuraamukset on kohdistettava rikoksella saatuun hyötyyn myös rahanpesurikoksissa. Konfiskaatio kohdistetaan rikosentekijään, tekoon

---

⁵⁵ HE 53/2002 vp, s. 36–37.

⁵⁶ HE 53/2002 vp, s. 37.

⁵⁷ Katso esimerkiksi Suomen virallinen tilasto (SVT): Poliisin tietoon tullut rikollisuus [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-3651. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.2.2018]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/polrik/yht.html> sekä Suomen virallinen tilasto (SVT): Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-6680. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.2.2018]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/syyttr/yht.html>.

osallisiin tai siihen, jonka hyväksi tai puolesta rikos on tehty. Epäselvissä tilanteissa tuomioistuin voi arvioida konfiskoitavan määrän.⁵⁸

Suomessa pääsääntönä on, ettei rikoslain 32 luvun kätkemis- tai rahanpesurikoksista tuomita henkilöä, joka on ollut osallisena siihen esirikokseen, jolla omaisuus tai hyöty on saatu. Tämä rajoitussäännös löytyy rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentista. Pääsääntöön on kuitenkin olemassa poikkeus, sillä 1.5.2012 voimaan tulleen lainmuutoksen myötä niin sanotusta itsepesusta voidaan tuomita silloin, kun kyse on törkeästä rahanpesusta ja rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuutta. Vaikka rajoitussäännöksessä käytetään termiä ”osallinen”, tarkoitetaan sillä osallisten, siis yllyttäjän ja avunantajan, lisäksi myös varsinaista tekijää.⁵⁹ Rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan rahanpesusta ei myöskään tuomita rikosentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaa, joka vain käyttää tai kuluttaa rikosentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

Rahanpesun torjunnasta muutoin kuin rikosoikeudellisin keinoin säädetään rikoslain ulkopuolella. Tärkeimpinä rahanpesun torjuntaa koskevin lakeina voidaan pitää lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä sekä lakia rahanpesun selvittelykeskuksesta, jotka säädettiin rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä ja jotka tulivat voimaan 3.7.2017. Lisäksi useisiin erityislakeihin sisältyy yksittäisiä rahanpesun torjuntaan liittyviä määräyksiä. Lakien tavoitteena on muun muassa estää rahanpesua ja terrorismin rahoittamista ja edistää tällaisen toiminnan paljastamista ja tutkintaa, tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia sekä varmistaa tehokas viranomaisvalvonta.

---

⁵⁸ Sahavirta 2007, s. 174.

⁵⁹ Heikinheimo 1999, s. 128.

3. ESIRIKOKSET SUOMESSA

Tutkielmaa, joka käsittelee rahanpesun rangaistusvastuun ulottamista esirikokseen osallisiin, voidaan pitää puutteellisena, mikäli siinä ei selvitetä lainkaan, mitä nämä esirikokset käytännössä ovat. Tämän vuoksi selvitys törkeiden rahanpesurikosten esirikoksista päätettiin ottaa osaksi tätä tutkielmaa. Selvitystyötä varten Poliisihallitukselta haettiin tutkimuslupa koskien poliisiasiain tietojärjestelmä Patjaan vuosina 2013–2016 kirjattuja rikosilmoituksia, joissa vähintään yhtenä rikosnimikkeenä oli törkeä rahanpesu.

Esirikosten selvitys vain törkeiden rahanpesurikosten osalta johtuu siitä, että rikosilmoitusten lukeminen yksitellen on työlästä, joten selvitystyö haluttiin rajata koskemaan vain tekoja, joissa itsepesusta tuomitseminen olisi tiettyjen edellytysten täytyessä mahdollista. Näin valikoituivat myös rikosilmoitusten kirjausvuodet – kaikki tutkimuksen kohteena olleet rikosilmoitukset on kirjattu aikana, jolloin lainsäädäntö on mahdollistanut itsepesusta tuomitsemisen.

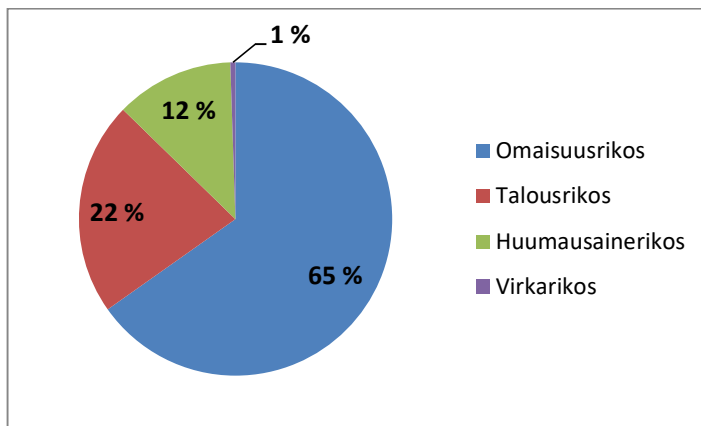
Taulukko 1. Patjaan vuosina 2013–2016 kirjattuihin rikosilmoituksiin sisältyvät rahanpesua koskevat rikosnimikkeet.

RIKOSNIMIKE	2013	2014	2015	2016	Yht.
Rahanpesu	105	153	121	296	675
Törkeä rahanpesu	107	97	82	148	434
Rahanpesun yritys	7	4	3	4	18
Tuottamuksellinen rahanpesu	3	3	3	8	17
Rahanpesurikkomus	2	2	4	5	13
Törkeän rahanpesun yritys	0	5	4	2	11
Yhteensä	224	264	217	463	1168

Tutkimuksen aluksi poliisiasiain tietojärjestelmä Patjasta haettiin tilastot vuosina 2013–2016 kirjattujen rikosilmoitusten rahanpesua koskevista rikosnimikkeistä. Tutkimusajankohtana (5/2017) tutkimuksen kohteena olevina vuosina Patjaan sisältyi 1168 rahanpesurikosnimikettä, yleisimpien nimikkeiden ollessa rahanpesu ja törkeä rahanpesu (taulukko 1).

Rikosilmoituksista selvitystyön kohteeksi valittiin ne rahanpesua koskevat ilmoitukset, joissa vähintään yhtenä rikosnimikkeenä oli törkeä rahanpesu. Tällaisia rikosilmoituksia oli 362, joihin oli kirjattu yhteensä 434 rikosnimikettä epäillystä törkeästä rahanpesusta.

Neljästä rikosilmoituksesta ilmeni suoraan, etteivät rikoshyödyksi epäillyt varat olleet peräisin rikoksesta ja 30 rikosilmoituksessa esirikos tai tekokokonaisuus jäi epäselväksi. Nämä ilmoitukset rajattiin selvityksen ulkopuolelle, eikä niitä huomioitu seuraavissa kaavioissa 1-2, joissa esitetään jäljelle jääneisiin 328 rikosilmoitukseen kirjattujen 385 epäillyn törkeän rahanpesurikoksen esirikokset.

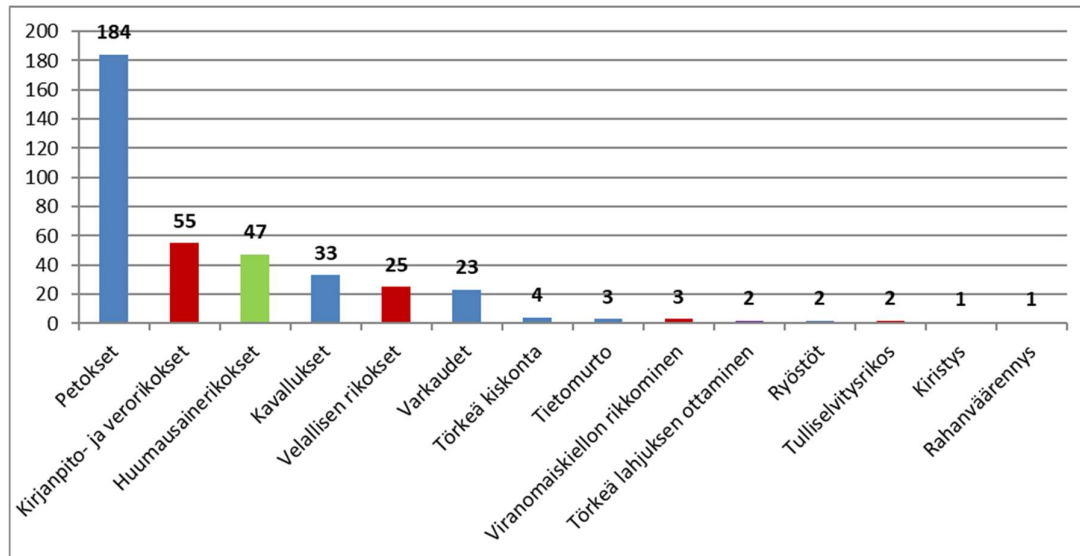
Kaavio 1. Patjaan kirjattujen törkeiden rahanpesurikosten esirikosten rikoslajit (n=385).

Patjaan kirjattujen rikosilmoitusten perusteella Suomessa rahanpesun kohteena oleva omaisuus on useimmiten hankittu omaisuusrikoksella, tyypillisesti petoksella. Epäiltyjen törkeiden rahanpesujen esirikoksista 65 % (251 kpl) oli omaisuusrikoksia, joihin luettiin petokset, kavallukset, ryöstöt, varkaudet, rahanvääritys, kiskonta, kiristys ja tietomurrot, joiden avulla murtauduttiin esimerkiksi yrityksen pankkitilille.

Toiseksi suurin rikoslajiryhmä oli talousrikokset 22 %:n (85 kpl) osuudella. Talousrikoksiin luettiin kirjanpitorikokset, veropetokset, velallisen rikokset, tulliselvitysrikokset sekä viranomaiskieltojen rikkominen. Viranomaiskiellon rikkomista voidaan pitää varsin epätyypillisenä, mutta erityisen mielenkiintoisena rikoshyötyä tuottavana esirikoksena. Tätä koskeva rikosilmoitus oli poikkeuksellinen, sillä kyse oli epäillystä itsepesusta, jonka esitutkintaviranomainen oli tunnistanut ja kirjannut sen nimenomaisesti rikosilmoitukseen. Asiassa sittemmin annettu Helsingin hovioikeuden ratkaisu esitetään tutkielmassa tuonnempana.

Esirikoksista vain 12 % (47 kpl) oli huumausainerikoksia. Lisäksi 1 % esirikoksista oli virkarikoksia. Kahdessa tapauksessa kyse oli törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä ja törkeästä lahjuksen ottamisesta.

Kaaviossa 2 eritellään tarkemmin törkeiden rahanpesurikosten esirikokset. Suurin yksittäinen rikostyyppiryhmä oli petokset (184 kpl), joihin luettiin petokset, törkeät petokset sekä maksuvälinepetokset. Useissa tapauksissa petosten tekeminen oli hyvin systemaattista ja organisoitua; kyse saattoi olla esimerkiksi erilaisista nettipetoksista, valepoliiseista tai laskutushuijauksista, joissa varojen vastaanottajaksi ja eteenpäin välittäjäksi oli saatettu värvätä pientä palkkiota vastaan joku esirikokseen täysin ulkopuolinen henkilö.

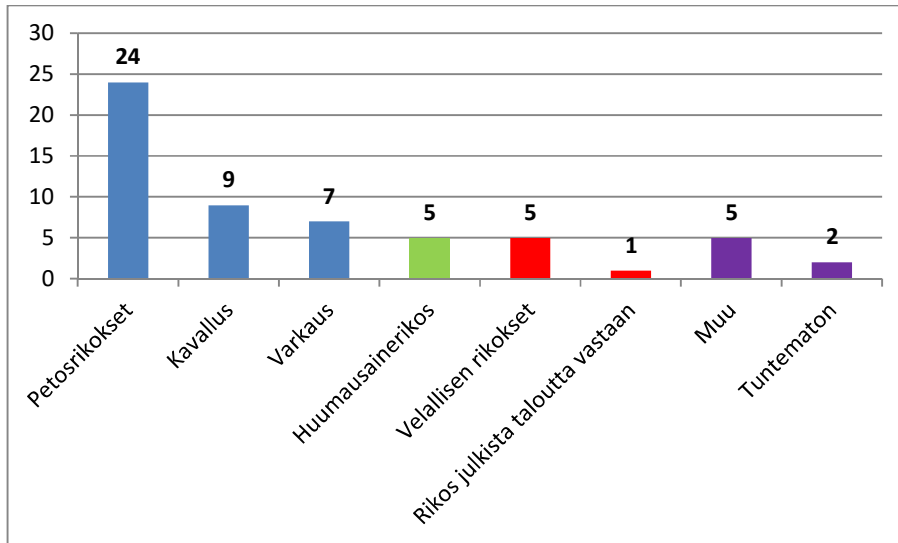

Kaavio 2. Esirikokset (n=385).

Rahanpesun selvittelykeskuksen tuottaman törkeitä rahanpesutuomioita koskevan selvityksen mukaan esirikokset jakoutuivat myös langettavissa tuomioissa varsin samantyyppisesti kuin poliisiasiaan tietojärjestelmään kirjatuihin rikosilmoituksissa. Selvityksen mukaan vuosina 2015–2016 törkeästä rahanpesusta annettiin käräjäoikeuksissa yhteensä 71 tuomiota, jotka sisälsivät yhteensä 126 syytekohtaa törkeistä rahanpesurikoksista. Syytekohtista 87 johti langettavaan tuomioon, mutta näistä 19 luettiin syyksi perusmuotoisena rahanpesuna tai sen yrityksenä ja kymmenen tuottamuksellisena rahanpesuna. Syytekohtista 55 luettiin syyksi törkeänä rahanpesuna, yksi yllytyksenä törkeään rahanpesuun, yksi avunantona törkeään rahanpesuun ja yksi törkeään rahanpesun yrityksenä. Loput 39 syytettä hylättiin tai jätettiin sillensä esimerkiksi siksi, ettei syytetyn katsottu olleen tietoinen varojen laittomasta alkuperästä tai sitä ei ainakaan pystytty näyttämään toteen.⁶⁰

⁶⁰ Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IX - Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2015 ja 2016, s. 13–14.

Kaaviossa 3 tarkastellaan esirikoksia, jotka esiintyvät 58 langettavassa tuomiossa, jotka on annettu törkeästä rahanpesusta, sen yllytyksestä, yrityksestä tai avunannosta. Kuten edellä, myös langettavissa tuomioissa suurin osa esirikoksista oli omaisuusrikoksia (69 %), petosten ollessa ylivoimaisesti suurin yksittäinen esirikostyyppi 41 %:n osuudella (24 kpl). Esirikoksista kuusi oli talousrikoksia (10 %) ja viisi huumausainerikoksia (9 %). Viiden tapauksen esirikokseksi selvityksessä mainittiin "muu", ja kahdessa tapauksessa esirikos jäi tuntemattomaksi.⁶¹

Kaavio 3. Langettavien tuomioiden esirikokset vuosina 2015–2016 (n=58).

Vuosien saatossa rahanpesurikosten esirikosten jakauma on muuttunut selvästi. Vuonna 2007 julkaistussa rahanpesun selvittelykeskuksen vastaavassa selvityksessä⁶² puolet tuomioista koski huumausainekaupalla saatuja varoja, toiseksi suurimman esirikoslajin ollessa talousrikokset.⁶³ Kuten jo rikosilmoituksista oli havaittavissa, erityisesti nettipetokset, yleistynyt valepoliisi-ilmiö ja verkkopankkitunnusten kalastelu ovat moninkertaistaneet petosten määrän rahanpesurikosten esirikoksina, pienentäen merkittävästi huumausainerikosten suhteellista osuutta esirikosjakaumassa.⁶⁴

Törkeästä rahanpesusta annetut tuomiot ovat olleet hyvin lieviä verrattuna rangaistusasteikkoon, joka on neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen vankeutta. Niissä vuosina 2015 ja 2016 käräjäoikeuksien antamissa törkeää rahanpesua koskevissa

⁶¹ Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IX - Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2015 ja 2016, s. 14.

⁶² Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IV.

⁶³ OMML 27/2010, s. 16.

⁶⁴ Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IX - Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2015 ja 2016, s. 14.

tuomioissa, joissa vastaajan syyksi on luettu yksinomaan törkeä rahanpesu⁶⁵, lähes kaikki vastaajista tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tuomituista vain kahden rangaistus määrättiin ehdottomana; toisessa tapauksessa vastaajan aiempi rikollisuus puolsi ehdotonta vankeusrangaistusta, toisessa tapauksessa siihen vaikutti rahanpesun kohteena olleen omaisuuden arvo sekä teon erityisen moitittavuus sen suunnitelmallisuuden ja asiantuntijoiden käytön vuoksi. Ankarin törkeästä rahanpesusta tuomittu rangaistus oli kahden vuoden kahden kuukauden pituinen ehdoton vankeusrangaistus, mutta selvityksestä ei ilmene lievimmän ehdollisen vankeusrangaistuksen pituus, sillä selvityksessä lievimmäksi tuomitukseksi on virheellisesti katsottu 166 tunnin yhdyskuntapalvelu. Vankeusrangaistusten keskipituus törkeästä rahanpesusta vuonna 2015 oli 8,9 kuukautta ja vuonna 2016 7,5 kuukautta. Tuomitun rangaistuksen pituuteen vaikutti rahanpesun kohteena olleen omaisuuden arvo.⁶⁶

---

⁶⁵ Näiden tuomioiden lukumäärä ei ilmene rahanpesun selvittelykeskuksen tuottamasta raportista, mutta selvittelykeskuksen tätä tutkielmaa varten luovuttaman, tuomioista koostetun Excel-taulukon perusteella tuomioiden lukumäärä näyttäisi olevan 38.

⁶⁶ Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IX - Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2015 ja 2016, s. 21.

4. RANGAISTUSVASTUUN ULOTTAMINEN ESIRIKOKSEEN OSALLISIIN

4.1 Itsepesun kriminalisointitarve

Itsepesusta on kyse silloin, kun esirikoksen tekijä pesee omalla rikoksellaan samaansa omaisuutta tai rikoshyötyä.⁶⁷ FATF on kritisoinut useiden maiden rikoslainsäädäntöä siitä, ettei itsepesu ole ollut rangaistavaa. Suomenkin kohdalla toimintaryhmä on tulkinnut kansainvälisiä sopimuksia niin, että ne velvoittavat sopimusvaltiota kriminalisoimaan itsepesun, sillä kriminalisointia ei olisi pidettävä kansallisten peruseriaatteiden vastaisena.⁶⁸ Kansainvälisten sopimusten velvoittavuutta itsepesun säätämiseksi käsitellään luvussa 2.2, joten tässä luvussa käsitellään vain niitä aineellisia perusteita, joiden vuoksi itsepesu tulisi säätää rangaistavaksi.

Kotimaisessa keskustelussa tarpeesta kriminalisoida itsepesu on esitetty varsin erilaisia kannanottoja. Osittain kannanotoissa heijastuu se, ettei rahanpesurikoksen luonnetta ja rikollisuuden taustalla olevia syitä ole aina täysin ymmärretty. Suomessa esimerkiksi FATF:n kannanottoja ja oikeuskirjallisuutta on arvosteltu siitä, ettei niissä ole juurikaan käsitelty aineellisia perusteita, miksi itsepesu tulisi kriminalisoida, vaan niissä on lähinnä viitattu talousjärjestelmän puhtauteen sekä rikostorjunnallisiin seikkoihin. Lisäksi kannanotoissa on perusteltu sitä, miksi kansallisen lainsäädännön peruseriaatteet eivät aseta estettä itsepesun kriminalisoinnille ja miksi se kansainvälisten sopimusten perusteella tulisi kriminalisoida.⁶⁹ Toisaalla itsepesun kriminalisoinnin perusteita on pidetty niin itsestään selvinä, ettei niitä ilmeisesti sen vuoksi ole käsitelty.⁷⁰

Rahanpesun mahdollisimman laajalla kriminalisoinnilla pyritään puuttumaan niihin syihin, jotka rikollisuutta aiheuttavat, ei ainoastaan kansallisella tasolla, vaan myös kansainvälisenä ilmiönä. Myös Suomen rahanpesurikosten sääntelyn tausta ulottuu maantieteellisesti kauas, aina Väli- ja Etelä-Amerikan huumausainekartellien aiheuttamiin haittoihin asti. Esimerkiksi Meksikossa huumekauppa on kaikkialle

---

⁶⁷ LaVM 2/2012, s. 2.

⁶⁸ OMML 27/2010, s. 30 ja FATF Finland 2007, s. 42–43.

⁶⁹ OMML 27/2010, s. 42.

⁷⁰ Näin toteaa muun muassa Valtakunnansyyttäjänvirasto. OMML 47/2011, s. 17.

yhteiskuntaan ujuttautunut teollisuudenhaara, minkä vuoksi sitä ei ole onnistuttu kitkemään. Köyhyys ruokkii huumausainerikollisuutta, sillä työttömät kansalaiset päätyvät helposti huumekartellien palvelukseen. Huumekauppaa pyörittävät sadat tuhannet kansalaiset ja suuri määrä poliiseja. Kun merkittävä osa kansakunnasta on jollain tavalla osallisina esirikoksiin, rahanpesun torjunnassa ei hyödytä pohtia esirikos-jälkiteko -konstruktiota, vaan huumerahasta ja muusta rikoshyödyistä tulee tehdä käyttökeltontonta ihan kaikissa käsissä. Itsepesun kriminalisoinnilla pyritään juuri tähän. Rikollisuus ei kannata, jos siitä saadut rahat eivät kelpaa vaihdannan välineeksi missään tilanteessa.⁷¹

Meksikon huumekartellit voivat tuntua varsin etäiseltä perusteelta kriminalisoida itsepesu Suomessa. Rahanpesun tavoin huumausainerikollisuus on kuitenkin laajalla maantieteellisellä alueella tapahtuvaa rikollisuutta, jota eivät yksittäiset valtiot yksinään voi tehokkaasti torjua. Suomessa käytettävät huumausaineet ovat peräisin eri puolilta maailmaa, ja myös osa niillä saavutettavasta rikoshyödyistä ohjautuu aina lähtömaihin asti. Esimerkiksi Meksikossa koko yhteiskunta on rikollisuuden ja rikollisen rahan myrkyttämää, ja itsepesun sisältävällä rahanpesun mahdollisimman laajalla kriminalisoinnilla pyritään paitsi puuttumaan rikosten perimmäisiin syihin, myös välttämään Meksikon yhteiskuntatodellisuuden kaltaisten ilmiöiden vahvistuminen ja laajentuminen. Talousjärjestelmän puhtauden merkitystä ei tule kriminalisointiperusteena aliarvioida, sillä se on turvallisen oikeusvaltion perusedellytys.⁷²

Mikäli rahanpesua koskevat kansalliset kriminalisoinnit poikkeavat toisistaan, vaarana on, että rikollisryhmittymät keskittävät toimintansa niihin maihin, joiden oikeudellinen ympäristö soveltuu rahanpesuun parhaiten.⁷³ Muun muassa keskusrikospoliisi on esittänyt itsepesun kriminalisointia koskevassa lausunnossaan huolensa siitä, että itsepesun kriminalisoimatta jättäminen aiheuttaisi riskin Suomen muuttumisesta rahanpesuparatiisiksi. Keskusrikospoliisilla oli ollut tutkittavana tapaus, jossa Venäjällä petokseen syyllistynyt henkilö oli tuonut rikoksella hankkimansa huomattavat varat Suomeen ja sijoittanut ne täällä eri kohteisiin. Vaikka Suomen viranomaisille varojen laitton alkuperä oli ollut selvää koko ajan, viranomaiset eivät voineet suorittaa Venäjän viranomaisten oikeusapupyynnön mukaista takavarikointia varojen poisottamiseksi,

---

⁷¹ OMML 47/2011, s. 16-17.

⁷² OMML 47/2011, s. 19.

⁷³ Durrieu 2013, s. 433.

sillä kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei täyttynyt. Tuolloin itsepesua ei ollut kriminalisoitu Suomessa lainkaan, joten omista nimissään toimiessaan rahanpesijä ei Suomessa syyllistynyt rikokseen. Sittemmin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa (4/1994) annetun lain 15 §:ää (823/2011) muutettiin niin, että pakkokeinojen käyttöä edellyttävää oikeusapua voidaan antaa myös itsepesutapauksissa, vaikkei kaksoisrangaistavuuden vaatimus täyty.⁷⁴

Sinänsä on kuitenkin kyseenalaista, tulisiko kansainvälistä oikeusapua edes voida antaa tilanteissa, joissa teko ei ole oikeusapua antavassa valtiossa rikos. Vaikka itsepesun kriminalisointia on puolustettu kansainvälisen oikeusavun antamiseen liittyvillä syillä, minkään teon kriminalisointivelvoite ei voine perustua kansainvälisiin oikeusapujärjestelyihin. Kansainvälisen oikeusavun antamista koskevat ongelmat tulisi ratkaista ensisijassa sitä koskevaan lainsäädäntöön tehtävin tarpeellisiksi katsottavin muutoksin, kuten Suomessa tehtiin. Koska itsepesun kansallisella kriminalisoinnilla ei kuitenkaan voida kovin laajasti vaikuttaa siihen, millaisia ratkaisuja toiset valtiot tekevät omista lainsäädännöissään ja antavatko ne vastaavassa tapauksessa oikeusapua, kansainvälisen oikeusavun näkökulmaa itsepesun kriminalisoinnin puoltajana ei huomioida tässä tutkielmassa. Edellä kuvatun esimerkin tarkoituksena oli hahmottaa ensinnäkin sitä, kuinka houkuttelevan rahanpesu ympäristön itsepesun kriminalisoinnista jättävä ja kaksoisrangaistavuutta vaativa valtio rikoksenteijälle tarjoaa, ja toiseksi sitä, kuinka epäoikeudenmukaisiin lopputilanteisiin se voi johtaa.⁷⁵

Koska edellä kuvatussa tapauksessa rikoksenteijä pesi itse omalla esirikoksellaan saamaansa rikoshyötyä sijoittamalla sitä omista nimissään eri kohteisiin, häntä ei voitu rangaista rahanpesusta. Jos hän sen sijaan olisi esimerkiksi ostanut asunnon jonkun lähisukulaisensa nimiin tämän suostumuksella, kyseessä olevaa sukulaista vastaan olisi voitu käynnistää rahanpesututkinta.⁷⁶ Epäoikeudenmukaisena voitaisiin pitää myös tilannetta, jossa huumekartellia pyörittävä huumebaroni voisi vapaasti pestä saamaansa rikoshyötyä, mutta hänen palvelijansa syyllistyisi rahanpesuun, jos hänen vaatimaton palkkansa maksettaisiin tuosta samasta kassasta.⁷⁷ Voidaankin hyvällä syyllä kysyä, onko yhdenvertaista antaa esirikoksen tekijälle täysi vastuuvapaus kaikista

---

⁷⁴ OMML 68/2010, s. 32-33.

⁷⁵ OMML 27/2010, s. 46-47.

⁷⁶ OMML 68/2010, s. 32-33.

⁷⁷ OMML 47/2011, s. 19.

rahanpesutoimista, ja kohdistaa rahanpesua koskeva syyte vain esirikoksesta täysin ulkopuolisiin henkilöihin.

Itsepesun rankaisemattomuuden ehkäpä suurin ongelma on se, että vähäinenkin osallisuus esirikokseen johtaisi vastuuvapauteen rahanpesusta. Rikoksentekijä voisi osallistua laajamittaiseen rahanpesuun, mutta hänet voitaisiin kuitenkin tuomita vain lievemmin rangaistavasta esirikoksesta silloinkin, kun hänen osuutensa tähän esirikokseen olisi vain vähäinen, esimerkiksi avunantaja.⁷⁸ Näin olisi siitakin huolimatta, että tekijän osallisuus esirikokseen olisi jäänyt etäiseksi verrattuna rankaisematta jäävään jälkitekoon. Esirikokseen osallisuuden tuoma vastuuvapaus saattaa mahdollistaa myös eräänlaisen taktikoinnin rikosprosessissa: rahanpesusta epäilty voi jälkikäteen myöntää osallisuutensa esirikokseen, jos siitä saattaisi seurata lievempi rangaistus kuin rahanpesurikoksesta tai esirikoksen syyteoikeus on voinut jo vanhentua.⁷⁹

Kätkemisrikoksia kriminalisoitaessa esirikoksen tekijän rankaisemattomuutta perusteltiin sillä, ettei esirikoksen tekijää tai siihen osallista ole tarpeen erikseen tuomita kätkemisrikoksesta, sillä tällainen menettely voidaan ottaa riittävästi huomioon jo esirikosta arvosteltaessa.⁸⁰ Talousrikosten kohdalla tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Törkeän rahanpesun rangaistusmaksimi on kuusi vuotta vankeutta, kun törkeiden talousrikosten, kuten törkeän velallisen petoksen tai törkeän veropetoksen, rangaistusmaksimi on neljä vuotta vankeutta. Lisäksi talousrikosten rangaistuskäytäntö on vakiintunut sellaiseksi, ettei rangaistusasteikon yläpäättä saati lain mahdollistamaa yhteistä maksimirangaistusta pääsääntöisesti käytetä.⁸¹ Tällaisessa tapauksessa rahanpesurikokseen kohdistuva moite ei voi tulla otetuksi huomioon jo esirikoksesta tuomittaessa.

Talousrikosten lisäksi tilanteet, joissa pelkästään esirikoksesta rankaisemista ei voida pitää riittävänä, liittyvät ennen kaikkea järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Silloin kun kyseessä on tavanomainen rikoshyödyn käyttäminen tai sen alkuperän peittäminen, jonka suorittaa esirikoksen, esimerkiksi varkauden, yksin tehnyt tekijä missään rikollisryhmässä toimimatta, rahanpesuun kohdistuvan moite sisältynee

---

⁷⁸ HE 138/2011 vp, s. 6-7.

⁷⁹ OMML 27/2010, s. 42.

⁸⁰ HE 66/1988 vp, s. 108.

⁸¹ OMML 68/2010, s. 29.

tarkoituksenmukaisesti jo esirikoksen arvosteluun, eikä itsepesusta rankaiseminen erikseen ole välttämättä tarpeellista. Järjestäytyneen rikollisuuden ja kansainvälisen huumausainekaupan ollessa kyseessä tilanne on toinen.

Rikollisryhmittymien ollessa kyseessä tulee huomata käsitteen ”itsepesu” harhaanjohtavuus. Itsepesussa ei useinkaan ole kyse siitä, että rahanpesijä pesisi omaa rikoshyötyään tai hänelle itselleen tulevia rahoja. Rikollisryhmissä osalliset pesevät koko ryhmittymän tuottamaa rikoshyötyä, joka jakautuu useille tahoille ja josta osaa käytetään toiminnan jatkamiseen. Ennen itsepesun kriminalisointia esimerkiksi kuriiri, joka saa huumausaineen maahantuontiosuudestaan pienen palkkion, olisi ollut vapaa rahanpesurikoksen rangaistusvastuusta, kun hän vuotta myöhemmin olisi erillisen toimeksiannon perusteella tehnyt ulkomaille merkittävän tilityksen huumausaineen myyntituloista. Kuriiria ei olisi voitu tuomita rahanpesusta siitäkään huolimatta, että hänen osallisuutensa esirikokseen olisi jäänyt etäiseksi verrattuna rankaisematta jäävään jälkitekoon.⁸² Koska kuriiri tai muut rikoksiin osalliset eivät välttämättä edes tiedä, mihin rikoskokonaisuuteen heidän oma toimintansa esirikoksessa kulloinkin liittyy, oppi esirikoksesta ja jälkiteosta sopii varsin huonosti puhuttaessa rikollisesta toiminnasta rikollisryhmässä.⁸³

Vaikka itsepesun kriminalisointia on perusteltu järjestäytyneen ja kansainvälisen rikollisuuden ongelmilla, rahanpesua tapahtuu myös ”normaalin” rikollisuuden piirissä.⁸⁴ Vaikka normaalissa rikollisuudessa rahanpesuun kohdistuva moite tulee yleensä pääosin otetuksi huomioon jo esirikosta arvosteltaessa, ei itsepesun kriminalisoinnin ennalta estävää vaikutusta tule sivuuttaa. Koska rahanpesu on muun talousrikollisuuden tavoin luonteeltaan rationaalista rikollisuutta, tiedossa oleva rangaistusuhka vaikuttanee preventiivisesti rikosentekijän päätökseen suorittaa rikos.⁸⁵ Tämän vuoksi itsepesun rangaistusvastuun alan ulottaminen esirikokseen osallisiin myös tavanomaisen rikollisuuden piirissä on perusteltua.

---

⁸² HE 138/2011 vp, s. 6-7.

⁸³ OMML 68/2010.

⁸⁴ HE 138/2011 vp, s. 6.

⁸⁵ Hyttinen 2017, s. 355.

4.2 Itsepesun kriminalisoinnin suhde eräisiin oikeusjärjestyksen yleisiin oppeihin ja oikeusperiaatteisiin

4.2.1 Oikeusjärjestyksen yleiset opit ja perusperiaatteet

Itsepesun kriminalisointi on ollut oikeustieteessä varsin kiistanalainen aihe. Kyse on monimutkaisesta asiakokonaisuudesta, joka haastaa perinteisen rikosoikeudellisen ajattelun.⁸⁶ Itsepesun säätämistä rangaistavaksi on pidetty ongelmallisena Suomen oikeusjärjestykseen sisältyvien yleisten oppien ja periaatteiden kannalta; onhan rahanpesua totuttu pitämään esirikoksen rankaisemattomana jälkitekona silloin, kun esirikoksen tekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa rikoshyötyä.

Rikosoikeuden yleiset opit muodostuvat rikosoikeuden peruskäsitteistä ja yleisistä oikeusperiaatteista. Rikosoikeuden yleisiksi oppeiksi on vakiintuneesti katsottu sellaisia rakenteita, jotka ovat kaikille rikostyypeille yhteisiä.⁸⁷ Yleisten oppien on tarkoitettu olevan koko rikosoikeudelle yhteisiä, eikä omia yleisiä oppeja rikostyypeittäin tulisi edes luoda. Joidenkin tulkintojen mukaan rikosoikeuden yleisiin oppeihin on katsottu kuuluvan oikeusperiaatteiden, oikeusteorioiden ja käsitejärjestelmän lisäksi myös oikeudelliset metodit ja oikeuslähdeoppi.⁸⁸ Laajasti ymmärrettynä yleiset opit sisältävät myös rangaistuksen määräämistä koskevat yleiset opit (seuraamusopin) ja rangaistuksen täytäntöönpanon yleiset opit (täytäntöönpano-opin), mutta suppeassa merkityksessä yleisissä oppeissa on kyse vain vastuuopista.⁸⁹

Yleisten oppien kysymysten on Suomessa katsottu olleen pitkälti oikeustieteen ja tuomioistuinkäytännön varassa johtuen niukoista lainsäännöksistä, mutta rikoslain kokonaisuudistuksessa ne nostettiin myös osaksi lainvalmistelutyötä.⁹⁰ Uudistuksista huolimatta yleisten oppien oikeustieteellisen tutkimuksen merkitys ei ole vähentynyt, sillä lainsäätäjän ei voida odottaa pystyvän sisällyttämään rikoslakiin täydellisesti kaikkia keskeisiä teoreettisia käsitteitä ja normatiivisia periaatteita tai ne voidaan pukea sellaiseen kielelliseen ilmiösuun, että yleisten oppien merkityssisällön tulkintaan

---

⁸⁶ OMML 47/2011, s. 11.

⁸⁷ Tapani 2006, s. 438.

⁸⁸ Nuotio 1997, s. 61.

⁸⁹ Tapani 2006, s. 438-439.

⁹⁰ Nuotio 1997, s. 61.

tarvitaan muutakin tukea kuin yksittäisiä oppeja koskevat nimenomaiset säännökset.⁹¹ Toteamus, jonka mukaan kysymys Suomen kansallisen oikeusjärjestyksen peruskäsitteistä ja perusperiaatteista on tärkeä, mutta oikeustieteessä liian vähän tutkittu aihe, lienee oikeutettu.⁹²

Rahanpesua koskevissa yleissopimuksissa, Wienin huumausaineyleissopimuksessa, Strasbourgin konfiskaatiosopimuksessa sekä Palermon sopimuksessa, sopimusvaltioille on jätetty ehdollinen mahdollisuus jättää itsepesu säätämättä rangaistavaksi, mikäli teon kriminalisointi loukkaisi valtion perustuslain periaatteita tai oikeusjärjestelmän peruskäsitteitä.⁹³ Suomessa näihin lausekkeisiin on tartuttu hanakasti, ja maassa vallinneen perinteen vuoksi Suomessa ollaankin oltu hyvin haluttomia säätämään itsepesu rangaistavaksi. Esimerkiksi *Sahavirta* on kritisoinut kotimaisia itsepesun kriminalisointia koskevia lainsäädäntöhankkeita siitä, että ne näyttäisivät perustuvan halulle yleisesti torjua perinteisestä rikosoikeudellisesta ajattelustamme poikkeavaa rikosoikeudellista sääntelyä. Näissä hankkeissa torjuntakeinoina on käytetty yleisiä periaatteita, jotka ovat tulkinnanvaraisia ja joustavia, eivätkä riittävän tarkkarajaisia, kuten oikeusperiaatteelta edellytetään, jotta sen perusteella kansainvälisistä sopimusvelvoitteista voitaisiin tosiasiaa poiketa.⁹⁴

Tässä kirjoituksessa itsepesun kriminalisoinnin suhdetta eräisiin oikeusjärjestelmän yleisiin oppeihin ja oikeusperiaatteisiin tarkastellaan kahdella tasolla. Ensinnäkin tarkasteltavaksi tulevat ne ongelmallisiksi koetut kansallisen oikeusjärjestelmän yleiset opit ja oikeusperiaatteet, jotka tulee itsepesun kriminalisoinnissa huomioida. Toiseksi niiden tarkastelussa kiinnitetään huomiota siihen, mahdollistavatko tarkasteltavat periaatteet rahanpesua koskevien yleissopimusten mukaan itsepesun kriminalisointivelvoitteesta poikkeamisen.

4.2.2 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Suomessa rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta säädetään perustuslain (731/1999) 8 §:ssä ja rikoslain 3 luvun 1 §:ssä. Laillisuusperiaatteen mukaan ketään ei saa pitää

---

⁹¹ Tapani 2006, s. 437.

⁹² Melander, OMML 47/2011, s. 29.

⁹³ Wienin huumausaineyleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen c kohta; Strasbourgin konfiskaatiosopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen kohdat c-d ja Palermon sopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen b kohta.

⁹⁴ OMML 68/2010, s. 15-16.

syllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei myöskään saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Laillisuusperiaate otettiin nimenomaisesti osaksi kotimaista lainsäädäntöä verrattain myöhään⁹⁵, mutta jo tätä ennen Suomen rikosoikeuden on katsottu perustuneen laillisuusperiaatteeseen, sillä Suomea sitoivat kansainväliset oikeudelliset sitoumukset, joissa laillisuusperiaatteesta oli säädetty. Laillisuusperiaate onkin yleinen kansainvälinen oikeusperiaate, joka sisältyy Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaan ja kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 15 artiklaan.⁹⁶ Siten laillisuusperiaatteen vahva asema verrattuna kansainvälisten rahanpesun kriminalisoinnista koskevien sopimusten rajoituslausekkeisiin on kiistaton, mutta laillisuusperiaatetta perusteena itsepesun kriminalisoimattomuudelle voidaan pitää kritiikille alttiina.⁹⁷

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen tarkoituksena on asettaa rikosoikeudelliselle vallankäytölle täsmälliset rajat suhteessa yksilön elämään ja toimintaan. Lainsäätäjälle laillisuusperiaate asettaa kaksi kieltoa; retroaktiivisuuskiellon mukaan kriminalisointia ei saa ulottaa tekoihin, jotka on tehty ennen kuin laki on tullut voimaan ja epätäsmällisyyskiellon mukaan rikoslainsäädännön on oltava riittävän selkeä ja ymmärrettävä.⁹⁸ Laillisuusperiaatteen voidaan katsoa pitävän sisällään kokonaisuudessaan neljä osa-aluetta: jo mainitut taannehtivan rikoslain kiellon ja epätäsmällisyyskiellon, analogiakiellon sekä kirjoitetun lain vaatimuksen.⁹⁹ Vaikka perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyy jo tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus, epätäsmällisyyskielto on viime vuosikymmenellä noussut merkittäväksi kriminalisointeja koskevaksi rajoitusperusteeksi, johon erityisesti eduskunnan perustuslakivaliokunta on käytännössään vedonnut. Laillisuusperiaatteeseen sisältyvä epätäsmällisyyskielto edellyttää, että rikosoikeudelliset säännökset muotoillaan siten, että säännöksen sanamuodon perusteella kuka tahansa voi ennakoita sen, onko jokin toiminta rangaistavaa.¹⁰⁰

---

⁹⁵ Laillisuusperiaate sisällytettiin Suomen perustuslakiin vasta vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa. Melander 2008, s. 194.

⁹⁶ Melander 2008, s. 194-195.

⁹⁷ OML 27/2010, s. 33.

⁹⁸ Bucht – Frände 2008, s. 28-29.

⁹⁹ Melander 2015a, s. 644.

¹⁰⁰ Melander 2008, s. 246.

Nimenomaan laillisuusperiaatteeseen sisältyvä epätäsmällisyyskielto on se seikka, johon itsepesun kriminalisointia harkittaessa on vedottu.

Oikeusministeriön 30.6.2009 asettaman rahanpesua koskevien kriminalisointien muutostarvetta pohtineen työryhmän (myöhemmin kriminalisointityöryhmä) mietinnössä pohdittiin sitä, onko itsepesun kriminalisointi toteutettavissa niin tarkkarajaisesti, että laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset täyttyvät. Kriminalisointityöryhmän käsityksen mukaan laillisuusperiaate ei estäisi itsepesun kriminalisointia silloin, kun kriminalisointiratkaisu pystytään rajaamaan riittävän tarkkarajaiseksi niin, että sen soveltamisala olisi ennakoitavissa. Sen sijaan työryhmä ei pitänyt itsepesua koskevan rajoitussäännöksen kumoamista kokonaisuudessaan mahdollisena, sillä se katsoi kumoamisen tuottavan liikaa epäselvyyttä vallitsevasta oikeustilasta siksi, että lainkonkurrenssikysymykset jouduttaisiin ratkaisemaan oikeuskäytännössä.¹⁰¹

Keskustelu laillisuusperiaatteen suhteesta itsepesun kriminalisointiin ei näyttäisi painottuvan niinkään laillisuusperiaatteen lainsäätäjälle asettamiin vaatimuksiin, vaan pikemminkin koko periaatteen soveltavuuteen toimia perusteena poiketa kansainvälisten sopimusten kriminalisointivelvoitteista. *Sahavirta* ei pidä laillisuusperiaatetta niin tarkkarajaisena, että se mahdollistaisi kansainvälisten sopimusten turvalausekkeiden perusteella itsepesun jättämisen kriminalisoimatta.¹⁰² Kriminalisointityöryhmä sen sijaan katsoi laillisuusperiaatteen yhdessä kriminalisointiperiaatteiden kanssa oikeuttavan rahanpesusäännösten soveltamisalan rajoittamiseen.¹⁰³

Näkökantaa siitä, että universaali oikeusperiaate voisi olla kansainvälisissä sopimuksissa tarkoitettu turvalauseke, on kuitenkin pidettävä jo lähtökohtaisesti vähintäänkin erikoisena. Tällainen tulkinta, jonka mukaan yleismaailmallista rikosoikeudellista periaatetta voitaisiin käyttää keinona poiketa kansainvälisten sopimusten asettamien velvoitteiden täyttämisestä, on täysin kestämaton sopimusten tarkoituksen ja sen asettamien velvoitteiden täyttämisen näkökulmasta.¹⁰⁴ Universaalit oikeusperiaatteet lienee otettu huomioon jo kansainvälisiä sopimuksia valmistellessa,

---

¹⁰¹ OMML 27/2010, s. 33-34, 43 ja 51-52.

¹⁰² Sahavirta 2008, s. 292.

¹⁰³ OMML 27/2010, s. 51-53.

¹⁰⁴ Näin myös Helsingin syyttäjänvirasto, OMML 68/2010, s. 28.

sillä muutoin ei voida pitää uskottavana, että Suomi tai muutkaan valtiot olisivat niitä allekirjoittaneet ja ratifioineet.¹⁰⁵ Siten kansainvälisten sopimusten asettamista velvoitteista ei voine poiketa laillisuusperiaatteeseen vedoten. Yleisenä oikeusperiaatteena laillisuusperiaate kuuluu myös kansainväliset rahanpesusopimukset ratifioineiden ja itsepesun kriminalisoineiden valtioiden oikeusperiaatteisiin, joten olisi merkillistä, mikäli laillisuusperiaate estäisi kriminalisoinnin Suomessa, muttei muualla.

Näkemyks siitä, ettei itsepesun kriminalisointia voitaisi Suomessa tehdä laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla, on merkillinen. Asiakokonaisuutena itsepesun on oikeutetusti sanottu haastavan suomalaisen oikeusajattelun,¹⁰⁶ mutta ei vaikuttaisi olevan mitään estettä sille, etteikö itsepesua voida kriminalisoida laillisuusperiaatetta kunnioittaen joko säätämällä siitä nimenomaisesti laissa tai poistamalla sitä koskeva rajoitussäännös kokonaan. Edes jälkimmäinen ratkaisu ei aiheuttane epäselvyyttä vallitsevasta oikeustilasta, kuten kriminalisointityöryhmä on esittänyt.¹⁰⁷ Laillisuusperiaate tulisikin nähdä vain ja ainoastaan kriminalisointitapaa ohjaavana laatukriteerinä, eikä missään nimessä periaatteena, jonka perusteella kansainväliset velvoitteet voitaisiin jättää kokonaan täyttämättä.

4.2.3 Kansalliset kriminalisointiperiaatteet

Itsepesun kriminalisoimattomuutta perusteltiin Suomessa muun muassa vakiintuneilla kriminalisointiperiaatteilla, joiden on eräiden tulkintojen mukaan katsottu olevan sellaisia kansallisen oikeusjärjestelmän peruseriaatteita, jotka mahdollistavat poikkeamisen kansainvälisten yleissopimusten asettamista kriminalisointivelvoitteista. Näin arvioi jo aiemmin mainittu kriminalisointityöryhmä, jonka mukaan Suomen rahanpesukriminalisoinnit täyttivät jo ennen itsepesun rajoitettua kriminalisoimista kansainvälisissä sopimuksissa asetetut velvoitteet, sillä se katsoi itsepesun kriminalisoimatta jättämisen olleen tehty kansainvälisten velvoitteiden sallimien poikkeusmahdollisuuksien rajoissa. Työryhmän mukaan vakiintuneina pidetyt kriminalisointiperiaatteet, kuten rikosoikeudellinen oikeushyvien suojelun periaate, ultima ratio -periaate ja hyöty-haitta -punninnan periaate olivat sellaisia kansallisen

---

¹⁰⁵ Sahavirta lausunnossaan, OMML 68/2010, s. 16.

¹⁰⁶ OMML 47/2011, s. 11.

¹⁰⁷ OMML 27/2010, s. 52.

oikeusjärjestelmän peruseriaatteita, joiden vuoksi itsepesun kriminalisoimisesta poikkeaminen oli mahdollista.¹⁰⁸

Oikeushyvien suojelun periaatetta voidaan pitää oikeuskirjallisuudessa pitkälti vakiintuneena periaatteena, jonka mukaan rikoksiksi tulee rajata vain ne teot, joiden taustalta on löydettävissä jokin suojeltava oikeushyvä. Taustalla olevan oikeushyvän osoittaminen ei kuitenkaan riitä, vaan lisäksi edellytetään, että oikeushyvän suojelulle on olemassa jokin tarkoitus.¹⁰⁹ Rikoslainsäädännöllä tulee siis olla nimenomainen suojelutarkoitus, mutta siitä, mitkä kohteet voivat valikoitua rikoslainsäädännön suojaamiksi kohteiksi, on vallinnut jonkin verran epäselvyyttä. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen kannan mukaan kriminalisoinnin hyväksyttävyyttä koskeva tarkastelu kytketään perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvaan hyväksyttävyyksivaatimukseen, jonka mukaan kriminalisoinnille tulee olla esitettävissä perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste ja painava yhteiskunnallinen tarve.¹¹⁰ Lainsäädäntötoimen syy voidaan nähdä kahdensuuntaisena; lainsäädäntötoimi saa positiivisen perustelunsa esimerkiksi lainsäädäntöön sisältyvästä yksilön suojattua oikeuspiiriä määrittävästä normista, jonka vuoksi rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö on perusteltua. Negatiivinen ulottuvuus puolestaan merkitsee sitä, ettei lainsäädäntötoimeen saa ryhtyä minkä tahansa syyn vuoksi, sillä lainsäädäntötoimet merkitsevät aina puuttumista johonkin.¹¹¹

Kun rahanpesun kriminalisoinnilla suojataan eri oikeushyviä kuin esirikoksen kriminalisoinnilla, olisi epäuskottavaa esittää, ettei rahanpesun rangaistusvastuun ulottamiselle myös esirikokseen osallisiin olisi oikeushyvien suojelun periaatteen edellyttämiä perusteita. Esirikoksen tekijän rankaisemista myös rahanpesusta ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena, sillä tekijällä on katsottu olevan luonnollinen tarve ryhtyä rahanpesutoimiin rikoshyödyn alkuperän peittämiseksi,¹¹² mutta rahanpesun kriminalisoinnilla suojattavat oikeushyvät, kuten talousjärjestelmän puhtaus, turvallisuus tai vilpittömässä mielessä oleva kolmas taho, joka saattaa menettää hänelle siirtyneen omaisuuden sen paljastuessa rikollista alkuperää olevaksi, puoltavat myös jälkiteon rangaistavuutta. Siten itsepesun kriminalisointia on pidettävä oikeushyvien suojelun periaatteen edellyttämällä tavalla suojaamisen arvoisena.

---

¹⁰⁸ OMMML 27/2010, s. 13, 32-33.

¹⁰⁹ Melander 2002, s. 946-947.

¹¹⁰ OMMML 27/2010, S. 34.

¹¹¹ Melander 2008, s. 327.

¹¹² OMMML 27/2010, s. 47.

Vaikka oikeushyvä katsottaisiin oikeushyvien suojelun periaatteen mukaisesti suojaamisen arvoiseksi, sitä ei välttämättä tule tehdä rikosoikeuden keinoin.¹¹³ Ultima ratio -periaate lähtee olettamuksesta, että rikosoikeudelliset keinot puuttuvat yksilön oikeuksiin ja vapauksiin kaikkein eniten. Siten ultima ratio -periaatteen mukaan rikosoikeutta tulee käyttää viimesijaisena keinona. Mikäli teon kriminalisoinnin sijaan on käytettävissä moraalisesti hyväksyttävämpi ja rikosoikeuden tehoon miltei verrannollinen keino, rikosoikeutta ei tulisi käyttää.¹¹⁴

Kriminalisointityöryhmän pohdinnan mukaan ultima ratio -periaatteella voi olla merkitystä itsepesun kriminalisoinnissa, sillä periaatteen mukaan lainsäätäjän tulisi suhtautua varovaisesti sellaisiin kriminalisointeihin, jotka merkitsisivät rankaisemista samasta toiminnasta usean eri säännöksen perusteella. Periaate yhdistetään perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyvään suhteellisuusvaatimukseen, minkä vuoksi tulee arvioida, onko kriminalisointia pidettävä välttämättömänä ja ainoana käytettävissä olevana keinona hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi. Työryhmän mukaan ultima ratio -periaate näyttäisi olevan oikeusjärjestyksen perustava periaate sekä siksi, että sitä on pidettävä perustuslaillisena periaatteena suhteellisuusvaatimuksen kautta, että siksi, että suhteettomien rangaistusten on katsottu loukkaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiä.¹¹⁵ Ultima ratio -periaatteella on kiistämättä paikkansa suomalaisessa oikeusjärjestyksessä, mutta itsepesun kriminalisointia on hyvin vaikeaa nähdä sen vastaisena. Samoin kuin mitä tahansa tekoa kriminalisoidessa, ultima ratio -periaate tulee ottaa huomioon myös itsepesun kriminalisoinnissa, mutta ei liene yhtäkään pätevää argumenttia sille, miksi periaate estäisi itsepesun kriminalisoinnin. Rahanpesun torjunnasta säädetään myös rikoslain ulkopuolella, mutta itsepesun kriminalisoinnilla tähdättäviin tavoitteisiin ei voitane päästä muutoin kuin säätämällä se rikoslaissa rangaistavaksi.

Kriminalisointien etuja ja haittoja on yleensä pohdittu laajasti jossain mielessä haasteellisiksi koettuja kriminalisointeja koskevan lainvalmistelutyön yhteydessä. Hyöty-haitta -punninnan periaatetta voidaan pitää rikosoikeuskirjallisuudessa asemansa vakiinnuttaneena kriminalisointiperiaatteena. Lähtökohtaisesti hyöty-haitta -punninnan periaatteen ydinsisältö on suppea: kriminalisointi ei ole sallittu, jos se aiheuttaisi enemmän yhteiskunnallista haittaa kuin hyötyä. Hyötyjen ja haittojen laajan pohtimisen

---

¹¹³ Melander 2008, s. 389.

¹¹⁴ Melander 2010, s. 22-23.

¹¹⁵ OMMML 27/10, s. 35.

hankalien kriminalisointien lainvalmistelussa on katsottu osoittavan periaatteen tärkeyttä rikosoikeusjärjestelmän sisäisenä periaatteena, ja se saa jonkin verran tukea eduskunnan perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan noudattamasta käytännöstä.¹¹⁶

Itsepesun kriminalisointia pohtinut työryhmä pohti kriminalisoinnin etuja ja haittoja hyöty-haitta -punninnan periaatteen kautta. Kriminalisoinnin puolesta ja vastaan esitettyjä argumentteja punnittuaan kriminalisointityöryhmä päätyi tuolloin katsomaan, etteivät itsepesun kriminalisoinnin puolesta esitetyt perusteet olleet kaikilta osin kiistattomia, eikä tuolloin voimassa olevaa sääntelyä ollut näin ollen perusteltua muuttaa.¹¹⁷ Työryhmän suorittama hyötyjen ja haittojen punninta osoitti periaatteen puutteet kriminalisointia ohjaavana periaatteena, sillä hyöty-haitta -punninnan lopputulos riippuu siitä, millainen painoarvo esitetyille argumenteille annetaan, eikä tästä välttämättä ole mahdollista päästä yksimielisyyteen. Tässä tapauksessa vaikuttaisi siltä, ettei työryhmä ole punninnut kriminalisoinnin etuja ja haittoja täysin objektiivisesti, vaan se on oman kantansa tueksi antanut kriminalisoinnin eduille vain vähäisen painoarvon ja painottanut sen mahdollisia haittoja. Useat työryhmän mietinnöstä lausuneet tahot arvioivat hyöty-haitta -punninnan periaatteen mukaan suoritettun arvioinnin puoltavan itsepesun säätämistä rangaistavaksi,¹¹⁸ mutta tästä huolimatta itsepesusta tuomitsemisen estävää rajoitussäännöstä ei tuolloin muutettu. Muun muassa argumenttien arvotuksiin liittyvien ongelmien vuoksi hyöty-haitta -punninnan periaatteelle ei voine antaa järin suurta painoarvoa itsessään, vaikka se lainvalmistelutyössä voidaankin ottaa huomioon osana yleisiä kriminalisointiperiaatteita.

Huolimatta kriminalisointityöryhmän esittämistä perusteluista, edellä kuvattujen kriminalisointiperiaatteiden ei voida katsoa asettavan estettä itsepesun kriminalisoimiselle. Vaikka kriminalisointiperiaatteet ovatkin oikeudellisina rikoslain käytön rajoitusperusteina osa Suomessa voimassa olevaa oikeutta, ei niitä voida pitää sellaisina kansalliseen oikeusjärjestykseen kuuluvina peruskäsitteinä tai perusperiaatteina, joiden vuoksi kansainvälisistä sopimusvelvoitteista voitaisiin poiketa.¹¹⁹ Ei myöskään liene esitetty perusteita sille, miksi juuri itsepesun rangaistavaksi säätäminen poikkeaisi yleisten kriminalisointiperiaatteiden osalta muista

---

¹¹⁶ Melander 2008, s. 476-477.

¹¹⁷ OML 27/2010, s. 43-44 ja 53.

¹¹⁸ Esimerkiksi keskusrikospoliisi ja Helsingin syyttäjänvirasto. OML 68/2010, s. 31 ja 33.

¹¹⁹ Sahavirta 2008, s. 290.

kansainvälisiin velvoitteisiin perustuvista kriminalisoinneista. Esimerkiksi korkein oikeus moitti työryhmän kriminalisointiperiaatteista esittämiä perusteluja varsin yleisluontoisiksi, eikä niiden voitu katsoa vakuuttavasti osoittavan itsepesun kriminalisoinnin loukkaavan oikeusjärjestyksen peruseriaatteita. Korkeimman oikeuden kannan mukaan kriminalisointiperiaatteiden merkitystä tulee myös arvioida jo sopimukseen ja sen velvoitteisiin liittyttäessä eikä vasta implementointivaiheessa.¹²⁰ *Sahavirran* käsityksen mukaan kriminalisointiperiaatteet ohjaavat rikosoikeudellista päätöksentekoa myös muissa oikeusjärjestyksissä, ja siten ne on pääosin otettu huomioon jo neuvoteltaessa kansainvälisistä rikosoikeudellisista velvoitteista, tai muutoin Suomi ei niitä olisi voinut allekirjoittaa ja ratifioida. Myöskään kriminalisointivelvoitteen perustuessa kansainvälisiin sitoumuksiin, merkitystä ei tule antaa sille, miten hyödyllisenä tai tarpeellisenä säännöstä olisi pidettävä – siten implementointivaiheessa ei tule enää suorittaa ultima ratio -periaatteen tulkintaa tai hyöty-haitta -punnintaa.¹²¹

Oikeusministeriön 3.12.2010 asettama itsepesutyöryhmä ei pitänyt enää itsepesusta rankaisemista kriminalisointiperiaatteiden vastaisena.¹²² *Melander* kritisoi, sinänsä oikeutetusti, itsepesutyöryhmän käsitelleen itsepesun kriminalisoinnin suhdetta kriminalisointiperiaatteisiin erityisen suppeasti, minkä hän katsoi merkitsevän sitä, ettei työryhmä pidä kriminalisointiperiaatteita kansallisen oikeusjärjestyksen peruseriaatteina.¹²³ Kyse ei kuitenkaan liene kriminalisointiperiaatteiden väheksymisestä osana suomalaista oikeusjärjestystä, vaan pelkästään niiden pitämisestä soveltumattomina kansainvälisten sopimusten tarkoittamiksi itsepesun kriminalisoinnin rajoitusperiaatteiksi. Vaikka kriminalisointiperiaatteet saivat kenties jopa liian laajan huomion kriminalisointityöryhmän mietinnössä ja kriminalisointityöryhmän ottamaa kantaa niiden asemasta perustellusti arvosteltiin lausuntopalautteessa, olisi itsepesutyöryhmän ollut aiheellista lausua asiasta muistiossaan nimenomaisesti, eikä sivuuttaa aihetta käytännössä yhdellä virkkeellä.¹²⁴ Vaikka kriminalisointiperiaatteet eivät näyttäisi soveltuvan perusteeksi itsepesun kriminalisoimatta jättämiselle, risteävät aiheesta esitetyt näkemykset korostavat työryhmän ottaman kannan perustelun tärkeyttä.

---

¹²⁰ OMMML 68/2010, S. 25.

¹²¹ OMMML 68/2010, s. 16 ja 34.

¹²² Ns. itsepesun kriminalisointia pohtineen työryhmän muistio 31.5.2011, s. 6.

¹²³ OMMML 47/2011, s. 28.

¹²⁴ Ns. itsepesun kriminalisointia pohtineen työryhmän muistio 31.5.2011, s. 6.

4.2.4 Lainkonkurrenssi

Rikosten yhtyminen eli rikoskonkurrenssi luetaan Suomessa rikosoikeuden yleisiin oppeihin. Rikoskonkurrenssissa pohditaan sitä, onko syytetty tehnyt yhden vai useamman rikoksen. Esimerkiksi syyteharkinnassa syyttäjä joutuu ottamaan kantaa siihen, onko käsillä yksi vai useampi rikos.¹²⁵

Rikoskonkurrenssissa lähtökohtana on, että tekijä on rikkonut joko samaa rangaistussäännöstä enemmän kuin yhden kerran tai sitten useampaa kuin yhtä rangaistussäännöstä on rikottu. *Frände* jaottelee rikosten yhtymistapaukset karkeasti kahteen ryhmään, ilmeisiin ja epäiltäviin. Esimerkiksi eri päivinä suoritettut pahoinpitelyt ovat yksiselitteisesti erillisiä rikoksia, joista tuomitaan yksi yhteinen rangaistus, mikäli ne tulevat tuomittavaksi samalla kertaa. Jos tekijän katsotaan täyttäneen rikostunnusmerkistön vain yhden kerran, ei yhteistä rangaistusta koskevia sääntöjä sovelleta, sillä kyse on vain yhdestä teosta.¹²⁶

Epäiltävän rikoskonkurrenssin tilanteessa ei ole yhtä ilmiselvää, muodostavatko teot yhden vai useita rikoksia. Tähän kysymykseen tulee vastata kunkin yksittäisen tunnusmerkistön perusteella. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön perusteella rikoksen yksiköimisessä tulee ottaa huomioon menettelyn ajallinen ja paikallinen ulottuvuus, se oikeushyvä, jota sillä vahingoitetaan, loukataan tai vaarannetaan sekä ne toimintaperusteet, jotka toimivat tekijän motiivina tekojen suorittamiselle. Mitä suuremmin edellä esitetyt kriteerit poikkeavat toisistaan yksittäisiä osatekoja tarkasteltaessa, sitä luonnollisempaa on jakaa teot useiksi rikoksiksi. Tilanteissa, joissa edellä kuvatut kriteerit eivät riitä ratkaisemaan sitä, onko kyse yhdestä vai useammasta rikoksesta, huomioon voidaan ottaa myös rangaistussäännöksen kielellinen muotoilu sekä ne suojeluintressit, jotka ovat kunkin kriminalisoinnin taustalla.¹²⁷

Se, onko rikosentekijälle edullisempaa lukea rikolliset teot yhdeksi vai useiksi rikoksiksi, on tilannesidonnaista. Jos esimerkiksi samaan rikoshyötyyn kohdistuvat erilaiset rahanpesutoimet suoritetaan useina yksittäisinä kertoina, ajallisesta ulottuvuudesta huolimatta tekojen voidaan katsoa muodostavan kokonaisuudessaan yhden rahanpesurikoksen enemmän kuin useita yksittäisiä rikoksia. Jos yksittäiset

---

¹²⁵ *Frände* 2012, s. 272.

¹²⁶ *Frände* 2012, s. 273.

¹²⁷ *Frände* 2012, s. 273, 280-281.

rahanpesutoimet ovat arvoltaan melko vähäisiä, eikä niiden yhteisarvo ylitä törkeän rahanpesun vakiintunutta summarajaa, eikä rahanpesua kokonaisuutenakaan arvostellen voida pitää törkeänä, voi rikosten lukeminen yhdeksi teoksi olla rikosentekijälle eduksi rangaistuksen mittaamisen kannalta. Mikäli yksittäiset rahanpesutoimet kuitenkin kohdistuvat arvokkaaseen omaisuuteen, ja yhdeksi teoksi luettuna rikosta voidaan pitää törkeänä rahanpesuna, voi tekijän olla edullisempaa tulla tuomituksi useista perusmuotoisista rikoksista. Mikäli rahanpesutoimien suorittaja on ollut osallisena rahanpesun esirikokseen, tekojen lukeminen useiksi perusmuotoisiksi rahanpesurikoksiksi olisi tekijän edun mukaista, sillä nykyisen lain mukaan tämä toisi hänelle automaattisesti vastuuvapauden rahanpesurikoksista, sillä itsepesusta voidaan tuomita vain, kun kyse on törkeästä rahanpesusta.

Eri rangaistussäännöksiä koskevassa rikoskonkurrenssissa vallitsee presumptio siitä, että tekijä tulee tuomita kaikista tekemistään rikoksista. Poikkeuksen tähän presumptioon muodostaa lainkonkurrenssi.¹²⁸

Lainkonkurrenssista on kyse, kun tekijä toiminnallaan täyttää useamman rikostunnusmerkistön yhdellä tai useammalla teolla, mutta säännökset ovat siten toisensa syrjäyttäviä, että yhden säännöksen soveltaminen sulkee muut pois.¹²⁹ Tällöin jokin soveltuvista rangaistussäännöksistä on sellainen, että se tekee muiden soveltamisen oikeudellisesti mahdottomaksi tai epätarkoituksenmukaiseksi.¹³⁰ Rangaistussäännöksen syrjäytyminen ei ole seurausta loogisesta mahdottomuudesta soveltaa samanaikaisesti kahta tai useampaa säännöstä, vaan kyse on puhtaasti säännösten välisestä arvoastesuhteesta. Ensisijaisen rangaistussäännöksen sulkiessa muut rangaistussäännökset pois, rikosentekijän menettelyn katsotaan muodostavan vain yhden rikoksen, josta rangaistus tuomitaan. Syrjäytyvän rangaistussäännöksen osalta puhutaan rankaisemattomasta jälkiteosta, joka on olennainen osa lainkonkurrenssioppia.¹³¹

Rikosta säännönmukaisesti, tai ainakin välttämättä, seuraavat teot tulisi lainkonkurrenssiopin mukaan jättää vaille erillistä rangaistusta. Jälkiteko on rankaisematon, mikäli se käsittää sellaisen rikoksella saavutetun edun

---

¹²⁸ Frände 2012, s. 274.

¹²⁹ Koskinen 2013, s. 188.

¹³⁰ Nuutila 1997, s. 370.

¹³¹ Heikinheimo 1999, s. 127–128.

hyväksikäyttämisen, joka jo sisältyy päärikoksen tunnusmerkistöön, eikä sitä näin ollen voida katsoa eri vääryudeksi.¹³²

Suomessa jälkitekko-oikeilla on ollut olennainen merkitys kätkemis- ja rahanpesurikoksissa, eikä esirikokseen osallista voitu aiemmin tuomita kätkijänä tai rahanpesijänä lainkaan. Nykyisin tätä tulkintaa ovat kuitenkin muokanneet erityisesti FATF:n ylikansalliset näkemykset.¹³³ Useat rahanpesun tekemuodoista ovat esirikoksen tekemisestä erillistä motiivina ja päätöksentekoa edellyttäviä tekoja, eikä rahanpesua voi siksi, ainakaan kaikissa tilanteissa, pitää esirikoksella hankitun omaisuuden säännönmukaisena tai välttämättömänä hyödyntämistapana. Toisin kuin kätkemisrikostunnusmerkistöllä, rahanpesukriminalisoinnilla suojataan eri oikeushyviä kuin sen esirikosten kriminalisoinneilla. Juuri suojeleobjektien erilaisuuden vuoksi rahanpesua ei tulisi nähdä esirikoksen rankaisemattomana jälkitekona.¹³⁴

Suojeleobjektien yhtenevyyden ohella painava peruste sille, että jälkiteon katsotaan sisältyvän jo esirikokseen, on esi- ja jälkirikoksista aiheutuva vahingon samanlaisuus. Tekojen välille ei muodostu lainkonkurrenssia, mikäli jälkiteolla aiheutetaan sellaista uutta vahinkoa, joka ei sisälly jo esirikoksen tunnusmerkistöön. Rahanpesussa esi- ja jälkiteolla aiheutettu vahinko voi poiketa olennaisesti toisistaan riippuen siitä, minkä tyyppinen esirikos on kulloinkin kyseessä. Esimerkiksi huumausainerikoksissa esirikoksen aiheuttama vahinko liittyy terveyshaittoihin. Sen sijaan etenkin asianomistajallisissa omaisuus- ja talousrikoksissa esi- ja jälkiteosta aiheutuvat vahingot voivat olla yhteneviä, mutta nekään eivät kata rahoitusjärjestelmän puhtaudelle välillisesti aiheutuvia vahinkoja.¹³⁵ Siten myöskään vahingon samanlaisuus ei puolla itsepesun rankaisemattomuutta.

Vaikka lainkonkurrenssiopilla on pitkät perinteet Suomen rikosoikeudessa, sen ei voida katsoa olevan oikeusperiaate. Lainkonkurrenssia tulee ennen kaikkea pitää oikeustieteessä ja oikeuskäytännössä syntyneenä kriteeristönä siitä, milloin esirikosta seuraava jälkitekko sisältyy päätekoon. Kriteeristö ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, selkeä tai tarkkarajainen, eikä lainkonkurrenssia siten voida pitää sellaisena kansallisena oikeusperiaatteena, jonka perusteella sopimusvaltio voisi poiketa kansainvälisten

---

¹³² Nuutila 1997, s. 375.

¹³³ Koponen 2015, s. 623.

¹³⁴ Sahavirta 2008, s. 283 ja 285–287.

¹³⁵ Sahavirta 2008, s. 288–289.

sopimusten sopimusvelvoitteista.¹³⁶ Myöskään lakivaliokunta ei katsonut nykyisin voimassa olevaa itsepesusäännöstä koskevassa mietinnössään¹³⁷ rikosoikeudellisten periaatteiden muodostavan estettä itsepesun kriminalisoinnille esitetyllä tavalla.¹³⁸ Myös Helsingin syyttäjänvirasto on todennut oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa lainkonkurrenssiopin soveltuvan huonosti itsepesun rankaisemattomuuden perusteeksi, sillä pääteon ja rahanpesun tekoajat voivat poiketa toisistaan huomattavasti. Esimerkiksi vakavissa taloudellisissa rikoksissa rikoshyödyistä on usein tarkoitus hyötyä vasta pitkän ajan kuluttua rikoksen ja vankilasta vapautumisen jälkeen. Myös se, milloin tekokokonaisuudesta tuomitaan kahdesta eri rikoksesta, on oikeuskäytännön varassa ja annetut ratkaisut vaihtelevat.¹³⁹ Näin ollen lainkonkurrenssin ei voida katsoa mahdollistavan kansainvälisistä sopimusvelvoitteista poikkeamista itsepesun kriminalisoinnin osalta. Toisaalta, vaikka lainkonkurrenssiopin katsottaisiin olevan Suomessa kansallisen oikeusperiaatteen asemassa, itsepesun kriminalisointia ei voida pitää sen vastaisena muun muassa suojeleobjektin ja vahingon erilaisuuden sekä esi- ja jälkitekosten poikkeavan rangaistusuhkan vuoksi.

Kansainvälisten velvoitteiden vuoksi rahanpesun rangaistusasteikko on ankara. Hyvin harvojen taloudellista tuottavien rikosten rangaistusasteikko on yhtä ankara, ja siten on teoreettisesti mahdotonta, että esirikoksen tuottamaan rikoshyötyyn kohdistuvat rahanpesutoimet tulisivat aina täysimääräisesti arvostelluksi jo esirikoksesta tuomittaessa. Käytännössä annetut rahanpesutuomiot ovat kuitenkin lieviä.¹⁴⁰

Nykyisin voimassa oleva itsepesun rajoitettu kriminalisointi merkitsee rikosentekijän kannalta rangaistusasteikon korotusta. Kun esirikos, jolla rikoshyöty hankitaan, sekä rikoshyödyn käyttämiseen tähtäävät rahanpesutoimet tulevat rangaistaviksi erillisinä rikoksina, tuomittava rangaistusasteikko ankaroituu tuntuvasti. Jos esirikoksena on törkeä varkaus tai törkeä veropetos ja jälkitekona törkeä rahanpesu, rikoksista tuomittava yhteinen rangaistus voisi olla enimmillään yhdeksän vuotta vankeutta, kun

---

¹³⁶ Valtakunnansyyttäjänviraston valtiosyyttäjä Ritva Sahavirran lausunto 24.05.2017 asiasta U 1/2017 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rahanpesurikokset), s. 1. DNro 11/61/17.

¹³⁷ LaVM 2/2012 vp, s. 2.

¹³⁸ Valtakunnansyyttäjänviraston valtiosyyttäjä Ritva Sahavirran lausunto 24.05.2017 asiasta U 1/2017 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rahanpesurikokset), s. 1. DNro 11/61/17.

¹³⁹ OMMML 68/2010, s. 28.

¹⁴⁰ Sahavirta 2008, s. 288.

pelkästä esirikoksesta tuomittaessa se olisi neljä vuotta vankeutta.¹⁴¹ Huoli itsepesun kriminalisoinnin aiheuttamasta rangaistustason yleisestä noususta ilmeni myös itsepesutyöryhmän muutosesityksen lausuntokoosteesta.¹⁴² Kansainvälisesti itsepesun rangaistavuuden ei kuitenkaan ole voitu todeta aiheuttavan kohtuutonta rangaistustason nousua,¹⁴³ ja Suomessa näin ei ainakaan ole ollut, sillä langettavia itsepesutuomioita ei kuudessa vuodessa itsepesun rajoitetun kriminalisoinnin jälkeen ole tiettävästi annettu lainkaan. Lisäksi rikoslain 7 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan yhteinen rangaistus on vielä mitattava siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikosten lukumäärään, vakavuuteen ja keskinäiseen yhteyteen. Riippuvuus muista teoista, siis esi- tai jälkitekoihin lähellä olevat tilanteet, tulevat arvostelluiksi lievemmin.¹⁴⁴

Suomessa on usein kyseenalaistettu se, onko itsepesulla lainkaan sellaista itsenäistä moitittavuusaspektia, jonka vuoksi sen tulisi olla rikoslaissa säädetty rangaistavaksi teoksi. Juuri taloudellisen edun hankkiminen on motiivi tehdä rikoshyötyä tuottavia rikoksia. Rikoksenteijällä on luonnollinen tarve peittää rikoshyödyn alkuperä tai siirtää se konfiskaation ulottumattomiin, jotta hän voi rikoksen tekemisen jälkeen myös käyttää hankittua omaisuutta halutulla tavalla. Kun sama päätekijä on yksin tehnyt esirikoksen ja jälkiteon, tällaista moitittavuutta ei ole katsottu olevan, sillä rikoshyödyn alkuperän häivyttämisen on katsottu seuraavan säännönmukaisesti esirikosta. Tällöin rahanpesuun kohdistuvan moitteen on katsottu sisältyvän jo kokonaisuudessaan esirikoksen arvosteluun. Sen sijaan avunantajien rikoksenteikomotiivi ja mahdollisuudet käyttää esirikoksella hankittua rikoshyötyä hyväkseen voivat olennaisesti poiketa päätekijän intresseistä, eikä rahanpesua voida pitää välttämättömänä seurauksena avunannosta esirikokseen. Tällöin rahanpesuun kohdistuu ylimääräinen moite, joka ei sisälly siihen rangaistukseen, johon avunantaja esirikoksesta tuomitaan. Aiemmin voimassa olleen lain mukaista täydellistä itsepesun rankaisemattomuutta voitiinkin arvostella erityisesti siitä, että esirikoksessa osallisena ollut vähäinenkin avunantaja rinnastui päärikoksen varsinaiseen tekijään, jolloin avunantaja sai vastuuvapautuksen rahanpesusta, vaikka hänellä olisi ollut siinä merkittävä rooli.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ Yhteisestä rangaistuksesta säädetään rikoslain 7 luvussa.

¹⁴² Näin erityisesti Suomen asianajajaliitto. OML 47/2011, s. 24.

¹⁴³ Valtakunnan syyttäjänviraston valtiosyyttäjä Ritva Sahavirran lausunto 24.05.2017 asiasta U 1/2017 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rahanpesurikokset), s. 2. DNro 11/61/17.

¹⁴⁴ Koskinen 2013, s. 190.

¹⁴⁵ OML 27/2010, s. 47.

Rahanpesurikosten ei voitane katsoa istuvan oppiin rankaisemattomasta jälkitekosta yhtä vaivattomasti kuin kätkemisrikosten. Lainkonkurrenssiopin mukaan jälkitekosta ei tavallisesti pidetä rankaisemattomana, jos sen yhteydessä tehtävä oikeudenloukkaus ei tule otetuksi huomioon esirikoksen oikeudellisessa arvioinnissa ja jälkitekosta kohdistuu eri oikeushyvään kuin esirikos.¹⁴⁶ Rahanpesun ja sen esirikosten kriminalisoinneilla suojattavat erilaiset oikeushyvät, niiden aiheuttama erilainen vahinko, erilainen rangaistusuhka sekä rahanpesutoimiin ryhtymisen edellyttämä harkinta puoltavat itsepesun rangaistavuutta. Tästä huolimatta, rahanpesun tunnusmerkistön ollessa hyvin laaja, joissain yksittäistapauksissa itsepesun rankaisemattomuutta kannattavia kannanottoja voidaan myös varovasti puoltaa.

Voitaneen sanoa, että itsepesun moitittavuus riippuu erityisesti sen tekijästä ja tekijän suhteesta esirikokseen. Mitä kaukaisempi rahanpesijän suhde on esirikokseen, sitä moitittavammin jälkitekona tehty rahanpesu kasvaa. Sen sijaan päätekijään, jonka suhde esirikokseen on kaikkein läheisin, kohdistuu vähäisempi moite rahanpesusta, jolla esirikoksen jäljet peitetään. Erityisesti tilanteissa, joissa päätekijä tuomittaisiin sekä esirikoksesta että esirikoksella hankitun rikoshyödyn käyttämisestä tai pelkästä hallussapidosta, tullaan hyvin lähelle kaksinkertaisen rankaisemisen ongelmatilannetta.

4.2.5 *Ne bis in idem*

Ne bis in idem -kiellon mukaan ketään ei saa samasta teosta syyttää ja rangaista kahdesti. Tämä kielto on otettu Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan neljännessä artiklassa määrätään, että ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti. Sama

---

¹⁴⁶ HE 138/2011 vp, s. 10. Hyttinen tosin huomauttaa, ettei jälkiteon rankaisemattomuus ole Suomessa täysin ehdoton sääntö, sillä esimerkiksi tappoon syylistynyt voidaan tuomita myös hautarauhan rikkomisesta tämän käsitellessä ruumista pahennusta herättävällä tavalla (Hyttinen 2017, s. 360). Hautarauhan rikkomista ei kuitenkaan voida pitää tappoa säännönmukaisesti seuraavana tekona, eivätkä oppiin rankaisemattomasta jälkitekosta istu edes oman kiinnijäämisen välttämiseksi suoritettuihin kätkemis- tai hävitystoimet. Tappo ja hautarauhan rikkominen kohdistuvat myös eri intresseihin: hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen suojelukohteena ei sinänsä ole vainaja, vaan elävien peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua (HE 6/1997 vp, s. 130). Tästä syystä esimerkki rinnastuu melko huonosti rahanpesurikoksiin, joissa esirikos, esimerkiksi varkaus, ja sitä säännönmukaisesti seuraava jälkitekosta, kuten hallussapito, ovat läheisemmässä yhteydessä toisiinsa kuin tappo ja hautarauhan rikkominen, joista on täysin jälkitekosta-oppien mukaista rangaista molemmista teoista erikseen.

periaate ilmenee myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklan 7 kappaleesta, joskaan siinä *ne bis in idem* -kieltoa ei Euroopan ihmisoikeussopimuksen tavoin ole rajattu koskemaan ainoastaan valtiosisäistä kahteen kertaan rankaisemista.¹⁴⁷

Ne bis in idem -kielto on ennen kaikkea prosessuaalinen ihmisoikeusperiaate, jolla turvataan syytetyn vähimmäisoikeudet. Tavallisesti periaate tulee arvioitavaksi harkittaessa sitä, voidaanko samasta teosta määrätä sekä hallinnollinen sanktio että rikosoikeudellinen rangaistus.¹⁴⁸ Talousrikollisuuteen liittyvässä oikeuskäytännössä kielto on osoittautunut ongelmalliseksi veronkorotuksen määräämistä ja veropetoksesta tuomitsemista koskevissa asioissa. Vuoden 2010 *ne bis in idem* -kieltoa koskevissa ennakkopäätöksissään¹⁴⁹ korkein oikeus katsoi kiellon estävän ainoastaan peräkkäiset prosessit, siis uuden prosessin aloittamisen sen jälkeen, kun samasta teosta on jo aiemmin annettu lopullinen ratkaisu, jolloin veronkorotusta ja veropetosta käsittelevän tuomioistuimen tuli menettelyssään arvioida, onko veronkorotus tullut lopulliseksi ennen kuin samaa asiaa koskeva rikossyyte on laitettu tuomioistuimessa vireille. Sittemmin korkein oikeus on muuttanut kritisoitua kantaansa niin, että veropetosyytteen tutkimiselle on este jo sen jälkeen, kun verotusmenettelyssä on käytetty veronkorotusta koskevaa päätösvaltaa joko määräämällä veronkorotus tai jättämällä se määräämättä, jolloin este asian tutkimiselle voi muodostua myös rikosasian ollessa jo vireillä.¹⁵⁰

Sinänsä lienee mahdollista, että itsepesun ollessa laajasti rangaistavaa ja rikoshyötyä tuottavan esirikoksen ollessa veropetos, rahanpesusta syyttämisestä saatettaisiin joutua *ne bis in idem* -kiellon vuoksi luopumaan, jos samasta asiasta on annettu jo hallinnollinen seuraamus, eikä esirikoksesta sen paremmin kuin jälkitekostaan voitaisi enää tuomita rangaistusta, mikäli itsepesusta tuomitseminen edellyttäisi myös esirikoksen syyksilukemista. Nyt voimassa oleva itsepesukriminalisointi ei kuitenkaan edellytä, että esirikoskin luettaisiin tekijän syyksi.¹⁵¹ Näin ollen esirikoksesta jo

---

¹⁴⁷ Kurenmaa 2006, s. 163.

¹⁴⁸ Kurenmaa 2006, s. 163.

¹⁴⁹ KKO 2010:45, KKO 2010:46 ja KKO 2010:82. Sittemmin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että ratkaisussa KKO 2010:82 linjattua ns. lopullisuuskriteeriä koskevaa oikeusohjetta, jonka mukaan *ne bis in idem* -kielto ei estä veropetosasian tutkimista, mikäli veronkorotusasia ratkaistaan asian ollessa jo vireillä, on pidettävä Euroopan ihmisoikeussopimuksen *ne bis in idem* -kiellon vastaisena. Virolainen - Vuorenpää 2017, s. 225.

¹⁵⁰ Virolainen - Vuorenpää 2017, s. 225.

¹⁵¹ HE 138/2011 vp, s. 9.

määrätty hallinnollinen seuraamus estäisi *ne bis in idem* -kiellon mukaisesti veropetoksesta tuomitsemisen, mutta veropetoksen ja rahanpesun ollessa eri tekoja, esirikoksen tuottamaan rikoshyötyyn kohdistuvista rahanpesutoimista rankaisemista kielto ei estäisi. Kansainvälisessä keskustelussa *ne bis in idem* -kiellon ja itsepesun välisestä suhteesta ei kuitenkaan ole kysymys tästä hallinnollisen seuraamuksen ja rikosoikeudellisen rangaistuksen välisestä ristiriidasta, eikä yleensä edes uuden rikosprosessin käynnistämisestä, vaan *ne bis in idem* -kiellon kattamasta kahdesti samasta teosta tuomitsemisesta.

Ne bis in idem -periaatteen haastavin osa on *idem*; sen määrittely, milloin kyse on samasta teosta.¹⁵² Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia kannanottoja itsepesun ja *ne bis in idem* -kiellon suhteesta. Esimerkiksi *Durrieun* mukaan esirikos ja sitä seuraava rahanpesu ovat kaksi erillistä tekoa ja kaksi erillistä vääryyttä, jotka vakavasti vahingoittavat erilaisia sosiaalisia arvoja ja julkisia intressejä. Koska rahanpesusäännöksillä suojataan täysin eri arvoja kuin esirikoksen kriminalisoimilla, rahanpesu tulee nähdä esirikoksesta itsenäisenä tekona. Rahanpesun itsenäisestä luonteesta johtuen itsepesuun kohdistuvan moitteen ei voida katsoa sisältyvän jo valmiiksi esirikoksesta tuomittavaan rangaistukseen, vaan rahanpesurikos vaatii erillistä rankaisemista. Koska esirikos ja rahanpesu ovat itsenäisiä tekoja, eikä rahanpesun rangaistus sisälly esirikoksesta tuomittavaan rangaistukseen, ei itsepesun kriminalisoiminen merkitse saman tekijän tuomitsemista kahdesti samasta teosta. Täten *Durrieun* käsityksen mukaan esirikokseen syyllistyneen tuomitseminen myös rahanpesusta ei rikkoisi *ne bis in idem* -kieltoa, vaan itsepesun kriminalisoimista olisi pidettävä riidattomana ihmisoikeusperiaatteiden kanssa.¹⁵³

Silloin, kun rahanpesun tekotapana on rikoksella hankitun omaisuuden muuntaminen, luovuttaminen, välittäminen tai siirtäminen, *Durrieun* näkemykseen on helppo yhtyä. Sen sijaan rahanpesun tekemuotoihin kuuluvien käytön ja hallussapidon kohdalla tilanne on monimutkaisempi. Rikoshyödyn hallussapito, esimerkiksi varastetun auton säilyttäminen autotallissa, on passiivista toimintaa, eräänlaista rikoksella aiheutetun asiointilan ylläpitoa. Autovarkaan tuomitseminen sekä autovarkaudesta että rahanpesusta auton hallussapidon vuoksi on helppo mieltää rankaisemiseksi samasta asiasta kahdesti, sillä rikoshyödyn hallussapito tavanomaisesti seuraa omaisuusrikosta,

---

¹⁵² Van Bockel 2010, s. 10.

¹⁵³ Durrieu 2013, s. 376–377 ja 379.

eikä hallussapidon voida katsoa sanottavasti loukkaavan eri oikeushyvää kuin esirikoksen. Koska joissain Euroopan jäsenvaltioissa itsepesusta rankaiseminen on tällaisten tekotapojen kohdalla katsottu *ne bis in idem* -periaatteen vastaiseksi, vuoden 2016 rahanpesudirektiiviehdotus ei edellytä itsepesun rangaistavuuden alan ulottamista omalla rikoksella hankitun omaisuuden käyttöön tai hallussapitoon. Sen sijaan muut rahanpesutoimet, kuten varojen muuntaminen tai niiden laittoman alkuperän peittäminen, ovat selkeästi esirikoksesta erillisiä tekoja, jolloin esirikoksen tekijän rankaisemista sekä esirikoksesta että jälkiteosta ei voida pitää *ne bis in idem* -kiellon vastaisena ja direktiiviehdotuksen mukaan ne tuleekin kriminalisoida.¹⁵⁴

Tätä periaatetta koskevien lain esitöiden vähyden perusteella *ne bis in idem* -kielto vaikuttaisi Suomessa mielletyn ennen kaikkea prosessuaaliseksi periaatteeksi, joka kieltää toisen prosessin käynnistämisen tai jatkamisen sellaisesta asiasta, josta on jo määrätty rangaistus. Periaate on joissain itsepesua koskevissa kirjoituksissa noussut esiin, mutta itsepesun kriminalisointia pohdittaessa esirikos-jälkiteko -konstruktiota on käsitelty suurimmaksi osin lainkonkurrensin kautta, eikä itsepesun ja *ne bis in idem* -kiellon suhde samasta asiasta rankaisemisen osalta ole merkittävästi saanut huomiota kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa tai esitöissä. Tällainen lähestymistapa tuntuu luontevalta. Vaikka rikoslain 32 luvun 6 §:ään sisältyvä rahanpesun laaja tunnusmerkistö sinänsä näyttäisi mahdollistavan rikosentekijän tuomitsemisen kahdesti samasta menettelystä silloin, kun tekotapana on pelkkä hallussapito, ei itsepesun laajaakaan kriminalisointia voine pitää *ne bis in idem* -periaatteen vastaisena.

4.2.6 Itsekriminointisuoja

Itsepesun kriminalisoimista on väitetty ihmisoikeusnormien kannalta ongelmalliseksi, sillä sen on esitetty merkitsevän itsekriminointisuojan loukkaamista.¹⁵⁵

Itsekriminointisuoja tai myötävaikuttamattomuusperiaatteella tarkoitetaan oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Itsekriminointisuoja ei suoraan ilmene Euroopan ihmisoikeussopimuksesta, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on useissa ratkaisuisaan tulkinnut sen sisältyvän ihmisoikeussopimuksen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin koskevaan 6

---

¹⁵⁴ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s. 15.

¹⁵⁵ Sahavirta 2008, s. 24.

artiklaan.¹⁵⁶ Sen sijaan kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen¹⁵⁷ 14 artiklan 3 kappaleen g-kohdassa itsekriminointisuoja on säädetty nimenomaisesti. Säännöksen mukaan tutkittaessa rikossyytettä häntä itseään vastaan, jokaisella on oikeus olla tulematta pakotetuksi todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyytensä. Itsekriminointisuoja on vakiintuneesti pidetty oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksenä. Suomessa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevasta vaatimuksesta on säädetty perustuslain 21 §:ssä.¹⁵⁸ Nimenomaisesti myötävaikuttamattomuusperiaate löytyy nykyisin esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 3 §:stä.

Oikeusministeriön asettaman talousrikossäännösten tarkistamista koskevan työryhmän vuonna 2000 antaman mietinnön¹⁵⁹ mukaan itsepesun syyksi lukemisen katsottiin merkitsevän rankaisemista siitä, ettei rikoksesta epäilty ollut myötävaikuttanut oman rikoksensa selvittämiseen.¹⁶⁰ Kansainvälisesti näkemyksiä itsepesun rangaistavuuden ja itsekriminointisuojaajan välisestä ristiriidasta on esitetty puolesta ja vastaan.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty useita kritiikille alttiita näkemyksiä, joissa itsepesusta rankaisemista on pidetty itsekriminointisuojaajan loukkaavana, ja rankaisemattomuuden on katsottu johtuvan paitsi jälkitekijä-oikeuksista, myös ja nimenomaan itsekriminointikiellon toteutumisen varmistamisesta. Näkemysten mukaan rangaistusvastuun ulottaminen esirikoksen tekijöihin voisi olla ristiriidassa itsekriminointisuojaajan kanssa.¹⁶¹ Näkemykset, joissa itsepesusta tuomitsemisen on katsottu loukkaavan itsekriminointisuojaajan, perustunevat ajatukseen siitä, ettei esirikoksen tekijältä voitaisi edellyttää, ettei tämä pyrkisi salaamaan rikoksella hankitun omaisuuden todellista alkuperää. Tällöin itsepesusta rankaisemista pidettäisiin kohtuuttomana, sillä esirikoksen tekijän tulisi pidättäytyä esirikoksella saadun omaisuuden käyttämisestä tai tämä syyllistyisi uuden rikoksen tekemiseen.¹⁶² *Durrieu* ei tällaista näkökantaa hyväksy, vaan katsoo, ettei itsepesusta rankaiseminen loukkaa itsekriminointisuojaajan, sillä tekijän

---

¹⁵⁶ Helminen - Fredman - Kanerva - Tolvanen - Viitanen 2012, s. 83–84.

¹⁵⁷ SopS 8/1976.

¹⁵⁸ Koponen 2006, s. 127–128.

¹⁵⁹ Ehdotus talousrikossäännösten tarkistamiseksi. OM 2000.

¹⁶⁰ Sahavirta 2008., joka viittaa OM 2000, s. 24.

¹⁶¹ Durrieu 2013, s. 377–378 ja 380. Durrieu viittaa mm. Isidoro Blanco Corderon (1997) sekä Carlos Arangues Sanchezin kirjoituksiin (2000).

¹⁶² Sahavirta 2008, s. 294.

ei edellytetä myötävaikuttavan oman rikoksensa selvittämistä.¹⁶³ Tätä mieltä on myös *Sahavirta*.¹⁶⁴

Rangaistusvastuun ulottamista esirikokseen osallisiin ei voida pitää itsekriminointisuojaan vastaisena, sillä peittäessään rikoksella saamansa omaisuuden alkuperän esirikoksen tekijä tai muut osalliset eivät joudu antamaan itseään ilmi esirikoksesta tai muutenkaan myötävaikuttamaan oman rikoksensa selvittämiseen. Pääsääntöisesti tähän ei myöskään liity sanktiouhkaista ilmoitusvelvollisuutta.¹⁶⁵ Siten itsepesusta tuomitseminen ei merkitse epäillyn tai syytetyn kokevan sopimatonta pakotusta tai painostusta viranomaistaholta oman rikoksen selvittämiseen, ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten mukaisesti epäilty tai syytetty voi pysyä vaiti niin esitutkinnassa kuin tuomioistuinkäsittelyssäkin.¹⁶⁶

Suomessa itsepesusta rankaisemista ei liene yleisesti pidetyn itsekriminointisuojaan vastaisena. Aiemmin mainitun rikoslain talousrikossäännösten tarkastamista koskevaa esitystä lukuun ottamatta itsekriminointisuoja ei ole pohdittu itsepesun kriminalisointia koskevissa hallituksen esityksissä, työryhmien mietinnöissä tai näihin liittyvissä asiantuntijalausunnoissa.

---

¹⁶³ Durrieu 2013, s. 377–378 ja 380.

¹⁶⁴ *Sahavirta* 2008, s. 293–294.

¹⁶⁵ *Sahavirta* 2008, s. 293.

¹⁶⁶ Koponen 2006, s. 127.

5. ITSEPESU SUOMEN RIKOSLAISSA

5.1 Itsepesun kriminalisoiminen Suomessa

Ennen FATF:n maatarkastuksia Suomessa ei koettu aiheelliseksi säätää itsepesua rangaistavaksi teoksi. Kätkemisrikosten kriminalisoinnin yhteydessä rikoslain esitöissä todettiin, ettei esirikoksen tekijää tai siihen osallista ole tarpeen erikseen tuomita kätkemisrikoksesta, sillä tällainen menettely voidaan ottaa riittävästi huomioon jo esirikosta arvosteltaessa.¹⁶⁷ Vastaava rajoitussäännös ulotettiin koskemaan myöhemmin myös rahanpesurikoksia, kun ne tulivat erotetuksi kätkemisrikoksista omaksi rikosnimikkeeksi. Tällöinkään itsepesun kriminalisointia ei edes harkittu.¹⁶⁸

Vuonna 2007 FATF totesi raportissaan, ettei Suomen rikoslain rahanpesua koskeva sääntely täytä sen suosituksia, sillä itsepesua ei ollut määrätty rangaistavaksi teoksi. FATF:n mukaan itsepesun rankaisemattomuudesta seurasi rahanpesurikoksia koskevien prosessien alhainen lukumäärä, sillä rajoitussäännös rajasi monet teot rahanpesusäännösten ulottumattomiin. FATF ei pitänyt itsepesun kriminalisointia Suomen kansallisen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaisena, ja se suosittelikin säätämään itsepesu rangaistavaksi teoksi.¹⁶⁹

FATF:n maatarkastuksen perusteella oikeusministeriö asetti 30.6.2009 jo aiemmin mainitun kriminalisointityöryhmän, jonka tehtävänä oli pohtia rahanpesua koskevien kriminalisointien muutostarvetta. Erityisesti työryhmän tuli arvioida, oikeuttivatko Suomen oikeusjärjestelmän peruseriaatteet rajaamaan rangaistavuuden alaa Suomessa omaksutulla tavalla. Tuolloin kriminalisointityöryhmä katsoi voimassa olleiden rahanpesukriminalisointien täyttävän jo kansainvälisissä sopimuksissa asetetut velvoitteet, sillä itsepesun kriminalisointivelvoitteesta poikkeaminen oli tehty kansainvälisten velvoitteiden sallimien poikkeusmahdollisuuksien rajoissa. Näin ollen työryhmä ei esittänyt itsepesun säätämistä rangaistavaksi teoksi.¹⁷⁰ Rahanpesurikoksia koskevaa sääntelyä muutettaessa (191/2011) rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöstä ei muutettu, vaan itsepesu säilyi kriminalisoimattomana.

---

¹⁶⁷ HE 66/1988 vp, s. 108.

¹⁶⁸ HE 53/2002 vp, s. 38.

¹⁶⁹ FATF Finland 2007, s. 39 ja 42–43.

¹⁷⁰ OMMML 27/2010, s. 31 ja 60.

3.12.2010 oikeusministeriö asetti kuitenkin uuden työryhmän pohtimaan itsepesun rajoitussäännöksen muutosmahdollisuutta. Tällöin itsepesutyöryhmä päätyi esittämään, että jatkossa rikoksentekijä voitaisiin tuomita esirikoksen lisäksi törkeästä rahanpesusta silloin, kun rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuuden ja suunnitelmallisuuden huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Oikeusministeriö pyysi 19 viranomaiselta, organisaatiolta ja asiantuntijalta kirjallisen lausunnon työryhmän mietinnöstä. Kahdestatoista saapuneesta lausunnosta suurin osa suhtautui muutosehdotukseen myönteisesti, mutta etenkin Suomen asianajajaliitto ja rikosoikeuden yliopistotutkijat kritisoivat ehdotusta. Ehdotusta sekä sen perusteluita muokattiin ja tarkennettiin lausuntojen perusteella, ja itsepesu tuli tietyin edellytyksin rangaistavaksi teoksi 1.5.2012.¹⁷¹

5.2 Rajoitussäännöksen soveltamisala

Kun itsepesu lopulta kriminalisoitiin rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentissa, lopullinen säännös kuului seuraavasti:

Tässä luvussa tarkoitettua rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (*esirikos*). Henkilö voidaan kuitenkin tuomita 7 §:n mukaisesta rikoksesta, mikäli rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.

Säännöksen mukaan itsepesusäännös tulee sovellettavaksi vain, kun kyseessä on törkeä rahanpesu, ja lisäksi rahanpesurikoksen tulee muodostaa olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Täten itsepesu on kriminalisoitu Suomessa vain hyvin rajoitetusti.

Säännöstä sovellettaessa tulee ensiksi lähteä liikkeelle siitä, milloin teko täyttää törkeän rahanpesun tunnusmerkistön. Luvussa 2.3 kuvatulla tavalla rikoslain 32 luvun 7 §:n rahanpesurikos on törkeä silloin, jos rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos on tehty erittäin suunnitelmallisesti ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

---

¹⁷¹ HE 138/2011 vp, s. 8-9.

Rikoslain 32 luvun 11 §:n itsepesusäännöksessä mainittu tekojen jatkuvuus viittaa lain esitöiden mukaan siihen, että toiminnan tulisi olla pitkään jatkuvaa, aktiivista toimintaa, joka voi koostua monista osavaiheista, joilla rikoksella saatua hyötyä peitellään. Täten yksittäinen rahanpesutoimi ei täytä jatkuvuuden vaatimusta, eikä se siten voi kuulua säännöksen soveltamisalaan,¹⁷² vaan esirikoksen tekijän tulee suorittaa lukuisia rahanpesutoimia, jotta jatkuvuuden vaatimus voi täytyä. Jatkuvuuden vaatimus rajaa pois säännöksen soveltamisalasta jopa erityisen tarkoitushakuisen rahanpesun, mikäli se ei sisällä useampia rikoshyödyn peittämistoimia tai sen luonne on passiivista.¹⁷³ Näin tehokasta itsepesun rangaistavuuden alan rajausta pelkän jatkuvuus-kriteerin perusteella ei voitane pitää tarkoituksenmukaisena. Ei liene perustetta sille, miksi esimerkiksi huumausainerikoksen vähäinen avunantaja tulisi vapauttaa rahanpesusyytteestä sillä perusteella, että hän on lyhyessä ajassa, esimerkiksi yhden iltapäivän aikana, suorittanut lukuisia rahanpesutoimia erityisen suunnitelmallisesti. Kun nykyisin tilivaroja tai virtuaalivaluuttaa voidaan siirtää eteenpäin huomattavan nopeasti, ja siten samaan rikoshyötyyn on mahdollista kohdistaa lukuisia perättäisiä rahanpesutoimia lyhyessä ajassa, rangaistavien rahanpesutoimien sitominen aikaan, lain esitöissä mainittuun "pitkään jatkuvaan toimintaan", sopii rangaistavuuden kriteeriksi erityisen huonosti, ja siksi siitä tulisikin luopua.

Teon suunnitelmallisuus on tunnusmerkistötekijänä erikoinen, sillä se on myös yksi tärkeän rahanpesun kvalifointiperusteista; täten suunnitelmallisuus voidaan nähdä itsepesun rangaistavuuden kaksinkertaisena tunnusmerkistötekijänä.¹⁷⁴ Lain esitöiden mukaan teon suunnitelmallisuudella viitataan koko rikoskokonaisuuteen, ei pelkästään rahanpesuteon suunnitelmallisuuteen. Esitöiden mukaan esirikoksen ja siihen liittyvien rahanpesutoimien on oltava kiinteässä yhteydessä toisiinsa, jotta rikoskokonaisuutta voitaisiin pitää suunnitelmallisena.¹⁷⁵ Tätä vaikeaselkoista toteamusta ei juurikaan avata esitöissä, mutta *Hyttinen* tulkitsee sen tarkoittavan sitä, että tekijän olisi tullut jo esirikosta tehdessään suunnitella esirikoksen tuottaman rikoshyödyn alkuperän peittämistä tai salaamista erilaisin rahanpesutoimin.¹⁷⁶

Säännöksen mukaisen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta voi täyttää vain rahanpesumenettely kokonaisuudessaan. Rahanpesurikos ei voi muodostaa

---

¹⁷² HE 138/2011 vp, s. 11.

¹⁷³ Hyttinen 2017, s. 352.

¹⁷⁴ Hyttinen 2017, s. 352.

¹⁷⁵ HE 138/2011 vp, s. 11.

¹⁷⁶ Hyttinen 2017, s. 352.

rikoskokonaisuuden olennaisinta ja moitittavinta osaa esimerkiksi silloin, kun kyseessä on vain omaisuuden hallussapito ja siihen liittyvä hyötymistarkoitus. Käytännössä lainsoveltajan tulee aina arvioida, onko törkeä rahanpesu rikoskokonaisuuden olennaisin ja moitittavin osa. Vain siinä tapauksessa, että vastaus on myöntävä, esirikoksen tekijä voidaan tuomita törkeästä rahanpesusta.¹⁷⁷ Monet taloudellisista hyötyä tuottavista rikostyypeistä ovat kuitenkin sellaisia, ettei niitä seuraavaa rahanpesua voida ainakaan päätekijän kohdalla pitää missään nimessä rikoskokonaisuuden olennaisimpana ja moitittavimpana osana. Esimerkiksi huumausainerikoksiin syyllistyneet tekijät voivat vapaasti pestä huumausainekaupasta saatuja varojaan ilman pelkoa rahanpesusyytteistä, sillä huumekauppiaan kohdalla olennaisimpana ja moitittavimpana osana koko tekokokonaisuutta on pidettävä esirikosta.

Ilmaisuna olennaisuus on tulkinnanvarainen. Alun perin itsepesutyöryhmän alkuperäisessä lakiehdotuksessa säännöksen termi ”*olennaisimman*” oli muodossa ”*olennaisen*”.¹⁷⁸ Melander kiinnitti huomiota siihen, ettei ”*olennainen*” ilmaisuna rajaa säännöksen soveltamisalaa juuri lainkaan, joten hän esitti ilmaisun muuttamista muotoon ”*olennaisin*”. Melanderin käsityksen mukaan tällä ilmaisulla säännöksen soveltamisala olisi esitettyä täsmällisempi ja tarkkarajaisempi, jolloin se myös vastaisi laillisuusperiaatteen asettamiin vaatimuksiin paremmin. Rahanpesurikoksen olennaisuutta koko tekokokonaisuudesta ei liene mahdollista määrittää matemaattisesti prosenttiluvuin, mutta käyttämällä ilmaisua ”*olennaisin*” soveltamisala rajautuu koskemaan määrällisesti arvioiden suurinta osaa tekokokonaisuudesta. Myös *Tapani* kannatti tämän ilmaisun käyttöä, sillä paitsi, että muoto ”*olennaisin*” on kielellisesti sujuvampi ja johdonmukaisempi ilmaisu ”*moitittavimman*” rinnalla, se myös korostaisi itsepesun rangaistavuuden olevan tarkoitettu sovellettavaksi vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa tiukkojen edellytysten täytyessä.¹⁷⁹

Alun perin itsepesutyöryhmä esitti, että tavallisesta rahanpesusta poiketen itsepesun rangaistavuus edellyttäisi myös esirikoksen lukemista tekijänsä syyksi. Itsepesutyöryhmä katsoi, ettei itsepesutilanteessa voisi olla pestävää rikoshiötyä ilman omaa rikosta, ja siten itsepesusääntelyä ei tulisi rakentaa sen varaan, ettei syyksilukemista edellytettäisi. Lisäksi itsepesun rangaistavuuden sitominen esirikoksen rangaistavuuden alaan estäisi kiertämästä rikoslain 8 luvun vanhentumissäännöksiä,

---

¹⁷⁷ HE 138/2011 vp, s. 11–12.

¹⁷⁸ Ns. Itsepesutyöryhmän muistio 31.5.2011, s. 16.

¹⁷⁹ OMMML 47/2010, s. 20, 27–28 ja 31.

sillä esirikoksen vanheneminen estäisi myös tekijän tuomitsemisen rahanpesusta.¹⁸⁰ Vaatimus esirikoksen syyksilukemisesta sai osakseen kritiikkiä. Esimerkiksi korkeimman oikeuden mukaan syyksilukemisvaatimus voisi johtaa esimerkiksi epätosiin tunnustuksiin osallisuudesta sellaiseen esirikokseen, joka ei ole syyksiluettavissa esimerkiksi vanhentumisen vuoksi. Myös ulkomailla tapahtuneet esirikokset voisivat aiheuttaa Suomessa suoritettun rahanpesun rankaisemattomuuden.¹⁸¹ Lausuntopalautteen johdosta lain esitöissä luovuttiinkin esirikoksen syyksilukemisen vaatimuksesta. Kun nyt voimassa olevan lain mukaan rangaistavan itsepesun tulee muodostaa tekokokonaisuuden olennaisimman ja moitittavimman osan, olisi myös esitutkintaviranomaisten rajallisten voimavarojen tuhlausta kohdentaa ne vähäisen esirikoksen selvittämiseen syyksilukemisen edellyttämällä tarkkuudella. Näiden perusteiden vuoksi se seikka, tuomitaanko tekijä molemmista teoista vai ei, jätettiin oikeuskäytännön varaan.¹⁸²

Itsepesun kriminalisointiin vastahakoisesti suhtautuvan lainsäätäjän voidaan katsoa onnistuneen luomaan tahtonsa mukainen säännös, jolla teoriassa voidaan estää erityisen vähäisen osallisuuden tilanteissa vastuuvapaus rahanpesurikoksesta, jossa tekijällä on esirikosta huomattavasti suurempi rooli. Säännöksen asettamat tiukat edellytykset ja siinä käytetyt ilmaiset kuitenkin supistavat itsepesun rangaistavuutta niin merkittävästi, ettei käytännön soveltamisalaa ole jäänyt juuri lainkaan. Tämä lienee lainsäätäjän tarkoituskin.

5.3 Rajoitussäännöksen vaikutukset Suomessa

Luvussa 3 esitetyin tavoin Suomessa rahanpesun kohteena oleva omaisuus on nykyisin useimmiten hankittu omaisuusrikoksilla. Vuosina 2013–2016 poliisiasiain tietojärjestelmään kirjattujen törkeiden rahanpesurikosten esirikoksista 65 % oli omaisuusrikoksia, 22 % talousrikoksia, 12 % huumausainerikoksia ja 1 % virkarikoksia. Suurin yksittäinen esirikostyyppi oli petokset, joihin luettiin perusmuotoiset ja törkeät petokset sekä maksuvälinepetokset. Myös syyksi luetuissa törkeitä rahanpesuja koskevissa tuomioissa petokset olivat ylivoimaisesti suurin yksittäinen esirikostyyppi

---

¹⁸⁰ Ns. itsepesun kriminalisointia pohtineen työryhmän muistio 31.5.2011, s. 9-10.

¹⁸¹ OMMML 47/2011, s. 13.

¹⁸² HE 138/2011 vp, s. 9-11.

41 %:n osuudella.¹⁸³ Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2013–2016 viranomaisten tietoon tuli yhteensä 85 977 perusmuotoista tai törkeää petosta tai maksuvälinepetosta, mutta vain 874 rahanpesua tai törkeää rahanpesua.¹⁸⁴ Samana ajanjaksona käräjäoikeuksissa syyksi luettiin 42 021 petosryhmään kuuluvaa rikosta ja 554 rahanpesua tai törkeää rahanpesua.¹⁸⁵

Vertaamalla suurimman yksittäisen rahanpesun esirikostyyppin lukuja viranomaisten tietoon tulleista tai ensimmäisessä oikeusasteessa syyksi luetuista rikoksista vastaaviin lukuihin rikoshyötyyn kohdistuvista rahanpesutoimista, voidaan havaita, kuinka marginaalinen ilmiö rangaistava rahanpesu on. Rahanpesun tunnusmerkistön täyttävää toimintaa voidaan olettaa tapahtuvan laajemminkin, mutta syynä rahanpesurikosten vähäiseen kirjaamiseen ja niiden käsittelyyn tuomioistuimissa lienee se, että rahanpesutoimien suorittajana on esirikoksen tekijä itse.¹⁸⁶ Koska rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin vuoksi rahanpesusta ei yleensä voida tuomita henkilöä, joka on ollut osallisena esirikokseen, häntä rangaistaan vain esirikoksesta, ei rahanpesusta. Tämä rajoittaa rahanpesurikossäännösten soveltamisalaa merkittävästi, joten rahanpesurikoksia koskeva oikeuskäytäntö on jäänyt vähäiseksi. Itsepesukysymys on ollut muutamissa tapauksissa esillä tuomioistuimissa, mutta aikana, jolloin itsepesusta tuomitseminen on ollut Suomessa mahdollista, sitä koskevia syyksi lukevia tuomioita on annettu ilmeisesti vain erehdyksessä.

Turun hovioikeus 1.12.2015 numero 15/151732. Turun hovioikeudessa muutoksenhaun kohteena oli Varsinais-Suomen käräjäoikeuden 15.8.2014 antama ratkaisu numero 131118, jossa vastaajat A, B ja C oli tuomittu sekä törkeästä rahanpesusta että esirikoksista, joilla rahanpesun kohteena ollut omaisuus oli hankittu.

A oli tiennyt, että vene oli siirretty D Oy:n omistukseen velkojen vakuudeksi, mutta tästä huolimatta A oli ryhtynyt erilaisiin aktiivisiin toimiin veneen omistuksen siirtämiseksi B:lle. A:n katsottiin tahallaan taivuttaneen B:n väärennykseen, ja B:n väärennettyä D:n allekirjoituksen veneen luovutuskirjaan ja käytettyä sitä harhauttavana

---

¹⁸³ Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IX - Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2015 ja 2016, s. 14.

¹⁸⁴ Suomen virallinen tilasto (SVT): Poliisin tietoon tullut rikollisuus [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-3651. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.2.2018]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/polrik/yht.html>.

¹⁸⁵ Suomen virallinen tilasto (SVT): Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-6680. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.2.2018]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/syyttr/yht.html>.

¹⁸⁶ Myös FATF on vuoden 2007 maatarkastuksessa pitänyt itsepesun rankaisemattomuutta syynä Suomessa annettujen rahanpesutuomioiden vähäiseen määrään. FATF Finland 2007, s. 40.

todisteena rekisteröidessään venettä omiin nimiinsä maistraatissa, moottorivene oli saatu pois sen oikealta omistajalta D:ltä. Myöhemmin B oli siirtänyt veneen omistuksen kauppa- ja luovutuskirjan avulla C:lle, joka puolestaan oli rekisteröinyt veneen ensin omiin nimiinsä ja sitten siirtänyt veneen E:lle. Käräjäoikeus katsoi vastaajien menettelyn täyttävän törkeän rahanpesun tunnusmerkistön, sillä vene oli arvoltaan ainakin 21 000 euroa, ja teko oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän rahanpesun lisäksi A:n syyksi luettiin myös yllytys väärennykseen, B:n syyksi väärennys ja rekisterimerkintärikos ja C:n syyksi rekisterimerkintärikos. Perusteluissaan käräjäoikeus ei ottanut lainkaan kantaa rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksen tulkintaan, vaan tätä koskeva oikeudellinen harkinta jäi täysin puuttumaan.

Vastaajista hovioikeuteen valittivat A, vaatien häneen kohdistettujen syytteiden hylkäämistä, ja B, vaatien rangaistuksen alentamista. Rahanpesusyytteen osalta A vaati syytteiden hylkäämistä siksi, ettei hänen mukaansa esirikosta ollut tapahtunut. Vaikka A ei vedonnut itsepesua koskevaan rajoitussäännökseen, hovioikeus otti sen huomioon omasta aloitteestaan. Hovioikeuden mukaan tapauksessa käsillä ei ollut törkeää rahanpesua koskeva erityistapaus, sillä A:n toiminnalta puuttui rangaistavalta itsepesulta edellytetty tekojen jatkuvuus. A:n syyte törkeästä rahanpesusta hylättiin. Koska B haki muutosta vain rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saanut laajentaa tutkimisvaltaansa¹⁸⁷ siihen, onko B syyllistynyt hänen syykseen luettuun törkeään rahanpesuun. Tämän vuoksi B:n itsepesutuomio jäi pysyväksi, mutta koska tuomitsemista koskeva oikeudellinen harkinta puuttuu, eikä itsepesusta tuomitsemisen edellytykset näyttäisi täyttyvän, tapausta ei voitane laskea aidoksi itsepesutuomioksi. Myös C:n syyksi luettu tuomio itsepesusta jäi pysyväksi, sillä C ei hakenut asiassa muutosta lainkaan.

---

¹⁸⁷ Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetään: ”Jos käräjäoikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon.” Tässä tapauksessa hovioikeus katsoi, että siltä puuttuivat ”erityiset syyt” laajentaa tutkimisvaltaansa B:n valituksen osalta. Hovioikeus kyllä piti puutteena sitä, ettei käräjäoikeus ollut käsitellyt rajoitussäännöstä perusteluissaan, mutta kun tapauksessa ei ollut ilmeistä se, soveltuuko siihen rajoitussäännöksen ensimmäinen (”Tässä luvussa tarkoitettua rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos).”) vai toinen (”Henkilö voidaan kuitenkin tuomita 7 §:n mukaisesta rikoksesta, mikäli rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.”) virke, hovioikeus katsoi, että sen harkitseminen olisi sellaista kaiken tekokokonaisuudesta saadun selvityksen perusteella tapahtuvaa tulkintaa ja harkintaa, johon hovioikeus ei voinut ainoastaan rangaistusseuraamusta koskevan valituksen käsittelyn yhteydessä ryhtyä. Edes se seikka, että A:n tuomio törkeästä rahanpesusta hylättiin rangaistavan itsepesun edellytysten puuttuessa, ei antanut aihetta arvioida tutkimisvaltaa laajentavasti, sillä rajoitussäännöksessä mainittu olennaisuusarvio suoritetaan vastaajakohtaisesti.

Vastaava vahingossa tuomitseminen vaikuttaisi olevan käsillä *Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeuden 30.4.2018 antamassa ratkaisussa numero 118574*. Tapauksessa oli kyse petos-, rekisterimerkintärikos- ja rahanpesurikosten vyyhdistä, jossa oli toistakymmentä vastaajaa ja kolmisenkymmentä syytekohtaa. Vastaajista P:n katsottiin syyllistyneen rekisterimerkintärikokseen ilmoittamalla ajoneuvorekisteriin moottoripyörän omistajaksi itsensä P:n, vaikka todellisuudessa moottoripyörän omisti teosta kanssatuomittu H, eikä P ollut edes nähnyt moottoripyörää. Tämän lisäksi syyttäjä vaati P:lle rangaistusta rahanpesusta, sillä teonkuvauksen mukaan P oli tietoisena H:n rikostaustasta ja luottotietojen menettämisestä suostunut rekisteröimään moottoripyörän nimiinsä, vaikka hänen oli täytynyt ymmärtää, että H oli hankkinut moottoripyörän rikoksella. Rekisteröityään moottoripyörän nimiinsä ja otettuaan sille vakuutuksen, P oli vielä samana päivänä allekirjoittanut luovutusosan, jossa ajoneuvo luovutetaan yritykselle Y ja luovuttanut luovutusosan H:lle myöhempää käyttöä varten. Syytteen mukaan P oli toiminnallaan peittänyt tai häivyttänyt moottoripyörän rikollisen alkuperän ja siihen kohdistuvat määräämistoimet ja oikeudet vähintään törkeästä huolimattomuudesta. Kärjäoikeus päätyikin tuomitsemaan P:n rekisterimerkintärikoksen lisäksi myös tuottamuksellisesta rahanpesusta. Ratkaisu ei vaikuta lainmukaiselta, sillä rekisterimerkintärikoksen voitaneen katsoa liittyvän esirikokseen, jonka avulla rikoksen kohde on saatu pois sen alkuperäiseltä omistajalta. Tällöin esirikokseen osallista ei voida tuomita tuottamuksellisesta rahanpesusta. Kuten edellä, minkäänäköistä itsepesuun liittyvää harkintaa ei tuomion perusteluissa esitetty.

Itsepesun hyvin rajoitettu kriminalisointi näkyy suoraan rahanpesua koskevien tapausten määrässä. Kenties juuri tapausten vähäinen määrä vaikuttaa taitoon hoitaa rahanpesujuttuja. Näyttäisi siltä, etteivät näissä jutuissa kärjäoikeuden tuomarit, syyttäjät saati puolustajat ole olleet rahanpesurikoksiin liittyvän lainsäädännön tasalla. Vastaajat eivät missään vaiheessa vedonneet rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin rajoitussäännökseen, eikä itsepesusta tuomitsemisen edellytysten puuttumista havainnut kärjäoikeudetkaan. Ensimmäiseksi esitetystä tapauksesta Turun hovioikeus otti rajoitussäännöksen esiin omasta aloitteestaan ja hylkäsi A:n törkeää rahanpesua koskevan syytteen tällä perusteella. Mikäli jälkimmäinen tapaus etenee muutoksenhakuasteeseen, sille käynee samoin. Kun edellisissä tapauksissa rahanpesusta oli tuomittu, vaikkei edellytyksiä sille ollut, seuraavaksi esitettävässä tapauksessa syyttäjä ei edes nostanut syytettä törkeästä rahanpesusta teoista, joissa rajoitussäännös olisi sen mahdollistanut.

Vaasan hovioikeus 6.2.2015 numero 15/105395. Vaasan hovioikeuden tapauksessa muutoksenhaun kohteena oli Pohjanmaan kärjäoikeuden 8.7.2014 antama ratkaisu numero 129014, jossa oli kyse laajasta Suomessa vuosina 2012–2013 tapahtuneesta murto-sarjasta.

Vastaajista A oli lukuisia kertoja murtautunut pääasiassa erään päivittäistavara-kauppakettu P:n myymälöihin ja varastanut niistä kymmenien tuhansien eurojen arvosta elektroniikkaa. B:tä ja C:tä syytettiin törkeästä rahanpesusta B:n siirrettyä ja välitettyä omaisuutta C:lle Viroon myytäväksi. Törkeän rahanpesun lisäksi B:tä syytettiin avunannosta törkeään varkauteen kolmen ensimmäisen P:hen murtautumisen osalta. Näissä tapauksissa B oli hankkinut ja luovuttanut A:n käyttöön henkilöauton Suomen matkaa varten. Kärjäoikeus katsoi perusteluissaan B:n olleen tietoinen kaiken A:lta hankitun omaisuuden rikollisesta alkuperästä ja A:n rikosentekotarkoituksesta, joten auton hankkimisen katsottiin täyttävän avunannon tunnusmerkistön. B tuomittiinkin törkeästä rahanpesusta sekä kolmesta avunannosta törkeään varkauteen. Vaikka B osallistui myös A:n näillä rikoksilla hankitun omaisuuden välittämiseen, rahanpesusyytettä ei kohdistettu häneen niiden rikosten osalta, joissa hän oli avunantajana esirikokseen. Syyttäjän olisi voinut tämän tehdä, sillä ensimmäinen avunanto törkeään varkauteen oli tehty 25.9.–5.10.2012 (törkeä varkaus 3.10.2012), joten rikosentekohetkellä voimassa olleen lain mukaan esirikokseen osallisen tuomitseminen myös törkeästä rahanpesusta olisi ollut mahdollista.

Oikeustieteellisen tutkimuksen näkökulmasta on harmillista, ettei edellä kuvatussa tapauksessa itsepesukysymys tullut tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tapaus vaikuttaa Suomen lainsäätäjän tarkoittamalta tyyppitapaukselta siitä, milloin itsepesusta tuomitsemisen edellytykset voisivat täytyä. B:n avunantosyytteet perustuivat siihen, että hän oli avustanut A:ta kolmen ensimmäisen törkeän varkauden suorittamisessa vuokraamalla omissa nimissään auton Viroota ja luovuttanut sen ja ainakin yhdellä kerralla myös oman henkilökorttinsa A:n käyttöön tämän matkustaessa Suomeen rikosten suorittamista varten. B:n osallisuutta esirikoksen suorittamisessa ei voitane pitää järin merkittävänä, sillä A teki törkeitä varkauksia yhteensä kahdeksan, useimmat näistä ilman B:n avunantoa, eikä B:n autonvuokraus ollut sellainen seikka, josta koko esirikoksen suorittaminen olisi riippunut. B:n osuus törkeässä rahanpesussa oli huomattavasti merkittävämpi. B oli ottanut omaan käyttöönsä yhden iPad-tabletin sekä välittänyt C:lle myytäväksi A:n rikoksilla hankkimaa omaisuutta kymmenien tuhansien eurojen arvosta. Rikoksilla saatu ja eteenpäin välitetty omaisuus oli ollut erittäin

arvokasta, ja lisäksi toiminta oli jatkunut yli vuoden ja ollut hyvin suunniteltua, laajamittaista ja ammattimaista. C ei ollut koskaan asioinut suoraan A:n kanssa, vaan omaisuus hankittiin aina B:n välityksellä. B:n osallisuus laitteiden siirtymisessä A:lta C:lle oli ollut välttämätöntä, ja siten B oli ollut merkittävä toimija rahanpesurikoksen suorittamisessa. Verrattuna avunantoon esirikoksen suorittamisessa, B:n rahanpesurikoksen voidaan katsoa muodostavan tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta, ja siten B olisi voitu tuomita itsepesusta. Valitettavasti tätä koskeva oikeudellinen harkinta jäi kuitenkin puuttumaan, sillä syytettä törkeästä rahanpesusta ei ulotettu niihin rikoksiin, joissa B oli toiminut avunantajana. Nyt tuomioistuimet eivät tietävästi ole vielä kertaakaan voineet Suomessa vahvistaa sitä, millainen osallisuuden esirikokseen tulee olla, jotta itsepesusta tuomitseminen olisi nykyisen lainsäädännön mukaan mahdollista.

Selvää on, että rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin rajoitussäännöksen vuoksi itsepesusta tuomitseminen on mahdollista vain hyvin poikkeuksellisesti, lähinnä vain vähäisen avunannon tilanteissa. Venettä koskeva tapaus kuitenkin osoitti, ettei näissäkään tilanteissa itsepesusta tuomitseminen tavallisesti ole mahdollista. Yllytys väärennykseen esti rahanpesusta tuomitsemisen, sillä itsepesusta tuomitsemisen kriteerit eivät täyttyneet. Omaisuusrikoksen päätekijän, esimerkiksi jälkimmäisessä tapauksessa elektroniikkaa yli 130 000 euron arvosta varastaneen A:n, tuomitseminen myös törkeästä rahanpesusta on nykyisen lainsäädännön mukaan mahdotonta, sillä päätekijän tekokokonaisuuden moitteen painopiste on esirikoksessa.

Esimerkiksi *Satakunnan käräjäoikeuden* antamissa, toisiinsa liittyvissä *ratkaisuisissa numerot 123067 (annettu 30.5.2016)* ja *152017 (annettu 2.12.2016)* vastaajien A:n ja B:n syyksi oli luettu useita kymmeniä petoksia ja törkeitä petoksia, joilla petoksen uhrin oli erehdytetty maksamaan vastaajien tileille useita satoja tuhansia euroja, jotka vastaajat puolestaan siirsivät välittömästi ulkomaisille pankkitekille. Molemmissa tapauksissa törkeää rahanpesua koskevat syytteet hylättiin, sillä petokset muodostivat tekokokonaisuuden moitittavimman ja olennaisimman osan kyseisestä rikoskokonaisuudesta. Myös *Helsingin käräjäoikeuden 7.7.2016 antamassa ratkaisussa numero 129379* törkeään petokseen syyllistyneen vastaajan törkeää rahanpesua koskeva syyte hylättiin, joskaan ratkaisua ei perusteltu muutoin kuin toteamalla vastaajan syyllistyneen esirikokseen, "*- eikä häntä siten voida saman 12000 euron osalta erikseen tuomita törkeästä rahanpesusta.*".

Edellä kuvatuissa tapauksissa itsepesun mahdollistavan säännöksen soveltuvuus - tai pikemminkin sen soveltumattomuus - on ollut melko selvää. Seuraavaksi esitellään itsepesua koskeva ratkaisu, jossa edes kyseessä olleen esirikoksen soveltuvuus rahanpesurikoksen esirikokseksi ei ollut selvää.

Helsingin hovioikeus 12.7.2016 numero 16/129513. Erityisen mielenkiintoinen rahanpesua koskeva oikeustapaus on Helsingin hovioikeuden 12.7.2016 antama lainvoimainen ratkaisu numero 16/129513, jossa haettiin muutosta Helsingin kärjäoikeuden 3.2.2015 antamaan ratkaisuun numero 15/105058. Jutussa esirikoksena oli varsin epätavallinen rahanpesurikoksen esirikos, rikoslain 16 luvun 10 §:n tarkoittama omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkominen. Esirikoksen ohella vastaajia syytettiin törkeästä rahanpesusta, jolloin rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin itsepesusäännös tuli oikeuden harkittavaksi.

Syyte omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta koski tapahtumaa, jossa X Oy:n hallituksen varsinaisena jäsenenä A, hallituksen puheenjohtajana B ja hallituksen varsinaisena jäsenenä ja toimitusjohtajana C olivat yhdessä ja yksissä tuumin oikeudettomasti ryhtyneet X Oy:n omistamaan ulosmitattuun helikopteriin, joka oli jätetty velallisten haltuun, mutta jonka muualle siirtämisen ulosottoviranomainen oli kieltänyt. A, B ja C olivat rikkoneet Helsingin kihlakunnanulosottomiehen 8.1.2013 antamaa kirjallista ulosmittauspäätöstä, jolla yhtiön omistama helikopteri oli ulosmitattu ja jonka mukaan helikopteria ei saanut hävittää, luovuttaa tai pantata eikä siitä saanut muutoinkaan määrätä ilman ulosottomiehen lupaa. Kihlakunnanulosottomies toisti kiellon myöhemmin, viimeistään 31.1.2013, suullisesti, ja täsmensi, ettei helikopteria saanut siirtää ulkopuolisille ulkomaille. Tästä huolimatta A, B ja C tekivät X Oy:n puolesta 1.2.2013 päivätyn leasing sopimuksen norjalaisen Y Oy:n kanssa ja luovuttivat helikopterin maaliskuun alussa Tanskaan liikennöimään Pohjanmerellä öljynporauslauttojen henkilökuljetuksissa. Ulosottoviranomaiset saivat kolmannen tahon kautta tietää 28.3.2013, ettei helikopteri ollut normaalissa säilytyspaikassaan, vaan että helikopteri oli kiellon vastaisesti viety ulkomaille. Kansainvälisen oikeusapupyynnön kautta helikopteri saatiin viranomaisen haltuun takavarikkoon Tanskassa 24.5.2013.

Helikopteri oli alun perin ulosmitattu Z Oy:n saatavien, yhteensä yli 5,5 miljoonan euron, maksamisen turvaamiseksi. Z Oy:llä oli helikopteriin ilma-aluskiinnitys, ja salaamalla ulosottoviranomaisilta ja yhtiön velkojilta leasing sopimuksen ja helikopterin

luovuttamisen ulkomaille A, B ja C olivat voineet ohjata helikopterin liiketoiminnasta 3.3.–24.5.2013 tulleet vuokratulot, yhteensä 2 341 647 euroa, X Oy:lle sen toimijoiden vapaasti määrättäväksi, vaikka ulosmittauspäätöksen mukaan ulosmittaus oli kattanut myös ulosmittauksen jälkeen helikopterin käytöstä erääntyneen nettotuoton.

Jos tapauksessa esirikos oli epätavallinen, niin oli myös rahanpesurikosta koskeva teonkuvaus. A, B ja C olivat tietoisena ulosmittauspäätöksestä ja sen määräämiskielloista tehneet X Oy:n puolesta 1.2.2013 päivätyn leasingsopimuksen Y Oy:n kanssa ja luovuttaneet helikopterin 3.3.2013 ulkomaille ulosottoviranomaisen kiellon vastaisesti. Tästä huolimatta A, B ja C olivat 1.3.2013 X Oy:n puolesta antaneet Helsingin kärjäoikeudelle hakemuksen X Oy:n asettamiseksi saneerausmenettelyyn. Hakemuksessa oli pyydetty kärjäoikeutta muun muassa määräämään väliaikaisen perintä- ja täytäntöönpanotoimenpiteiden kiellon sekä määräämään väliaikaisen selvittäjän, joksi hakija oli esittänyt X Oy:n asiamiehenä saneerausasiassa toiminutta henkilöä. Hakemuksessa todettiin, että *”yhtiön helikopteri on tällä hetkellä ulosmitattu, eikä siten ole käytettävissä solmittuun vuokrasopimukseen ulkomailta ilman ulosottomiehen lupaa”*. Huolimatta hakemuksessa lausutusta, X Oy:n vastuuhenkilöt ilmoittivat samana päivänä Y Oy:lle helikopterin olevan valmis ulkomaille siirrettäväksi, ja 3.3.2013 se luovutettiin ja siirrettiin ulkomaille viranomaisten ja kärjäoikeuden tietämättä. 4.3.2013 X Oy:n asiamies lähetti sähköpostia kärjäoikeudelle, jossa kärjäoikeutta erehdyttävästi annettiin sellainen kuva, että helikopteri olisi yhä tavallisessa säilytyspaikassaan Suomessa. Kärjäoikeus hylkäsi väliaikaiskieltoja koskevan hakemuksen 6.3.2013.

8.3.2013 A, B ja C antoivat Helsingin kärjäoikeudelle X Oy:n puolesta yhtiön asiamiehen laatiman uuden hakemuksen X Oy:n asettamiseksi saneerausmenettelyyn. Kärjäoikeutta pyydettiin jälleen määräämään väliaikaisena voimaan perintä- ja ulosmittauksen kiellot sekä muut täytäntöönpanotoimenpiteiden kiellot, sekä erityisesti jo ulosmitatun omaisuuden täytäntöönpanon keskeytettäväksi. X Oy pyysi kärjäoikeutta antamaan määräyksen velkojia kuulematta asian kiireellisyyden vuoksi, ja hakemuksen pyyntöjen tavoitteeksi esitettiin yhtiön toimintaedellytysten turvaaminen ja käyttöomaisuuden säilymisen varmistaminen siksi ajaksi, kunnes saneerausmenettelyn aloittamista koskeva asia voitaisiin ratkaista. Kärjäoikeudelle ei kerrottu uudessa väliaikaiskieltoja koskevassa hakemuksessakaan sitä, että helikopteri oli jo tosiasiallisesti leasingsopimuksen mukaisessa käytössä ulkomailta, eikä sitä, että helikopterista oli jo tullut yhtiölle tuloa 400 000 euroa tai että yhtiölle tulisi helikopterin

vuokrauksesta tuloa jatkossakin. Syytteen teonkuvauksen mukaan A:n, B:n ja C:n antaman 8.3.2013 saneeraushakemuksen todellinen tarkoitus oli peittää ja häivyttää X Oy:n omistamaan helikopteriin kohdistuneet viranomaiskiellot sekä peittää ja häivyttää omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisella X Oy:lle saatu ja myöhemmin ulkomailta tuleva hyöty.

13.3.2013 antamallaan päätöksellä kärjäoikeus määräsi X Oy:n pyytämät ja saneerauslain mukaiset väliaikaiskiellot voimaan. Ratkaisua tehdessään kärjäoikeus oli siinä virheellisessä käsityksessä, ettei X Oy:llä ollut liiketoimintaa ja että helikopteri oli ulosmitattuna normaalissa säilytyspaikassaan, jolloin kärjäoikeus ei ollut voinut arvioida ilmoittamatta jätettyjen tietojen merkityksellisyyttä. Syytteen mukaan näin toimimalla A, B ja C olivat saaneet voimaan väliaikaiskiellot ja siten estettyä, peitettyä ja häivytettyä helikopteriin ja rikoshyötyyn kohdistuvat määräämistoimet.

Helikopterin vuokraaminen ja vieminen ulkomaille salattiin ulosottoviranomaiselta, kärjäoikeudelta ja velkojilta. Suurin velkoja Z Oy, jolla oli helikopteriin ilma-aluskiinnitys, oli nimenomaisesti vastustanut vuokrausta ja ulkomaille viemistä. Ulosottoviranomaisten saatua 28.3.2013 tietää kolmannen tahon kautta helikopterin viennistä ulkomaille ja Tanskan takavarikoitua helikopterin 24.5.2013, X Oy:lle oli kertynyt tuottoa 3.3.–24.5.2013 välisenä aikana yhteensä 2 341 647 euroa, josta A, B ja C olivat voineet vapaasti määrätä. Osa tuotoista oli mennyt helikopterin toiminnan kuluihin ja osa C:n palkkakuluihin. C oli maksanut tuotosta itselleen ja X Oy:n läheisyhtiöille yhteensä 227 000 euroa. Sen sijaan ulosmittausvelkojille ei ollut maksettu mitään.

Syytteen mukaan edellä kuvatuilla toimilla A, B ja C täyttivät rikoslain 32 luvun 6 §:n tunnusmerkistön rahanpesusta, ja koska rikoksen kautta saatu omaisuus oli erittäin arvokasta, kohteena oli suuri määrä rahavaroja, rikos oli tehty erittäin suunnitelmallisesti ja rahanpesu oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, tekoa oli pidettävä rikoslain 32 luvun 7 §:n mukaisena törkeänä rahanpesuna. Syyttäjän rangaistusvaatimuksessa vielä nimenomaisesti mainittiin, että kyseessä on itsepesu, sillä A, B ja C olivat osallistuneet esirikokseen eli helikopteria koskevan viranomaiskiellon rikkomiseen, mutta rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.

Vastaajat kiistivät syytteen omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta ja siten törkeän rahanpesurikoksen katsoen, ettei esirikosta ollut tapahtunut. Kärjäoikeus

asettui ratkaisussaan vastaajien kannalle. Käräjäoikeus katsoi, etteivät vastaajat mieltäneet varmasti tai varsin todennäköisesti rikkovansa ulosottomiehen antamaa määräämiskieltoa, vaan vastaajat olivat pikemminkin pitäneet menettelyään lainmukaisena esineen tavanomaisena käyttönä. Käräjäoikeuden tulkinnan mukaan edes yrityssaneeraushakemuksessa lausuttu ei osoittanut vastaajien tietoisuutta ulosottoviranomaisen kiellosta luovuttaa helikopteria ulkomaille, vaan maininta liittyi pyyntöön saada väliaikainen ulosmittauksen kiello voimaan mahdollisimman pian liioittelemalla velallisyrittäjän tilanteen vakavuutta. Lisäksi yhtiön asiamiehenä saneeraushakemuksen laatimisessa oli toiminut taitamaton oikeustieteen maisteri, joka ei ollut kiireessä selvittänyt ulosmittauksen juridisia oikeusvaikutuksia perusteellisesti. Käräjäoikeus katsoi, ettei vastaajien voitu osoittaa tahallaan rikkoneen omaisuutta koskevaa viranomaiskieltoa, ja siten se päätyi hylkäämään tätä koskevan syytteen.

Käräjäoikeus hylkäsi myös törkeää rahanpesua koskevan syytteen todeten itsepesusta tuomitsemisen edellyttävän vastaajan tuomitsemista esirikoksesta. Käräjäoikeus kiinnitti kuitenkin huomiota syytteen teonkuvaukseen, jossa annettiin ymmärtää vastaajien menettelleet keinotekoisesti hakiessaan X Oy:n asettamista yrityssaneeraukseen, todellisena tarkoituksenaan salata tapahtunut esirikos. Käräjäoikeus totesi yrityssaneerausmenettelyn olevan laillinen keino jatkaa väliaikaisissa taloudellisissa vaikeuksissa olevan yhtiön toimintaa. Koska X Oy:n yrityssaneerausmenettely aloitettiin ja saneerausohjelma hyväksyttiin, ei hakemusta voitu pitää keinotekoisena tai rikoksen peittelytarkoituksessa tehtynä. Lisäksi X Oy:n vuokrauksesta saadut tulot oli tuloutettu yhtiöön ja ne ilmenivät yhtiön kirjanpidosta.

Käräjäoikeuden ratkaisua voidaan pitää monin paikoin kritiikille alttiina. Käräjäoikeus vaikuttaisi arvioineen virheellisesti sille esitettyjä todisteita sekä tehneen vääriä tulkintoja lain soveltamisesta. Se ei myöskään ottanut lainkaan kantaa olennaisten tietojen antamatta jättämiseen saneerausmenettelyä haettaessa. Syyttäjä ja Z Oy valittivatkin asiassa hovioikeuteen vaatien molempien rikosten syyksi lukemista. Syyttäjän käsityksen mukaan törkeä rahanpesurikos muodosti olennaisimman ja moitittavimman osan koko rikoskokonaisuutta, sillä teko oli ollut jatkuvaa ja suunnitelmallista. Vastaajien tarkoituksena oli nimenomaan ollut saada helikopteri ensin pois ulosottomiehen määräysvallasta ja saada sitä kautta vallintaansa mittava vuokratuotto, jota oli pidettävä rikoksella saatuna hyötynä. Syyttäjän mukaan vastaajat tuli siis tuomita esirikoksen ohella myös oman rikoshyödyn pesemisestä.

Muutoksenhakuasteessa ratkaistavaksi tuli useita eri oikeuskysymyksiä, joiden lopputulemana Helsingin hovioikeus katsoi 12.7.2016 antamassaan ratkaisussa vastaajien syyllistyneen omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomiseen. Sen sijaan törkeää rahanpesua koskeva syyte hylättiin. Hovioikeuden perustelujen mukaan omaisuutta koskevan viranomaiskiellon keskeinen tarkoitus on turvata muun muassa ulosottoviranomaisen antamien esinekohtaisten määräysten noudattaminen. Vaikka X Oy olikin saanut solmimansa leasingvuokrasopimuksen perusteella tuloa, se ei tapauksessa käsillä olevissa olosuhteissa sellaisenaan merkinnyt, että tällaista tuloa olisi tullut pitää rikoslain 32 luvun 6 ja 7 §:ssä tarkoitettuihin tavoin rikoksella hankittuna. Helikopteri on ollut X Oy:n liiketoiminnallista käyttöomaisuutta, eikä hovioikeuden käsityksen mukaan pyrkimys hyödyntää tällaista omaisuutta liiketoiminnallisten tulojen saamiseksi ollut itsessään rikollista toimintaa. Hakemalla X Oy:n yrityssaneerausmenettelyyn ja antamalla käräjäoikeudelle tässä yhteydessä erehdyttäviä tietoja, vastaajat olivat mahdollistaneet sen, että he olivat päässeet ulosmittauksen oikeusvaikutusten estämättä määräämään helikopterin vuokratuotoista niin, ettei vuokratuottoja ollut voitu käyttää X Oy:n ulosotossa olleiden velkojen suorittamiseen. Tästä huolimatta velallisen hakeutuminen yrityssaneeraukseen ja turvautuminen yrityksen saneerauksesta annetun lain 22 §:n mukaisiin väliaikaisiin kieltoihin on taloudellisissa vaikeuksissa olevalle velalliselle lain mukaan kuuluva oikeus, eikä lain sallimiin toimenpiteisiin turvautumista voitu hovioikeuden käsityksen mukaan lähtökohtaisesti pitää rikoksena rangaistavana rahanpesuna. Kun käräjäoikeuden päätöksen mukaan asiassa ei ollut ilmennyt perusteltua syytä olettaa, ettei yrityssaneeraushakemuksen pääasiallisena tarkoituksena olisi ollut saneerausohjelman aikaansaaminen, eikä selvittäjäkään ollut pitänyt X Oy:n saneeraushakemusta keinotekoisena, vaan yritystä pikemminkin saneerauskelpoisena, hovioikeus katsoi, ettei vastaajia tullut tuomita törkeästä rahanpesusta. Koska korkein oikeus ei myöntänyt asiassa valituslupaa, hovioikeuden ratkaisu on lainvoimainen.

Hovioikeuden antamasta ratkaisusta huolimatta ei voitane linjata, ettei omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkominen voisi joissain tapauksissa muodostaa rangaistavan rahanpesurikoksen esirikosta. Kyseessä on rikoslaisissa rangaistavaksi säädetty teko, eikä rahanpesurikosten esirikosten alaa ole Suomessa rajattu. Rahanpesurikoksen esirikoksena voi olla esimerkiksi veropetos, jolloin rahanpesun kohteena olevana rikoshyötynä voidaan pitää sinänsä laillisesta liiketoiminnasta peräisin olevaa verosäästöä, tai vaikkapa velallisen petos, jolloin esimerkiksi velallisyrittäjän

laillisesti hankittua omaisuutta on voitu siirtää erilaisin valeoikeustoimin velkojien ulottumattomiin, ja rahanpesusyyte kohdistuu tähän omaisuuteen. Omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkominen ei sinänsä rinnastu rikoksena luontevasti veropetokseen eikä velallisen petokseen, mutta sitä arvioitaessa rahanpesurikoksen esirikoksena näissä voidaan havaita joitain samankaltaisia piirteitä. Viranomaiskiellon kohteena oleva omaisuus ei ole rikoksella hankittua omaisuutta, vaan rikoksen muodostaa vasta viranomaiskiellon kohteena olevaan omaisuuteen ryhtyminen kiellon vastaisesti. Lisäksi tässä tapauksessa viranomaiskiellon rikkomisella saavutettuja huomattavia vuokratuottoja ei luovutettu velkojien tyydyttämiseen, vaan velallisen petokselle tyypillisesti velkojille kuuluva omaisuus salattiin.¹⁸⁸ Siten hovioikeuden lausumaa siitä, ettei pyrkimys hyödyntää X Oy:n liiketoiminnallisena käyttöomaisuutena olevaa helikopteria liiketoiminnallisten tulojen saamiseksi ole itsessään rikollista toimintaa tai ettei leasingvuokrasopimuksen perusteella saatuja tuloja sellaisenaan olisi pidettävä rikoksella hankittuna, voidaan pitää kritiikille alttiina, kun tapauksessa liiketoiminnalliset tulot on hankittu nimenomaista viranomaiskieltoa rikkoen rikoslain 16 luvun 10 §:n mukaisesti.

Rahanpesusyytteen teonkuvaus puolestaan perustui vahvasti saneerausmenettelyn hakemisen keinotekoisuuteen. Vaikkei hovioikeuden linjauksen mukaan lain sallimiin toimenpiteisiin turvautuminen voi lähtökohtaisesti tulla tuomitukseksi rahanpesuna, myös syyttäjän näkemystä rahanpesun soveltuvuudesta voidaan puoltaa, sillä tapauksessa esirikoksen ja sillä hankittujen varojen alkuperän salaaminen oli tehty suunnitelmallisesti tuomioistuinta virheellisillä tiedoilla erehdyttäen. Mikäli menettelyn olisi katsottu täyttävän törkeän rahanpesun tunnusmerkistön, sen olisi mahdollisesti voitu katsoa täyttävän itsepesun rangaistavuudelle asetetut tiukat edellytykset.

Tässä luvussa havaittu langettavien itsepesutuomioiden puute on seurausta siitä, että itsepesun rangaistavuuden ala on tällä hetkellä Suomessa hyvin rajattu. Rajattu mahdollisuus tuomita itsepesusta ei ole nostanut rahanpesusta annettujen tuomioiden määrää Suomessa, ja nykyisen lain voimassa ollessa rahanpesusta tuomittavien rangaistusten määrä jäänee melko vähäiseksi. Mikäli annettujen rahanpesutuomioiden määrä nousee, se ei liene seurausta rajoitussäännöksen mahdollistamasta itsepesusta tuomitsemisesta, vaan kyse lienee pikemminkin erilaisten rikoshyötyä tuottavien

---

¹⁸⁸ Tapani 2014, s. 723–724.

rikosilmiöiden esiintymisestä ja yleistymisestä, esimerkiksi valepoliisi- tai nettipetosilmiöstä.

6. YHTEISTALOUEDESSA ASUVIA KOSKEVA RAJAUS

Toinen rahanpesurikoksen rangaistavuuden alan rajausta koskee rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvia henkilöitä. Rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan kätkemis- ja rahanpesurikoksia koskevia säännöksiä ei sovelleta rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta. Rajoitussäännös on ollut voimassa vuoden 1991 alusta, kun se rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä lisättiin kätkemisrikoksia koskevaan rikoslain 32 luvun 6 §:ään.¹⁸⁹

Oikeuskirjallisuudessa on aikaisemmin käyty keskustelua siitä, voivatko esirikoksen tekijän vaimo ja lapset syyllistyä kätkemisrikokseen nauttiessaan perheenisän tuomaa anastettua ruokaa. Asiasta on esitetty erilaisia näkemyksiä, joista erään mukaan kyse ei voi olla kätkemisrikoksesta, sillä perheenjäsenet ovat varastettua ruokaa nauttiessaan pakkotilan luonteisessa asemassa, joko siksi, ettei heillä ole muuta ravintoa tai siksi, etteivät he uskalla vastustaa tyrannimaisen perheenisän tahtoa. Käyty keskustelu vaikuttaa mitä ilmeisimmin Suomen rajoitussäännöksen taustalla, jota lain esitöissä perusteltiin kohtuusnäkökohdilla.¹⁹⁰ Hallituksen esityksen mukaan kohtuusnäkökohdat vaativat, ettei rikoksentekijän perheenjäsenä tai muuta rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaa henkilöä tuomita rangaistukseen pelkästä varastettujen elintarvikkeiden syömisestä tai rikoksella hankitun omaisuuden muusta vastaavasta käyttämisestä.¹⁹¹ Sinänsä pakkotilan luonteiseen tilaan tai muutoin yhden perheenjäsenen oletetulle dominanssille perustuvaa kohtuusperustetta voidaan pitää vanhentuneena, sillä sosiaaliturvajärjestelmän kehittymisen myötä kenenkään elanto ei riippune elintarvikkeiden varastamisesta.¹⁹²

Yhteistaloudessa asuvia koskevan rajoitussäännöksen tarkoituksena ei ole estää esirikoksen tekijän perheenjäsenten tuomitsemista rahanpesusta. Tämän vuoksi rajoitussäännöksen soveltamisala on hyvin kapea. Säännös kattaa henkilöt, joilla on esirikoksen tekijän kanssa yhteinen talous. Muuta edellytystä ei yhteistaloudessa asuvan henkilölle ole asetettu, vaan säännöstä voidaan soveltaa yhtä hyvin esirikoksen tekijän perheenjäsenen kuin muuhunkin henkilöön. Omaisuuden tulee olla

---

¹⁸⁹ Sahavirta 2008, s. 294–295.

¹⁹⁰ Sahavirta 2008, s. 295.

¹⁹¹ HE 66/1988 vp, s. 108–109.

¹⁹² Sahavirta 2008, s. 295.

yhteistalouden tavanomaisia tarpeita varten hankittua, esimerkiksi ruokatavaroita.¹⁹³ Rajoitussäännös kattaa vain välittömästi rikoksella hankitun omaisuuden käytön tai kulutuksen, mutta ei tällaisen omaisuuden surrogaattia.¹⁹⁴

Kunkin talouden taloudellisen aseman ja kulutustapojen vuoksi yhteistalouden tavanomaisiksi tarpeiksi katsottava omaisuus voi vaihdella tapauksittain, mutta ylellisyystavarat, kuten korut tai taide, jäävät aina säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Omaisuuteen ryhtyneellä henkilöllä on ryhtymistilanteessa ollut oma käsitys omaisuuden käyttötarkoituksesta, joka otetaan huomioon arvosteltaessa sitä, onko omaisuus hankittu yhteistalouden tavanomaisia tarpeita varten. Tekotavoista rajoitussäännös kattaa ainoastaan käyttämisen tai kuluttamisen, eikä siten koske muita omaisuuteen ryhtymisen tekotapoja.¹⁹⁵

Korkeimman oikeuden antamassa ratkaisussa *KKO 2009:59* törkeään huumausainerikokseen syyllistyneen A:n avopuoliso B oli osallistunut rikoksella hankittujen varojen kuluttamiseen eri tavoin. A:n huumausainerikoksesta saamaa rikoshyötyä oli käytetty muun muassa lomamatkoihin sekä auton ja mönkijän osamaksuihin. Huomattavia käteisvaroja oli säilytetty kassakaapissa ja tilillepanoja suoritettiin tarpeen vaatiessa silloin, kun maksettavana oli jokin lasku. Rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentin rajoitussäännös ei tullut B:n kohdalla sovellettavaksi, sillä perheen kulutusmenoihin välittömästi käytettyjä rikoksella saatuja käteisvaroja ei voitu katsoa säännöksen tarkoittamaksi yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankituksi omaisuudeksi, eikä käteisvarojen tallettaminen ollut säännöksessä tarkoitettua käyttämistä tai kuluttamista.

Yhteistaloudessa asuvia koskeva rajoitussäännös perustuu aiemmin sanotuin tavoin kohtuussyyihin. Kansainvälisissä sopimuksissa sopimusvaltioille on jätetty ehdollinen mahdollisuus jättää säättämättä tietyt teot rangaistaviksi, mikäli teon kriminalisointi loukkaisi valtion perustuslain periaatteita tai oikeusjärjestelmän peruskäsitteitä. Kohtuusperustetta ei voida pitää tällaisena periaatteena, eikä rajoitussäännös siten vaikuta sopimusvelvoitteiden mukaiselta. FATF onkin maatarkastuksessaan kehottanut Suomea poistamaan tämän rajoitussäännöksen kokonaan.¹⁹⁶ Näin ei kuitenkaan

---

¹⁹³ HE 285/2010 vp, s. 10–11.

¹⁹⁴ Heikinheimo 1999, s. 133.

¹⁹⁵ HE 285/2010 vp, s. 11.

¹⁹⁶ FATF Finland 2007, s. 42.

toimittu, joten FATF kiinnitti seurantaraportissaan asiaan uudelleen huomiota, joskin myöntäen, että säännöksen soveltamisala on suhteellisen kapea.¹⁹⁷ FATF kiinnittänee huomiota rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksiin kokonaisuudessaan myös nyt meneillään olevassa maa-arviossa.

Vaikka hallituksen esityksessä esitetyin tavoin rahanpesun tekotavoissa on tavallisesti kyse aivan toisenlaisista ja mittaluokaltaan erilaisista toimenpiteistä kuin yhteistalouden tavanomaisten tarpeiden tyydyttämisestä, ja rajoitussäännöstä sekä sille annettua kriminaalipoliittisesti tarkoituksenmukaista sisältöä onkin pidettävä perusteltuna,¹⁹⁸ kansainväliset velvoitteet puoltavat yhteistaloudessa asuvia koskevan rajoitussäännöksen poistamista. Rajoitussäännöksen poistaminen tuskin aiheuttaisi räjähdysmäistä rahanpesurikosyytteiden määrän lisäystä; on epäuskottavaa, että esitutkinta- tai syyttäjänviranomaiset käyttäisivät rajallisia resursseja mitättömien jälkitekojen, kuten näpistettyjen elintarvikkeiden nauttimisen, tutkintaan ja syyttämiseen, vaan resurssit mitä ilmeisimmin keskitettäisiin jatkossakin tätä moitittavampien tekojen selvittämiseen. Suomen oikeuskulttuuria ei voida muutoinkaan pitää erityisen herkästi rahanpesurikoksiin tarttuvana - nykyäänkin rahanpesuepäilyistä nostetaan syytteitä verrattain vähän, eikä rikoksen tekijän perheenjäseniä syytetä aina edes vakavina pidettävistä rahanpesuteoista, jotka eivät missään nimessä mahdu rajoitussäännöksen soveltamisalaan ja jotka objektiivisesti arvioiden tulisi saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Esimerkiksi Jari Aarnion tapauksessa puolisoa epäiltiin esitutkinnassa törkeästä rahanpesusta, mutta syytetä ei nostettu. Tapauksessa katsottiin, että puolisolta puuttui tietoisuus varojen laittomasta alkuperästä.¹⁹⁹ Vaikuttaisikin siltä, että tietoisuudelle varojen laittomasta alkuperästä on asetettu varsin korkea näyttökynnys.

Itsepesun ollessa kyseessä on yleensä selvää, että rahanpesun tekijä on rahanpesutoimiin ryhtyessään ollut tietoinen pesemiensä varojen laittomasta alkuperästä – pesehän hän oman rikoksensa tuottamaa rikoshiötyä. Näin ollen rahanpesurikoksen tekijän tietoisuutta varojen alkuperästä ei yleensä tarvitse itsepesutilanteissa arvioida. Sen sijaan yhteistaloudessa asuvien ollessa epäiltyinä rahanpesusta, tavanomaiset rahanpesurikoksen syyksiluettavuuden edellytykset tulevat arvioitavaksi.

---

¹⁹⁷ FATF Finland 2013, s. 11.

¹⁹⁸ HE 285/2010 vp, s. 11.

¹⁹⁹ Passi – Reinboth 2017, s. 292–294.

Rahanpesu on rangaistavaa vain tahallisuudesta tai törkeästä huolimattomuudesta johtuvana tuottamuksellisena tekona.²⁰⁰ Rahanpesun tekijän tietoisuuden varojen alkuperästä tulee kattaa kaikki rangaistavuuden edellytyksenä olevat tunnusmerkistötekijät vähintään tahallisuuden alimman asteen mukaisesti. Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoitusta edellyttävässä rahanpesussa tekijän tietoisuudelle on kuitenkin asetettu korotettu tahallisuusvaatimus, sillä 1 kohdan teoissa rikoksen täyttymisajankohta on 2 kohdassa tarkoitettuja tekoja aikaisempi. Rahanpesurikoksen rangaistavuus ei edellytä tarkkaa tietoa varojen alkuperästä; riittänee, että rahanpesun tekijä suhtautuu hyväksyvästi tai välinpitämättömästi siihen mahdollisuuteen, että hänen vastaanottamansa omaisuus olisi rikoksella hankittua. Näin rahanpesun tekijä ei voisi tarkoituksellisella tietämättömyydellään saada vastuuvapautta rahanpesusta.²⁰¹

Mikäli esirikoksen tekijän kanssa yhteistaloudessa asuvien henkilöiden epäillään osallistuneen rahanpesutoimiin, tulee heidän tietoisuuttaan varojen laittomasta alkuperästä arvioida samoin perustein kuin kenen tahansa muunkin rahanpesijän. Jos yhteistaloudessa asuva henkilö ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikosentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta, on hän rangaistusvastuusta vapaa riippumatta siitä, tiesikö hän omaisuuden laittomasta alkuperästä vai ei. Mikäli hän ei tiennyt omaisuuden olevan rikoksella hankittua eikä rahanpesutoimiin ryhtymisen katsota johtuvan myöskään törkeästä huolimattomuudesta, ei rahanpesurikosta voida katsoa tapahtuneen lainkaan, jolloin henkilö vapautetaan rikosvastuusta siksi, ettei rikoslain 32 luvun 6 §:n tunnusmerkistö täyty, eikä suinkaan 32 luvun 11 §:n 2 momentin rajoitussäännöksen vuoksi. Jos yhteistaloudessa asuva henkilö ryhtyy rikoksella hankittuun omaisuuteen laajemmin kuin rajoitussäännöksessä tarkoitettuun talouden tavanomaisiin tarpeisiin hankitun omaisuuden käyttämiseen tai kuluttamiseen, ei häntä silti rangaista rahanpesusta, mikäli tahallisuuden tai tuottamuksen vaatimus ei objektiivisesti arvioiden täyty. Jos yhteistaloudessa asuva tekijä sen sijaan ryhtyy rajoitussäännöksen kattavuuden ulkopuolelle jääviin rahanpesutoimiin tietoisena varojen laittomasta alkuperästä, tekijää tulee syyttää ja rangaista rahanpesusta samalla tavalla kuin ketä tahansa muutakin henkilöä.

---

²⁰⁰ Tuottamuksellinen rahanpesu katsottiin tarpeelliseksi säätää rangaistavaksi, sillä rahanpesijän tietoisuus varojen alkuperästä on osoittautunut oikeuskäytännössä erittäin vaikeasti näytettäväksi. Sahavirta 2008, s. 197.

²⁰¹ Sahavirta 2008, s. 172–174.

7. RAJOITUSSÄÄNNÖSTEN MUUTOSTARPEET

Tällä hetkellä rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentissa voimassa olevan itsepesukriminalisoinnin voidaan sanoa kuvastavan hyvin suomalaisen lainsäätäjän tahtoa. Kansainvälisen paineen vuoksi itsepesu on Suomessa kriminalisoitu, mutta kriminalisointi on tehty niin suppeasti, ettei siitä ole tiettävästi annettu ainuttakaan langettavaa tuomiota. Tällainen näennäinen itsepesukriminalisointi näyttää olleen siihen torjuvasti suhtautuvan lainsäätäjän tarkoitus.

Euroopan komission joulukuussa 2016 antaman rahanpesun torjumista rikosoikeudellisin keinoin koskevan direktiiviehdotuksen²⁰² vuoksi rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksen muutostarpeet ovat taas nousseet Suomessa ajankohtaisiksi, sillä nykyainsäädäntö ei vastaa direktiiviehdotuksen velvoitteita. Euroopan unionin oikeus- ja sisäasiainneuvosto hyväksyi ehdotetun direktiivin lokakuussa 2018, mutta Suomi asetti työryhmän arvioimaan direktiivin vaatimia lainsäädäntömuutoksia jo hieman ennen direktiivin hyväksymistä, 21.8.2018. Työryhmän ehdotuksen on määrä valmistua keväällä 2019. Direktiivin edellyttämät lainsäädäntömuutokset tulee saattaa voimaan viimeistään syksyllä 2020.²⁰³ Koska hyväksytyä direktiiviä ei tätä kirjoitusta laadittaessa ole vielä julkaistu virallisessa lehdessä, työssä viitataan direktiiviehdotukseen.

Direktiiviehdotuksen 3 artikla edellyttää jäsenvaltioita kriminalisoimaan itsepesun silloin, kun rahanpesurikoksen tekotapana on varojen muuntaminen, siirtäminen tai niiden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, niistä määräämisen, niiden liikkeiden, niitä koskevien oikeuksien tai niiden omistajan salaaminen tai peittäminen. Rikoshyödyn hankkimista, hallussapitoa tai käyttöä ei edellytetä kriminalisoitavan. Tällaisen ratkaisun on katsottu olevan parhaiten yhteensopiva *ne bis in idem* -periaatteen kanssa, sillä tuomitsemisen sekä esirikoksesta että rikoshyödyn ottamisesta omaan käyttöön katsotaan joissain jäsenvaltioissa merkitsevän tuomitsemista kahdesti samasta menettelystä. Sen sijaan aktiivisemmat rahanpesutoimet, kuten varojen muuntaminen tai niiden laittoman alkuperän salaaminen, ovat selkeästi esirikoksesta

---

²⁰² Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD).

²⁰³ Oikeusministeriön asettamispäätös 21.8.2018, VN/3411/2018, s. 1.

erotettavissa olevia rikoksia, jolloin itsepesusta tuomitsemisen ei voida katsoa merkitsevän tuomitsemista kahdesti samasta teosta.²⁰⁴

Uutta rahanpesudirektiiviä voidaan pitää tervetulleena Suomen lainsäädännön kannalta. Nykyisin voimassaolevaa itsepesun kriminalisointia voidaan pitää riittämättömänä ensinnäkin siksi, että sen soveltamisala on säädetty liian kapeaksi ja toiseksi siksi, että se on ulotettu koskemaan vain törkeitä rahanpesurikoksia. Nykyistä lainsäädäntöratkaisua ei voida pitää kansainvälisten sopimusten asettamien sopimusvelvoitteiden mukaisena. Ottaen huomioon, että lainsäätäjät on säätäneet itsepesun rangaistavaksi törkeiden rahanpesurikosten kohdalla, vaikkakin kriminalisointi on tehty äärimmäisen rajoitetusti, myös lainsäätäjät itse myöntää epäsuorasti, etteivät perustavaa laatua olevat oikeusjärjestyksen periaatteet tai peruskäsitteet aseta esteitä itsepesun kriminalisoinnille Suomessa; muutoinhan itsepesua ei olisi kriminalisoitu lainkaan.²⁰⁵ Parhaillaan meneillään olevassa maatarkastuksessa FATF kiinnittänee jälleen huomiota itsepesun rajoitettuun kriminalisointiin sekä yhä Suomelta puuttuviin langettaviin itsepesutuomioihin. Siitä huolimatta, ettei nykyinen kriminalisointi ole jättänyt säännökselle todellista soveltamisalaa, lainsäätäjät on ollut haluton muuttamaan rajoitussäännöstä, ja nytkin säännöksen muutostarpeet otetaan käsittelyyn puhtaasti direktiivin asettamien velvoitteiden vuoksi. Kuten oli odotettua, lainsäätäjän kanta kriminalisointivelvoitteisiin oli jossain määrin torjuva direktiiviehdotuksen lausuntokierroksella.

Lakivaliokunta totesi lausunnossaan itsepesun kriminalisoinnin laajentamisen olevan Suomen kannalta koko direktiiviehdotuksen periaatteellisimpia kysymyksiä. Valiokunnan mukaan rahanpesurikosten sääntely on tarkoitettu esirikokseen liitännäiseksi, täydentäväksi sääntelyksi, ja tämän lähtökohdan muuttaminen vaatisi mahdollisesti lainsäädännön mittavaa arviointia, jossa keskeisten esirikosten tunnusmerkistöjä ja rangaistusasteikkoja tulisi arvioida rangaistavan itsepesun soveltamistilanteiden kannalta. Itsepesun kriminalisointi direktiiviehdotuksessa esitetyin tavoin olisi merkittävä ja periaatteellinen laajennus sekä oleellinen muutos Suomen rikosoikeudellisen järjestelmään, ja siksi valiokunnan mukaan rangaistavuuden alan laajentamista olisi EU-tasolla tullut arvioida jatkoneuvotteluissa tarkemmin. Valiokunta painotti kannanotossaan sitä, että Suomen tulisi jatkoneuvotteluissa pyrkiä erityisesti

---

²⁰⁴ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Bryssel 21.12.2016 COM(2016) 826 final, 2016/0414 (COD), s. 15 ja 23.

²⁰⁵ FATF Finland 2013, s. 11.

direktiivin voimaan saattamiseen kansallisesti vakiintuneiden rikosoikeusjärjestelmän periaatteiden mukaisesti, sekä sitä, että neuvotteluissa tulisi pyrkiä löytämään sellaisia kriteereitä, joilla itsepesun kriminalisointivelvoite voitaisiin rajoittaa vain moitittavimpiin tekoihin.²⁰⁶ Tämä lakivaliokunnan lausunto ei juuri poikkea lainsäätäjän aiemmasta linjasta, ja se ilmentääkin selvää haluttomuutta kriminalisoida itsepesu laajemmin sekä pyrkimystä säilyttää nykyinen lainsäädäntöratkaisu samankaltaisena jatkossakin.

Jatkoneuvotteluissa Suomi pyrkikin odotetusti rajoittamaan kriminalisointivelvoitetta koskemaan pelkästään moitittavimpia tekoja ja vain niitä tekoja, joita esirikoksesta määrättävä rangaistus ei jo kattaisi, mutta pyrkimys ei menestynyt, sillä merkittävä enemmistö jäsenvaltioista kannatti laajaa itsepesun kriminalisointivelvoitetta. Vaikka kriminalisointivelvoitteen rajoittamista ei sitä koskevan artiklan sanamuotoon lisättykään, valtioneuvoston tulkinnan mukaan kriminalisointivelvoite kuitenkin koskisi vain tekoja, joita Suomessa rahanpesun esirikoksesta tuomittava rangaistus ei jo kata. Direktiiviehdotuksen johdannossa nimittäin täsmennetään, että itsepesun tulisi olla rangaistavaa silloin, kun se aiheuttaa lisävahinkoa esirikokseen nähden. Täten myös lakivaliokunta päätyi katsomaan, että itsepesun kriminalisointi voitaisiin näin Suomessa panna täytäntöön vakiintuneiden kansallisten rikosoikeusjärjestelmän periaatteiden mukaisesti.²⁰⁷ Direktiiviryhmä nostanee tämän tulkinnan työssään esiin, pyrkien direktiivin täytäntöönpanossa rajoittamaan itsepesun kriminalisoinnin vain selvästi esirikokseen nähden lisävahinkoa aiheuttaviin tekoihin, mutta nähtäväksi jää, millainen sisältö lauseelle lopulta annetaan.

Euroopan unionissa itsepesu on kriminalisoitu tällä hetkellä kaikkialla muualla paitsi Tanskassa. Kriminalisointitapa ja sen laajuus vaihtelevat. Joissain valtioissa, kuten Italiassa, itsepesu on nimenomaisesti laissa kriminalisoitu, kun taas toisissa valtioissa, kuten Ruotsissa, itsepesusta ei mainita laissa mitään, ja rangaistavaan rahanpesurikokseen voi syyllistyä kuka tahansa henkilö. Useat Euroopan valtiot ovat päätyneet kriminalisoimaan itsepesun laajasti, esimerkiksi poistamalla aiemmin laissa voimassa olleen itsepesun tekijäpiiriä koskevan rajoitussäännöksen kokonaan. Itävalta

---

²⁰⁶ LaVL 4/2017 vp - U 1/2017 vp, s. 3-5.

²⁰⁷ LaVL 11/2017 vp - U 1/2017 vp, s. 2-4.

ja Unkari ovat sääätäneet itsepesun rangaistavaksi rajoitetummin ulottamalla rangaistavuuden alan koskevaan vain tiettyjä tekotapoja.²⁰⁸

Kun lainsäätäjä joutuu nyt pakon edestä muuttamaan itsepesun kriminalisointia Suomessa, se päätynee lopulta Itävallan ja Unkarin kaltaiseen lainsäädäntöratkaisuun rahanpesudirektiivin täytäntöönpanossa. Lainsäädäntöteknisesti Suomessa päädyttäneen ratkaisuun, jossa rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännös säilytetään ja itsepesu kriminalisoidaan vain direktiiviehdotuksen minimivaatimusten edellyttämässä laajuudessa. Rajoitussäännöksen ensimmäinen momentti voisi kuulua esimerkiksi:

"Tämän luvun 6, 7 ja 10 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos), mikäli henkilö vain hankkii, pitää hallussaan tai käyttää rikoksella hankittua omaisuutta tai rikoksen tuottamaa hyötyä."

On tulkinnanvaraista, voisiko rikoksella hankitun omaisuuden tai muun rikoshyödyn surrogaatti tulla rajoitussäännöksessä kyseeseen. Mikäli rahanpesun esirikoksena on autovarkaus, varastetun auton käyttöä ei direktiiviehdotuksen mukaan tarvitse säätää rangaistavaksi. Sen sijaan, jos huumerahat käytetään auton ostamiseen, voitaneen tämä nähdä rikoshyödyn muuntamiseksi, jolloin tällainen varojen käyttö surrogaatin hankkimiseksi ei enää vaikuttaisikaan mahtuvan rajoitussäännöksen soveltamisalaan. Rahanpesurikoksen rajoitussäännös lienee tarkoituksenmukaista ulottaa koskemaan vain välittömästi rikoksella hankitun omaisuuden käyttöä, eikä siten rajoitussäännöksen loppuun tulisi ottaa mainintaa "- tai näiden tilalle tullutta omaisuutta". Tällainen ratkaisu on kuitenkin haastava silloin, kun esirikoksella saatu omaisuus on rahaa, jolla ei sinänsä ole arvoa itsessään, vaan sen arvo määräytyy sen kelpoisuudesta vaihdannan välineenä. Mikäli Suomessa päädytään tällaiseen lainsäädäntöratkaisuun, jossa rikoshyödyn käyttö jätetään itsepesun rangaistavuuden alan ulkopuolelle, lainsäätäjän olisi toivottavaa ottaa kantaa ensinnäkin siihen, tulisiko rikoshyödyn käytön rajoittua vain välittömästi esirikoksella saatuun omaisuuteen, jotta esirikoksen tekijää ei voitaisi tuomita rahanpesusta, ja toiseksi siihen, missä määrin rikoksen tuottamia rahavaroja voidaan käyttää vaihdannassa niin, ettei se täyttäisi rangaistavan rahanpesurikoksen tunnusmerkistöä.

---

²⁰⁸ Hyttinen 2017, s. 343–347.

Säädettäessä monimutkaisia rajoitussäännöksiä vaarana on, että säännöksestä muodostuu liian tulkinnanvarainen, eikä se täytä laille asetettua epätasällisyyskieltoa ja tarkkarajaisuusvaatimusta. Itsepesun kriminalisointi voitaisiin toteuttaa myös direktiiviehdotuksen minimivaatimuksia laajemmin kumoamalla rikoslain 11 §:n 1 momentti kokonaan, jolloin rahanpesua koskevat rikossäännökset koskisivat ketä tahansa, myös esirikoksen tekijää. Ruotsissa, joka on rikosoikeuskulttuurisesti hyvin lähellä Suomea, itsepesu on kriminalisoitu siitä nimenomaisesti säätämättä ja ilman rangaistavan rahanpesurikoksen tekijäpiiriä koskevia rajoituslausekkeita.²⁰⁹ Tämän lainsäädäntöratkaisun on katsottu olevan yhteensopiva Ruotsin rikosoikeuden perusperiaatteiden ja rikosoikeudellisen systematiikan kanssa.²¹⁰

Suomessa itsepesua kriminalisoitaessa itsepesutyöryhmä katsoi, ettei kriminalisointia voida toteuttaa rajoitussäännöstä poistamalla, sillä se jättäisi lainkonkurrenssioppien harkinnan käytännön varaan, mikä puolestaan aiheuttaisi epävarmuutta ja epäyhdenmukaisuutta oikeuskäytännössä.²¹¹ Työryhmän esitystä koskevassa lausunnossaan korkein oikeus sen sijaan katsoi tuomioistuinten joutuvan säännönmukaisesti muutenkin arvioimaan rikoksen yksiköintiä ja lainkonkurrenssia rikosasioissa, eivätkä itsepesussa nähdyt ongelmat poikenneet rahanpesun perustunnusmerkistöjen tavanomaisesta soveltamisesta. Tuolloin korkein oikeus katsoikin, että rajoitussäännöksen kumoaminen aiheuttaisi todennäköisesti vähäisempiä tulkintaongelmia kuin kriminalisoimalla itsepesu rajoitussäännöksellä, jolla tuskin voitaisiin saavuttaa ennakoivaa ja johdonmukaista oikeuskäytäntöä. Myös keskusrikospoliisi esitti rajoitussäännöksen kumoamista kokonaan, sillä se katsoi itsepesun säätämisen kaikissa tilanteissa rangaistavaksi täyttävän parhaiten vaatimuksen lain selvyydestä, tarkkarajaisuudesta ja seuraamuksen ennustettavuudesta.²¹²

Koko rajoitussäännöksen kumoamista voidaan pitää selkeänä ja yksinkertaisena ratkaisuna itsepesun kriminalisointiin. Itsepesutyöryhmän näkemyksestä poiketen tällaisen ratkaisun ei voida katsoa ilmentävän lainsäätäjän päättämättömyyttä ja siten itsepesua koskevan harkinnan jättämistä oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.²¹³ Ratkaisu viestisi pikemminkin lainsäätäjän ottamasta kannasta rahanpesun nollatoleranssista ja sen vakavasta suhtautumisesta kaikenlaisen rahanpesun torjuntaan. Vaikka itsepesun

---

²⁰⁹ Lag om straff för penningtvättsbrott (2014:307) 3 § sekä Penningtvätt RättsPM 2015:2, s. 13.

²¹⁰ Tämä rahanpesukriminalisointi tuli voimaan vuonna 2014. Hyttinen, s. 344 ja 357.

²¹¹ Ns. Itsepesun kriminalisointia pohtineen työryhmän muistio 31.5.2011, s. 8-9.

²¹² OMMML 47/2011, s. 13 ja 21.

²¹³ Ns. Itsepesun kriminalisointia pohtineen työryhmän muistio 31.5.2011, s. 8-9.

laajaa kriminalisointia juuri rajoitussäännös kumoamalla voitaneen pitää parhaana tapana kriminalisoida itsepesu, sitä voidaan myös kritisoida.

Ehdotus rajoitussäännöksen kumoamisesta olisi helppo hyväksyä, jollei rahanpesun tunnusmerkistöön sisältyvä tekoapaluettelo olisi niin laaja. Mikäli rajoitussäännös kumotaan, rahanpesurikoksen rangaistavuuden ala laajenisi käytännössä lähes hallitsemattomaksi. Koska jo pelkkä rikoshyödyn hallussapito tai käyttäminen täyttää rahanpesun tunnusmerkistön, mitä tahansa vähäiselläkin rikoksella saatuun rikoshyötyyn ryhtymistä voidaan pitää rahanpesuna. Rahanpesurikokseen voisi syyllistyä esimerkiksi varas, joka vain pitää hallussaan juuri anastamaansa omaisuutta.²¹⁴ Näin ollen olisi mahdotonta tehdä rikoshyötyä tuottavaa rikosta täyttämättä samalla myös rahanpesun tunnusmerkistöä. Toisaalta rahanpesurikoksen rangaistavuuden ala on esirikokseen ulkopuoliseen nähden jo nyt hyvin laaja, eikä tämä ole aiheuttanut räjähdysmäistä rahanpesurikostuomioiden määrän kasvua. Myöskin niissä Euroopan maissa, joissa itsepesu on kriminalisoitu ilman rajauksia tai rajoituksia, tuomioita on annettu hyvin vähän.²¹⁵ Pääsääntöisesti itsepesuun syyllistyneet vastaajat tuomitaan vain esirikoksesta. Mikäli itsepesu kriminalisoitaisiin Suomessa laajasti koko rajoitussäännös kumoamalla, todennäköisesti vastaajat tuomittaisiin yhä joko esirikoksesta tai rahanpesusta, muttei molemmista.²¹⁶ Vain esirikoksesta tai rahanpesurikoksesta tuomitsemista ei tulisi kuitenkaan pitää yleisenä lähtökohtana, vaan rahanpesu tulisi lukea esirikoksen tekijän syyksi silloin, kun sitä ei ole pidettävä kohtuuttomana. Yksittäistapauksissa kohtuuton lopputulos syytetyn kannalta voitaisiin kuitenkin estää erinäisin keinoin.

Esimerkiksi rikoshyödyn hallussapidon tilanteessa, jota ei voida pitää varsinaisena rahanpesutoimena, jolla rikoshyöty näennäisesti laillistetaan, vaan kyse on pikemminkin esirikoksen tekijän rikoshyötyyn kohdistamista esirikosta välttämättömästi seuraavista toimenpiteistä, rankaisemista esirikoksen lisäksi rahanpesusta voitaisiin ainakin joissain tapauksissa pitää kohtuuttomana. Yksittäistapauksissa rikosvastuun kohdentaminen vähäisiin talous- ja omaisuusrikoksiin syyllistyneisiin esirikoksen tekijöihin voitaisiin estää rajaamalla rahanpesuepäily esitutkinnan ulkopuolelle tai luopumalla rikosoikeudellisista toimenpiteistä.²¹⁷ Mikäli esirikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöt

---

²¹⁴ Sahavirta 2008, s. 291.

²¹⁵ OMMML 47/2011, s. 15.

²¹⁶ OMMML 68/2010, s. 35.

²¹⁷ Sahavirta 2008, s. 292.

ovat selvässä lainkonkurrenssissa keskenään, syyttäjä voisi kohdentaa syytteen koskemaan vain jompaakumpaa tekoa tai luopua toimenpiteistä. Jos taas tunnusmerkistöt selkeästi eroavat toisistaan, tulisi syyte ajaa niin esirikoksesta kuin jälkitekostakin. Myös tuomioistuin voi arvioida rangaistaviksi vaadittujen tekojen suhdetta lainkonkurrenssisäännöksiin ja rangaistusta mitattaessa kohtuullistaa tuomittavaa rangaistusta.²¹⁸ Lakiin on ehdotettu otettavaksi säännös, jonka mukaan rahanpesusta määrättävä rangaistus voitaisiin tuomita lievennetyltä rangaistusasteikolta, mikäli rahanpesusta syytetty on esirikoksen tekijä tai siihen osallinen,²¹⁹ mutta tämä ei liene oikeudenmukaisen lopputuloksen saavuttamiseksi tarpeen. Ensinnäkin, jopa törkeästä rahanpesusta tuomittavat rangaistukset ovat luvussa 3 selvitetyn tavoin rangaistusasteikkoonsa nähden muutoinkin hyvin lieviä. Toiseksi, tuomioistuinten antamista lausunnoista ilmenee, ettei lainkonkurrenssisäännösten arviointi ole oikeuskäytännössä mitenkään poikkeuksellista, eikä esirikoksesta ja rahanpesusta samanaikaisesti tuomittaessa rangaistuksen mittaaminen kohtuulliseksi aiheuttane ongelmia.²²⁰

On selvää, ettei itsepesun kriminalisointi istu vaivatta perinteiseen suomalaiseen rikosoikeusajatteluun. Vaikka Ruotsin mallin mukaista itsepesun kriminalisointia siitä laissa mitään mainitsematta²²¹ voidaan pitää selkeimpänä lainsäädäntöratkaisuna, Suomessa lainsäätäjät ei liene valmis tällaiseen ratkaisuun. Ottaen huomioon lainsäätäjän aiemmin esittämän itsepesun kriminalisoinnin vastustuksen, olisi varsin yllättävää, mikäli itsepesu säädettäisiin rangaistavaksi direktiiviehdotuksen minimivelvoitteita laajemmin; joskin Ruotsissa tehty lainsäädäntöratkaisu saattaa vaikuttaa myös Suomessa tehtävän itsepesukriminalisoinnin sisältöön. Mikäli itsepesu kriminalisoidaan joko rajoitussäännöksellä tai säätämällä tietyt teot nimenomaisesti rangaistavaksi myös itsepesuna, lainsäätäjän tulisi huolehtia siitä, ettei rahanpesun rangaistavuuden alaa tarpeettomasti rajata. Itsepesun kriminalisointi voitaisiin viedä direktiiviehdotuksen vaatimuksia pidemmälle, esimerkiksi rajaamalla vain välittömästi rikoksella hankitun rikoshyödyn hallussa pitäminen rangaistusalan ulkopuolelle. Tämä poistaisi rikoshyödyn käyttöön liittyvät tulkintaongelmat ja jättäisi vain vähiten moitittavan rahanpesun tekemuodon rangaistusvastuun ulkopuolelle.

---

²¹⁸ OMML 68/2010, s. 35.

²¹⁹ Keski-Suomen syyttäjänviraston lausunto, OMML 68/2010, s. 32.

²²⁰ Näin esimerkiksi Helsingin käräjäoikeus, OMML 68/2010, s. 26 ja korkein oikeus OMML 47/2011, s. 13.

²²¹ Lag om straff för penningtvättsbrott (2014:307) 3 § sekä Penningtvätt RättsPM 2015:2, s. 13.

Itsepesun kriminalisoinnin vastustus kumpuaa oletettavasti rahanpesun sääntelyn juurista kätkemisrikoksena. Itsepesun kriminalisoimattomuus johtuu ennen kaikkea siitä, että rahanpesu on mielletty kätkemisrikoksen kaltaiseksi teoksi, jossa rahanpesua tulee pitää esirikoksen rankaisemattomana jälkitekona.²²² Käytännössä kätkemisrikoksen ja rahanpesun erottaminen toisistaan ei ole ollut ongelmatonta. Suomen esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisia on myös moitittu siitä, etteivät ne ole kaikissa tilanteissa tunnistaneeet rangaistavaa rahanpesua. Tämän on katsottu osaltaan vaikuttaneen poliisiasiain tietojärjestelmään kirjattujen rahanpesurikosten vähäiseen määrään, sillä rahanpesun tunnusmerkistön täyttävä toiminta on saatettu tutkia ja syyttää kätkemisrikoksena, vaikka rahanpesun tunnusmerkistöä on sovellettava ensisijaisesti kätkemisrikokseen nähden.²²³

Nyt kun itsepesu tullaan kriminalisoimaan vähintään direktiiviehdotuksen vaatimassa laajuudessa, se merkitsee irtautumista ajattelutavasta, jonka mukaan rahanpesua on pidettävä esirikoksen rankaisemattomana jälkitekona silloin, kun rahanpesutoimet suorittaa esirikoksen tekijä itse. Itsepesun kriminalisointi pakottaa hahmottamaan koko rahanpesurikoksen uudella tavalla, jossa rikoshyötyyn kohdistuvia rahanpesutoimia on pidettävä esirikoksesta itsenäisinä tekoina ja erillisinä ja uusittuina vääryyksinä.²²⁴ Vaikka rahanpesurikoksella on joitain yhtymäkohtia kätkemisrikoksen kanssa, niiden tyyppitapaukset eroavat paljon toisistaan,²²⁵ samoin kuin niiden suojaamat oikeushyvät. Toteutettiinpa itsepesun kriminalisointi lainsäädäntöteknisesti millä tavalla tahansa, samassa yhteydessä lainsäätäjällä voisi harkita jopa ratkaisua, jossa rahanpesurikokset erotettaisiin rikoslaissa omaksi luvukseen. Tällainen lainsäädäntöratkaisu korostaisi rahanpesun erillisyyttä kätkemisrikoksista ja ilmentäisi uudenlaista ajattelutapaa, jossa rahanpesu nähtäisiin aidosti itsenäisenä vääryytenä. Itsepesun kriminalisoinnissa ei tulisi enää olla kyse vain varautumisesta sellaisiin epäkohtina pidettyihin, vain poikkeuksellisesti käsillä oleviin tilanteisiin, joissa rahanpesun moitittavuus on korostunut, mutta esirikokseen osallisuuden vuoksi tekijä saisi hyväksyä vastuuvapauden rahanpesusta.²²⁶ Rahanpesun rangaistusvastuun ulottamisessa esirikokseen osallisiin kyse on rationaaliseen rikollisuuteen puuttumisesta tehostetuilla rikosoikeudellisilla toimilla, jossa ennalta estävän pelotevaikutuksen lisäksi rikollisille

---

²²² FATF 2007, s. 39.

²²³ Keski-Suomen syyttäjänvirasto. OMML 68/2010, s. 14–15.

²²⁴ Durrieu 2013, s. 379.

²²⁵ Sahavirta 2008, s. 151–152.

²²⁶ HE 138/2011 vp, s. 7.

jätetään yhä vähemmän liikkumatilaa suorittaa laittomia toimia ja nauttia rikosten tuottamasta rikoshyödystä. Yksittäistapauksissa kohtuuttomat lopputulokset voitaisiin torjua edelleen, mutta lähtökohtaisesti rajoittamattomalla itsepesukriminalisoinnilla Suomi viestisi nollatoleranssista kaikenlaista rahanpesua kohtaan tekemällä rikoshyödystä käyttökeltontonta kaikissa käsissä.²²⁷

---

²²⁷ OMML 47/2011, s. 17.